

VINTILĂ HORIA

CAVALERUL RESEMNĂRII

roman

Traducere din limba franceză de *Ileana Cantuniari*

Postfață de *Monica Nedelcu*

EDITURA VREMEA

BUCUREȘTI

2016

serie de autor

VINTILĂ

HORIA

CĂLĂRUL RĂSĂRĂRII

(roman)

(prezentare) romanul este o lucrare de mare valoare
care a fost scrisă de un mare scriitor

Vintilă Horia

Le chevalier de la résignation

Paris, A. Fayard, 1961

Coperta: Silvia Colfescu

Ilustrația copertei: fotografie din colecția familiei

Tehnoredactor: Dan Amza

Copyright © Cristina Horia Theohari,

Domnica Horia Theohari, 2016

ISBN 978-973-645-756-2

*În memoria Clarissei Pradier, care, odată cu
franceza, m-a învățat codul secret al revoltei.*

*Locuitorilor pădurii mele, care, în numele
oamenilor, se înclină în fața libertății.*

„CAVALERUL RESEMĂRII RENUNȚĂ LA ÎMPLINIRE ȘI
SE ÎNCLINĂ CU TOATĂ UMILINȚA ÎN FAȚA PUTERII ETERNE.
ACEASTA ESTE LIBERTATEA SA.”

KIERKEGAARD

CAPITOLUL I

TOTUL NU-I DECÂT MEMORIE

„Dacă raiul n-ar fi făcut decât din tămâie, aş prefera...” Nu îndrăzni să rostească cuvântul şi lacrimi îi tâsniră, calde, de sub pleoapele obosite, reci pe măsură ce i se scurgeau pe obraji. S-ar fi putut crede că durerea îi sfredelea din nou măruntaiele şi că prezenţa celui mort făcea iarăşi să curgă izvoarele secate ale lacrimilor. Nu era însă decât teama. Va fi el oare atât de pregătit să îl imite pe cel mort, să recadă în vechiul făgaş al păcatului? Respira fumul tămâii, de ceasuri sau de zile întregi, era atât de istovit – umerii i se încovoiau sub brocartul domnesc, se îndrepta apoi, tot mai sfârşit, simţind o durere în spate ca atunci când ai presăra sare peste o rană vie – încât, încetul cu încetul, îi scăpa sensul acestei ceremonii ce nu se mai sfârşea. Ar fi putut huli fără să-şi dea seama şi această teamă îi dădea putere, ca o apă greţoasă, apă totuşi pentru gura celui însetat. Îşi puse casca pe tron, în spatele său, şi se sprijini cu toată greutatea pe mânerul spadei.

O adiere de tămâie îl făcu să închidă ochii şi se pomeni cu silueta tatălui său înaintea sa, ca şi cum tocmai s-ar fi trezit, iar înmormântarea n-ar fi fost decât un vis. Lungul ritual al ceremoniei continua dincolo de pleoapele sale închise, în zgomotul vocilor şi clinchetul argintiu al cădelniţelor. Mai simţi, încă o clipă, ca pe un freamăt timid, oboseala nobililor – ce mai rămânea din nobili – iar mai departe, în fundul bisericii şi afară, în liniştea după-amiezii, oboseala norodului – ce mai rămânea din norodul său. Cântarea corului părea că se pierde spre cerul bolţilor, purtată ca o frunză de rotocoalele de tămâie. Deschise ochii, de teamă să nu adoarmă, întoarse capul şi îl

văzu pe Della Porta făcând semnul crucii, de-a-ndoaselea, se închină el însuși, mașinal, atingând umerii cu degetele, de la dreapta spre stânga, ca și cum ar fi vrut să conjure gestul eretic al străinului. Închise iarăși ochii pentru a se ruga, însă vorbele rugăciunii se destrămară sub degetele nevăzute care îl împingeau îndărăt.

„... Inamicul se desfășura lent, cu o mișcare aproape imperceptibilă, pe care o știam bine. Eram singurul care cunoșteam sensul ascuns al acestei mișcări, căci eram singurul dintre toți acești principii creștini care înfruntasem deja inamicul și-l învinsesem. Am încercat să-i înștiințez, era însă prea târziu. Cavalerii apuseni se puseseră în mișcare, înaintau, în zornăitul uriaș al armurilor, drept spre masa aceea aparent diformă care se încovoie sub șoc, îi înghiți, îi înăbuși, îi sufocă, pentru a-i sfărteca înainte de căderea nopții. M-am năpustit împreună cu oamenii mei în îneleștare, sigur fiind deja de înfrângere. Dar cum să scap? M-ar fi învinuit de lașitate sau de trădare. Voiam măcar să pătrund prin încăierare, să ajung la cortul sultanului, acolo unde vedeam unduind flamura verde, să încerc să răzbun înfrângerea ucigându-l pe Baiazid. El se afla însă la adăpost de orice lovitură, înconjurat de un zid de ieniceri, și mă pierdui în clocotul de oameni. M-am pomenit, seara, pe o colină de unde am văzut, la stânga, focurile de bucurie pe care necredincioșii le aprinseseră pe câmpie, iar la dreapta, apele Dunării. Totul era pierdut pentru noi. Luptele mele încununate de victorie, pe care le câștigasem singur, îndelunga rezistență la fluviu, totul ar fi fost zadarnic. Mi-am înălțat ochii spre cerul însângerat și l-am blestemat pe Dumnezeu. Mă auzi, fiule? L-am blestemat pe Dumnezeu...”.

Toate vechile sale răni îl făceau pe Bătrân să sufere, însă din această mărturisire și sufletul său devenise o rană, iar el avea să piară sub povara tuturor păcatelor sale la un loc. Mai spuse: „Dumnezeu nu mă pedepsește, însă. Am ajuns teafăr și nevătămat la bătrânețe, iar noi nu am pierdut chiar totul. Mă tem pentru tine, fiule, și pentru fiii tăi, și pentru fiii fiilor tăi. Continuă lupta, strivește-i pe păgâni. Va fi poate singurul

mijloc pentru a dobândi iertarea. Aș vrea ca odată și odată să stau liniștit în mormânt”.

Moștenise în același timp tronul și păcatul. Această mărturisire îl lăsase singur, îl însemnase așa cum ar fi făcut-o un tunet neașteptat căzut dintr-un cer atent la gesturile oamenilor. Puține bucurii îi mai rămăneau în mijlocul dealurilor înverzite unde dușmanul îi încercuise de ani de zile, însă vorbele muribundului i le răpiseră dintr-o dată. Nu mai putea alătura pe nimeni, de acum înainte, destinului său. Un Radu-Negru întemeiasse dinastia cu mai bine de trei sute de ani înainte, iar el purta numele domnitorului întemeietor, se simțea însă deja un soi de bastard, întemeietor al unei noi descendențe blestemată, sortite tuturor dezastrelor. Nu-i plăcea războiul. I se părea nedrept să poruncească oamenilor. Îi era profund neplăcut să se facă ascultat, pentru că prea multă vreme dăduse el însuși ascultare poruncilor Bătrânului care se stinsese în brațele sale, în singurul gest de afecțiune pe care i-l cunoscuse vreodată.

Era adevărat, își amintea cu o limpezime care izvora din el și îl năpădea ca sunetul unui clopot îndepărtat ce deschidea porțile unui trecut până atunci lipsit de enigme. Trecuse Dunărea înot, cu un grup de călăreți. Era prima dată în viață când lua o inițiativă. Vestea înfrângerii îl aruncase în căutarea tatălui său. Asta se întâmpla toamna, căci apele erau reci, iar cerul fără strălucire. O duhoare de moarte, de trup omenesc ce se descompunea în noapte, plutea peste fluviu, și țipete de păsări, excitate de prada lipsită de apărare care se oferea ciocurilor flămânde pe câmpia tăcută, străpungeau aerul ca niște săgeți picurând otravă. Nu le vedea, știa însă că păsările se îndreptau spre miazăzi și că trupurile prietenilor săi, și poate și cel al Bătrânului, aveau să le fie hrană. Căii se scuturau de apă în jurul lui, speriați de mișcarea valurilor și mirosul cadavrelor. Odată ajunși pe malul opus, dăduseră de o patrulă dușmană și o nimiciseră. Însă această victorie nu schimba nimic din sensul acelei zile cumplite. Îl găsisse pe Bătrân pe colină, așezat pe jos, printre cei salvați.

Della Porta, care îi însoțea pe venețieni, îngrijea de rana pe care Bătrânul o primise drept în piept, însă, de îndată ce avu putința să-și privească tatăl în ochi, Radu-Negru avu certitudinea că disperarea care i se citea acestuia în privire nu venea nici de la rană, nici de la înfrângere. Ani de zile mai târziu, după spovedania muribundului, el înțeleșese pricina spaimelor care îi cuprindea privirea în noaptea aceea pe colină. De atunci, Della Porta nu îi mai părăsise și devenise medicul Curții. Da, era noaptea de după înfrângere, când Bătrânul cutezase să blesteme, cu ochii înălțați spre cer. Și el înțelegea acum acea revoltă care îl făcea solidar, îl unea pe veci cu destinul tatălui său. Dumnezeu nu bate cu bățul, spunea norodul. Dumnezeu nu îl lovise pe Bătrân, însă o pedeapsă subtilă avea să cadă asupra lui însuși, într-una din zile, în clipa cea mai neașteptată, căci sângele păcătosului, sângele său, trebuia să-și plătească prețul său omenesc. Ochiul pe care îl vedea în această clipă, pictat în vârful cupolei, în interiorul triumghiului, dincolo de fumul de tămâie, acest ochi era ațintit asupra sa, căci Bătrânul murise, iar el era cel care îi moștenea și datoria.

Radu-Negru își îndreptă din nou umerii care îl dureau. Un glas de copil se înălța din mijlocul corului cu o limpezime care părea să pună capăt ceremoniei. Însă vocea arhimandritului îl opri și slujba funebră continuă, sortită să nu se isprăvească nicidecum, ca și cum moartea Bătrânului îi trăgea pe toți după sine într-un mormânt alcătuit din cântece, tămâie și așteptare.

Nu, nu mai exista nici o bucurie.

Ea era singură. Radu-Negru o urmărise de departe, în pădurea ce renăștea în amurg. Flori creșteau pe sub frunzele uscate, poate niște violete, și aerul era înmiresmat de ele. Aproape că se putea auzi cum înmugureau frunzele proaspete pe vârfurile crengilor și un zgomot de ape îndepărtate ajungea până la el, un pârâu sau poate seva care urca de pretutindeni la întâia chemare a căldurii. Maria-Domna se găsea pe malul râpei, la marginea pădurii, acolo unde începeau câmpia și pământul cotropit. Lumina soarelui pogora peste munți. Tufișurile de la

marginea pădurii erau scăldate în asfințit, iar scoarța mestecenilor părea de marmură trandafirie. Se vedeau, dincolo de râpă, corturile unei mici tabere dușmane și o coloană de fum care se înălța dreaptă în lumina înserării. În acel moment, sute de coloane se înălțau spre cer jur-împrejurul pădurii libere, marcând hotarul între pământul subjugat și pădurea răzvrătită, între dușman și această insulă care se pregătea de primăvară și în care se ascunsese Bătrânul după înfrângere, cu trupele sale credincioase. Aici, în jurul bisericii și mormintelor strămoșilor, se născuse Principatul, la sfârșitul secolului al XIII-lea, aici se pregătea el acum pentru o rezistență îndelungată sau pentru moarte. Restul țării era deja de doi ani al necredincioșilor care instalaseră undeva o altă capitală și un principe supus lor. *Acolo*, se spunea în pădure, și era ca un fel de timp trecut pe care sperau să-l recucerească, într-o zi, printr-o minune.

Se așezase alături de ea și îi vorbise ca odinioară, în vremea când se jucau împreună sub aceiași copaci. Era locul unde își juraseră iubire veșnică. Însă catastrofa schimbase totul, iar acești copaci aplecați deasupra hăului deveniseră un hotar. Maria-Domna se căsătorise. Cum de fuseseră cu puțință toate acestea, într-un timp așa de scurt, în pofida speranțelor și jurămintelor? *Acolo* turcii, aici soțul ei, spătarul Dragomir, le contestau trecutul, însă ea nu se feri, își lăsă mâinile în mâinile lui și-l atrase către ea, abia tremurând, ca și cum totul reîntra în sfârșit într-o ordine stabilită de ei înșiși, încă din copilărie. Se revăzuseră în același loc, până în luna mai, când Bătrânul hotărî să trimită un ambasador în Apus pentru a cere ajutorul vechilor săi aliați. Radu-Negru făcu tot ce-1 stătu în puțință pentru ca acest sol să fie Dragomir, care studiasse la Padova, călătorise mult și păstra încă prețioase relații la Veneția, la Roma și în Franța. Bănuia el, oare, ceva? De atunci se scur-sese un an și nu primiseră vești de la el. Căzuse oare în mâinile necredincioșilor? Nu era exclus, căci întreg teritoriul pe care trebuia să-l străbată până la Adriatica fusese cucerit de Semi-lună. Ajunsese oare la Veneția, unde își pregătea întoarcerea în

fruntea întăririlor? Era greu de spus. Bătrânul și oamenii săi nu aveau altă speranță decât această întoarcere și nu trăiau decât din această speranță. Iar Bătrânul murise înainte ca să se poată ști ceva despre Dragomir și despre solia sa.

În timpul acestor luni de așteptare, Radu-Negru se întrebase dacă prefera moartea lui Dragomir întoarcerii sale. Moartea însemna posibilitatea de a o păstra pentru totdeauna pe Maria-Domna. Întoarcerea însemna salvarea alor săi și a Principatului, victoria asupra turcilor, o nouă viață liberă pentru toți, sfârșitul acestui asediu fără ieșire. Își amintea adeseori povestea lui David și a Bethsabei, pe care o citise în Biblie, iar amintirea regelui psalmist, care îl trimisese pe soțul amantei sale la o moarte sigură, îi bântui visele vreme de îndelungi săptămâni.

Devenea tot mai evident că Dragomir nu atinsese ținta călătoriei sale, că fusese asasinat sau luat prizonier de turci și că un alt emisar trebuia să-și încerce norocul. O ieșire în masă era de acum înainte ceva de negândit, căci nu avea nici un scop. Țara se găsea în întregime ocupată și la fel și țările din jur, până la Adriatică, iar la nord, până dincolo de Carpați. Se spunea chiar că necredincioșii se îndreptau spre Viena. Venise poate clipa să se organizeze o nouă cruciadă și Bătrânul se gândea la acest lucru, cu câteva luni înainte de moartea sa. Dacă un nou sol ar fi putut să ajungă la Veneția, ar fi furnizat știri despre trupele libere care așteptau în pădure, dincolo de lîniile turcești, și ar fi putut convinge pe doge, pe papa, pe împărat și pe rege să intervină împreună pentru a salva creștinătatea amenințată. Dacă Viena era asediată și dacă ea ceda, tot Occidentul era în primejdie, iar rezistența în pădure nu mai avea rost.

Pe cine ar alege el pentru a merge pe urmele solului care plecase și nu mai dăduse semn de viață?

Întoarse capul și o căută pe Maria-Domna printre capetele nobililor care o înconjurau. Ea nu îndrăzni să-i întoarcă privirea. Totul se sfârșise. Dragostea ei, care fusese și ea un păcat și o trădare, se ștergea în fața revelației ce reteza una câte una

toate legăturile cu trecutul. Va fi singur, în miezul vieții sale, așteptând lovitura care ar fi trebuit să cadă pe capul Bătrânului. Nimeni nu-l putea însoți pe acest drum care nu va fi decât singurătate.

Nici măcar poporul său. Acest gând îl dezmetici și respiră fumul ca și cum vântul ar fi adus aer proaspăt sub bolți. Cum de nu-și dăduse seama Bătrânul? Să fugă ar fi însemnat pentru el singura soluție cu putință. Să se îndepărteze de ai săi pentru ca ei să nu fie făcuți părtași la pedeapsă. El nu se clintise și țara fusese copleșită, trecută prin foc, distrusă și subjugată, în vreme ce Bătrânul, în acea fortăreață imensă și absurdă, aștepta o lovitură fatală care nu venise. Și îi trăsese pe toți după sine în cădere. Acum venise rândul lui să îi facă părtași la soarta sa blestemată. Nu. Trebuia să plece pentru a-i salva. Noul sol, el va fi. Della Porta îl va însoți. Prin gura înțeleptului medic va vorbi dogelui, papei, împăratului și regelui, va lupta de departe pentru poporul său și, dacă trăsnetul așteptat va cădea asupra-i, va fi singurul care să sufere de pe urma lui.

Privi din nou spre nobili și recunoscă buclele negre ale lui Mihai și fruntea sa albă îmbrobosită de sudoare. Deși foarte tânăr, Mihai își avea locul său în Sfât, unde vocea lui era întotdeauna ascultată. Avea comanda trupelor din partea de răsărit, dinspre râpa cea mare, și incursiunile sale eroice, la începutul asediului, le dăduseră tuturor încredere. Se întorsese adesea din raidurile lui încărcat de alimente, de armament și de cai, toate luate turcilor. Erau amândoi de aceeași vârstă, însă lui Mihai îi plăcuse întotdeauna războiul. În dimineața aceea blândă de vară, la marginea unei alte păduri... vedea perfect stejarii uriași, dincolo de spiralele de tămâie, îi confunda cu stâlpii bisericii... Pe vremea aceea, Dunărea era încă un hotar sigur și Bătrânul o pornise, în fruntea unei oștiri, să-1 urmărească pe tătari. Mama sa era încă în viață. Era o dimineață plină de soare, greierii cântau și se auzea cucul în pădure. Se jucau de-a

războiul, iar Mihai comanda oastea creștină, în timp ce Andrei se făcea că poruncește forțelor turcești. Îl primiră pe dușman cu săgeți pe care le trăgeau de la adăpostul trunchiurilor groase de stejari, acoperite de mușchi înspre miazănoapte, un mușchi răcoros și gros care păstra încă mireasma nopții. Mihai strigă: „Atacați cu sabia!” și ei se năpustiră la lumina soarelui, înălțând săbii de lemn. Andrei căzu repede în mâinile învingătorilor. Cât era de plăcută în amintirea sa acea margine de pădure nemișcată în soare, nemișcată în căldura care se făcea simțită și care trezea miresmele și zvânta roua! Mihai fu cel care rosti sentința. Sultanul prizonier, adică Andrei, trebuia să fie spânzurat. Îi trecură o funie pe la subsuori, un copil se cățără pe o cracă și ridicară încetîșor trupul condamnatului care se zbătea rîzînd, cu părul blond strălucind de lumină. Râdeau cu toții, iar războiul era deja uitat. Se jucau de-a un alt joc.

– Dați-mi drumul! Mă strînge funia.

Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Andrei. Niște turci, adevărați, apărură brusc din pădure, copiii o luară la goană, răsunară țipete. Radu-Negru alergă printre copaci, însoțit de Mihai, se opriră într-o poiană, în mijlocul tăcerii. Li se făcu rușine și făcură cale-ntoarsă, pe furiș, pentru a vedea ce se întâmplă. Foarte departe, pe câmpia însorită, niște soldați călări îi urmăreau pe turcii care fugeau spre Dunăre – era una din acele bande care se încumetau noaptea să treacă fluviul pentru a fura vite și a răpi femei – însă, gata pregătit pentru jertfă, înaintea ochilor lor, corpul lui Andrei se legăna la capătul funiei, străpuns de săgeți. Iarba de la picioarele lui era roșie de sânge.

La cincisprezece ani Mihai se făcuse un adevărat războinic. Purta la sold o sabie venețiană, iar pe piept îi strălucea o platoșă argintată, sclipitoare ca o oglindă întunecată. Îi plăcea să ucidă, chinuit poate de ideea răzbunării și de amintirea lui Andrei, a acelui sânge pe care-l avea pe conștiință. Orice acțiune, chiar și cea mai cutezătoare, i se părea prea timidă, voia să se găsească pretutindeni în același timp, să lupte fără încetare, apărarea pădurii i se părea un joc de copii sortit eșecului. În

cursul lungilor ore ale Sfatului pe care Bătrânul îl întrunea la castel, Mihai se opunea violent planurilor domnitorului și ale nobililor și susținea, singur împotriva tuturor, ideea unei ieșiri în masă menite să spargă asediul și să restabilească contactul oastei cu țara. Luna trecută, el înaintase un nou plan Sfatului. Bătrânul trebuia, după părerea lui, să plece în secret în Apus, pentru a-i uni pe suveranii creștini împotriva Semilunii, în vreme ce el și cu nobilii, conduși de Negru-Vodă și împărțiți în grupuri mici, se vor strecura printre asediatori și vor ajunge în punctele cele mai îndepărtate ale țării, pentru a ațâța la revoltă, a ridica oștiri, a le ține pregătite pentru acțiunea finală care avea să coincidă cu întoarcerea domnitorului și sosirea ajutorului apusean. Iar dacă acest ajutor – în care el credea prea puțin, căci se gândea că principii apuseni nu realizau dimensiunile primejdiei, preocupați cum erau de certurile lor interne și de excesul bunăstării lor materiale – dacă acest ajutor nu sosea, el ar fi condus singur războiul. Ar fi atacat peste tot, în fiecare săptămână într-alt loc, ar fi otrăvit apele, ar fi dat foc recoltelor, ar fi retezat podurile peste Dunăre, până ce turcii, istoviți de o luptă necurmată, sleiți și decimați, ar fi părăsit de bună voie țara. Însă Bătrânul se opusese, căci nu voia să renunțe la mica realitate pe care o ținea în mâinile sale, acea insulă de libertate în care el încă purta coroana, acel castel clădit de strămoșii săi, acea biserică plină de oseminte domnești și pe care fără îndoială că turcii ar fi pângărit-o. El credea încă în întoarcerea lui Dragomir și în ajutorul aliaților săi.

Acum era rândul lui să hotărască.

Preoții continuau să parfumeze cu tămâie aerul saturat. Glasurile lor aproape că nu-i mai ajungeau la urechi. Mânerul sabiei îi ardea mâinile. Vocile corului păreau că vin de afară, îndepărtate și meditative. Maria-Domna își ștergea ochii cu o năframă. Cadavrul Bătrânului începea să duhnească. Efluvii tot mai puternice îi veneau din când în când dinspre sicriul

descoperit în care zăcea corpul tatălui său. Murise de trei zile, norodul înlăcrimat se perindase pe dinaintea lui, popii răgușiseră tot cântând slujbele, iar cadavrul părea că dă el însuși semne de oboseală. Părul alb, sub coroana cu lungi vârfuri gotice, își pierduse strălucirea și se răsfirea pe perna de catifea roșie precum o lână murdară, galbenă pe alocuri.

Aceste trăsături, acest păr, el nu le mai recunoștea. Ura această moarte care îl lăsase singur în fața atâtor neliniști. Totul era mic și murdar în jurul lui, pădurea, războiul, coroana pe care arhiereul avea să o pună pe capul său, totul în afară de propria sa prezență în mijlocul acestei comedii care nu se mai sfârșea. Să se ridice și să strige: „Terminați odată!” Ceremonia, războiul, toate astea nu au nici o noimă! Nu există decât o singură problemă cu adevărat gravă și importantă: prezența mea în fața lui Dumnezeu! Așteptarea mea! Restul nu-i decât o farsă!

Sudoarea îi șiroia în mici dăre fierbinți pe spate, pe frunte, pe mâini, se scurgea de-a lungul sabiei sale ca un sânge fără culoare. O lumină începea să se facă în el. Îl privi pe Della Porta, cu pletele cărunte înclinate spre mort, într-o atitudine de salut plin de noblețe. Medicul îl va înțelege. Îi vorbise atât de des de Platon, de Pitagora, de Marsilio Ficino, de Gemistos Plethon, de însemnătatea omului față de restul universului, de puțința de a deveni veșnici pe lumea asta, de datoria pe care o ai de a te transforma într-o ființă pe zi ce trece mai bună, de a căuta perfecțiunea personală și frumusețea mai presus de orice altceva. Datoria lui era să se scuture de moștenirea de la tatăl său, să combată prin perfecțiune amenințarea care-i plutea deasupra capului. Înțelegea brusc că existau pe lume probleme mult mai importante de rezolvat. Cu mult mai importante decât lupta din pădure, decât turcii și decât acest biet principat pierdut dincolo de fruntariile omenirii. Soarta tatălui său și alor săi și a tuturor oamenilor în general îi apărea dintr-o dată sub un alt aspect. Luptau cu toții, cu înverșunare, cu eroism chiar, împotriva unor forțe vizibile, pentru a uita de forțele invizibile care, doar ele, amenințau cu adevărat pe

oameni: moartea, răul, bătrânețea, slăbiciunea și fatalismul în fața suferinței și a oprinării. Se resemnau cu toții înaintea forțelor supraomenești, alegând drept dușmani niște biete forțe omenești, pe măsura lașității și prostiei lor. Chiar și cei mai activi, eroii, cei care se jertfesc pentru sau împotriva unui ideal, care se năpustesc orbește împotriva unei primejdii iminente, nu erau de fapt decât niște cavaleri ai resemnării. Se agitău cu deznădejde împotriva unor dușmani făuriți, sau aleși, pe măsura lor, pentru a uita de adevăratul rău, de adevărata primejdie. Radu-Negru se simțea gata să se lepede de tot în clipa aceea, pentru a recunoaște mai bine silueta dușmanului. Dinaintea acestui cadavru care nu era, la rândul-i, decât sfârșitul unei resemnări, știa de-acum înainte că primejdia pentru oameni nu se afla în om, ci dincolo, și că asta trebuia să fie ținta tuturor săgeților și a tuturor dușmăniilor...

Della Porta era cel care îi vorbise într-o zi despre marșul ienicerilor. În tinerețe, Della Porta locuise ani îndelungați la Constantinopol, ca medic oficial al ambasadei Veneției pe lângă sultan. Îi cunoscuse pe turci, ajunsese chiar să-i îndrăgească, pentru că îndrăgești pe toți oamenii dacă te obișnuiești să-i iei așa cum sunt, lipsiți de masca ce li se aplică pe obraz încă înainte de a le vorbi. I se întâmplă să asiste odată la parada forțelor armate, în prezența sultanului și a ambasadorilor străini. Totul se petrecu ca oriunde în alte părți în zilele de sărbătoare națională. Cai, soldați, arme, flamuri multicolore fremătând în briza care venea dinspre Bosfor, strigăte de entuziasm scoase de o mulțime în delir. Dintr-o dată se lăsă un moment de liniște, se făcu vid în piață, apoi muzica intonă un marș lent, aproape funebru, care anunța defilarea gărzii personale a sultanului. Erau ienicerii, recrutați dintre copiii pe care turcii îi răpeau de la creștini și pe care îi creșteau în credința Profetului, făcând din ei soldați perfecți, fără teamă și fără milă. Sângele tuturor popoarelor creștine curgea în vinele lor. Abia de înaintau, cu pași de dans și se învârteau încet, toți în același timp, în jurul lor. Chipurile lor nu aveau nimic omenesc, privirea le era

goală, mulțimea nu mai aplauda. O liniște de gheață coborâse asupra pieței, căci însăși muzica, monotonă și lentă, nu făcea altceva decât să marcheze acest dans al morții care îngheța inimile. Numai ochii oamenilor păreau să trăiască, înspăimântați de această înaintare ritmică ce parcă năpădea pământul ca o ciură, ca imaginea unui rău căruia era în zadar să îi mai opui rezistență.

Ienicerii înaintau, se roteau, cu iataganele încovoiate în mâini, cu turbanele înalte ridicate spre cer ca niște mitre episcopale. Nu erau ființe umane, ci niște produse ale conștiinței noastre vinovate, ale răului care ne amenință de pretutindeni și pe care nu avem curajul să-l numim. Dansul morții ținu mult în tăcerea respectuoasă a fanfarei. Della Porta începu să-i urască pe turci pentru că se gândiseră la crearea unor astfel de monștri. Niște oameni smulseseră copiii de la sânul mamelor pentru a le ucide sufletele și a-i transforma în unelte ale răului. Cum să te împiedici să urăști această idee și pe cei care o concepuseră?

Radu-Negru confruntă preț de o clipă această imagine cu ceea ce gândise mai înainte. Însă raționamentul lui rămase în picioare. Se simți ispitit să se lase pradă vechilor sale prejudecăți, să se lase furat de amintirea pe care i-o istorisise Della Porta și să rămână cel care fusese întotdeauna, un dușman al turcilor, un continuator, astăzi, al tatălui său și al neîmblânzitei sale rezistențe. Își reveni însă repede. Dansul morții vibra în toți oamenii. Ienicerii nu erau decât un simbol sincer și curajos, un afront adus principiilor în spatele cărora ne ascundem dușmăniile, minusculele noastre resentimente. Nu ucigându-i pe ieniceri se putea ucide răul sau moartea. Ci doar făcându-i să înțeleagă, pe ei ca și pe ceilalți, că setea lor de sânge nu era nici ea altceva decât o renunțare, o lașitate, că ienicerii nu erau decât niște cavaleri ai resemnării, mai sălbatici, dar tot atât de descumpăniți ca și ceilalți. Tot atât de mult sortiți morții și decrepitudinii. La ce bun ura noastră, la ce bun să-i ucizi, dacă acești opresori se credeau campionii justiției și ai

adevăratei credințe, în aceeași măsură ca și noi? Unde erau justiția și credința, dacă era de ajuns o vorbă sau o spadă, pentru a te proclama apărătorul lor? O victorie totală și definitivă putea demonstra rațiunile juste ale unuia sau altuia din cei doi adversari, însă nu exista niciodată o victorie definitivă și nici nu va exista vreodată.

Adevărul se găsea în mod necesar în afara tuturor acestor lucruri.

Della Porta îi spusese că existau înțelepți care se consacrau căutării acestui adevăr, în Apus și în Orient... Erau încă în plin asediu, pe vremea când turcii supravegheau de aproape marginile pădurii. Taberele lor se stabiliseră la vest pe malul drept al Alutei, la est de malul stâng al râului Ordessus, la nord pe versantul dinspre miazănoapte al Carpaților, în timp ce la sud pădurea se termina în unghi ascuțit, astfel încât refugiul Bătrânului sugera forma unui scut medieval, cu vârful îndreptat spre Dunăre. Dușmanii încercaseră la început să pătrundă în pădure și să forțeze trecerea, acolo unde Ordessus își lărgea cursul și putea fi trecut fără ostencală. Însă odată aflați sub copaci, cavalerii pierdeau orice siguranță, devenind o pradă ușoară chiar și pentru copiii care se distrau să-i doboare cu săgețile lor la adăpostul primitoarelor frunzișuri înalte. Și în fața deselor incursiuni ale lui Mihai, turcii dăduseră încetul cu încetul înapoi, stabilindu-se tot mai departe, până ce corturile lor dispăruseră dincolo de orizont. Se știa că se găseau undeva, „acolo”, însă nu mai erau văzuți.

Della Porta îi vorbise la înapoierea dintr-una din acele incursiuni bogate în pradă. După ce își lăsaseră caii, mergeau spre castel, pe o cărare străjuită de brazi, în amurg. Radu-Negru fusese rănit la brațul stâng; medicul îi îngrijise rana, ușoară, și el îl asculta pe acest bărbat copt, încă robust, care învățase limba alor săi și se atașase cu o curioasă iubire de nebuneasea aventură a Bătrânului. S-ar fi putut întoarce la Veneția, unde avea o casă la marginea uncia din acele străzi în care apa înlocuiește praful, însă *el voia să vadă* și voia să

slujească unei cauze care i se părea dreaptă. Sute de războinici îi datorau viața.

— Nu, nu sunt vrăjitor, nici vraci. Îmi cunosc doar bine meseria, asta-i tot. Și nu sunt nici sfânt. Nu vezi, principe, cât de mult îmi plac femeile? Poate că femeile voastre sunt cele care mă rețin aici.

Zâmbea malițios în barbă, iar ochii săi albaștri, sau poate verzi, schimbători ca marea care îl văzuse născându-se, scân-teiau cu o frumoasă culoare umană.

— Aș fi vrut să fiu un vraci, să redau oamenilor viața, să înving timpul și să readuc tinerețea în trupurile istovite, să transform plumbul în aur curat, să descopăr în fundul sufletelor izvorul răului și să-l sting cu un deget așa cum vindeci o rană. Sau să cuget și să scriu, în liniștea unei biblioteci, să caut toate obârșiile răului și să încerc să le vindec departe de oameni. Însă trupul îmi este mai lacom de cunoaștere decât spiritul. Asta mi-a fost pierzania, dar și mângâierea. M-am rătăcit printre dorințele și printre viciile mele și este prea târziu ca să mai pot ieși de-acum înainte. Am rămas totuși nesățut, căci un bătrân m-a învățat în tinerețe celălalt viciu, cel al cunoașterii, și știu că mai puțin cunoști bătând drumurile lumii decât rămânând acasă, la gura sobei. Știu că este mai nobil să cercetezi cauzele morții în general decât să salvezi un rănit, și că marile secrete nu se descoperă călărind, ci rămânând așezat, așa cum războaiele se lasă câștigate de către cei care le gândesc înainte de a le întreprinde.

Atunci îi vorbi Della Porta despre Platon, era însă ceva prea nou și prea profund pentru el. Și despre Paracelsus și de Girolamo Fracastoro. Nu-și amintea decât numele lor, însă, din toate acele considerații, nu o reținuse decât pe aceasta: că poți fi mai util gândind la lucruri decât abordându-le, și că pe treapta cea mai de sus a speței umane existau ființe care căutau fericirea perfectă, veșnicia, sănătatea, echilibrul între indivizi și între popoare, bună-starea pentru toți, și că oamenii aceia, geniile acelea, erau rebeli care nu acceptau lumea așa cum ea

se înfățișa privirilor tuturor. Mai știa și că exista o *religio communis*, un același adevăr religios valabil pentru toate popoarele, dincolo de Biserici. Își amintea acea frază a lui Ficino, pe care Della Porta i-o citase adesea: „Caută-te pe tine însuși, spune Dumnezeu în dialogul său cu sufletul, în afara lumii; pentru a te căuta și pentru a te găsi în afară, zboară în afară, privește în afară; pentru că, în clipa în care tu cuprinzi lumea, te afli în afara ei”. Era ceva înțelept și perfect. Situat în afara întregului, poți vedea acest întreg, îi poți găsi defectele și lipsurile, poate și o soluție pentru a le atenua și chiar pentru a le vindeca.

Îi era rușine să se așeze, însă îl dureau umerii. Cu dosul mâinii își șterse fruntea scaldată în sudoare. Acea voce de copil, el o auzise deja, nu demult. Maria-Domna se afla alături de el, întinsă lângă el, fremătând încă, sub acoperișul de crengi al colibei în care se întâlneau. Era o colibă părăsită, prea apropiată de răpa dinspre răsărit pentru a fi locuită. O reparase el însuși, acoperind cu crengi proaspete acoperișul stricat, aducând un covor și perne de la castel, înlocuind vechiul zăvor și consolidând poarta șubrezită. Își regăsca acolo întreaga copilărie, cu mania lui de a înălța colibe de-abia intrat într-o pădure. De câte ori nu o invitase pe Maria-Domna să treacă peste pragul unuia din acele frunzare pe care le clădea pentru ca la vârsta la care se gândea la dragoste ca la o casă, ca la un spațiu închis, destinat unui cuplu etern? Această presimțire copilărească se înfăptuise, însă acel spațiu al lor nu le aparținea decât o oră-două, nu în fiecare zi, căci Maria-Domna avea un alt spațiu și un pat la care lui nu îi era îngăduit să ajungă. Plânseseră ades sub acoperișul care își pierdea frunzele, gândindu-se, încă din clipa întâlnirii, la cea a despărțirii și la rușinea care nu avea să întârzie să-1 copleșească dacă Bătrânul, nobilii și norodul ajungeau să afle... Trăiseră o seară sub teroarea acelei voci de copil. Maria-Domna ridică prima capul și îi puse degetul pe buze. „Ascultă!” Un copil cânta în pădure, poate că se iătăcise, era speriat la căderea serii și cânta pentru a-și face curaj. Vocea era puternică și blândă și cânta o doină de o tristețe pe care copilul nu o simțea,

căci sensul cuvintelor scăpa fără îndoială înțelegerii sale. Vocea se apropia. Auziră chiar zgomotul unei ramuri strivite sub pașii săi. Ajuns în fața colibe, copilul tăcu. Liniștea cuprinsese pădurea și coliba. Se temeau. Maria-Domna tremura în brațele lui. Priveliștea vechii colibe îl speriasc, la rândul său, pe copil. O masă întunecată se ridicase în fața lui, pe fundalul neclar al copacilor, printre care lumina pălea deja. El strigă:

— E cineva aici?

Se feriră să răspundă. Această liniște sfârși prin a-l îngrozi pe copil. Îi auziră fuga grăbită, ramurile uscate care trosneau pe loc sub picioarele sale goale, apoi, după o lungă tăcere, vocea liniștită care relua cântecul întrerupt. Ei însă nu se liniștiseră. Uitaseră de gesturile și vorbele de dragoste la auzul acelei voci care îi scruta, îi expunea, goi și rușinați, în fața oamenilor. Își închipuise mii de șiretlicuri pentru a se descotorosi de Dragomir, însă totul era la fel de rușinos și de temut ca și iubirea lor. Abia în fața Sfatului îl îndemnă Radu-Negru pe Bătrân să îl trimită pe Dragomir la Veneția.

Auza acum aceeași voce. Era fără îndoială copilul vreunui țaran. Ar fi putut să se rătăcească în pădure, să cadă în râpă, să strige după ajutor. Ar fi fugit el oare să-l salveze, în seara aceea în care vocea îi pusese în fața propriei lor greșeli? Respiră ușurat. Copilul nu se rătăcise, știuse să regăsească drumul cel bun.

Câțiva pași îl despărțeau în clipa asta de Maria-Domna, iar el devenise Principele, stăpânul absolut al acelei păduri libere în care toate speranțele, în afară de a sa, trăiau încă. Înainte de a muri, Bătrânul îl despărțise de dragoste și, fără să vrea, de toți ai săi, de coroană chiar. Nicicând nu va mai avea curajul să o cuprindă pe această femeie în brațe, de teamă să nu-i transmită răul pe care Bătrânul i-l lăsase moștenire. Cum de cutezase el să-l blesteme pe Dumnezeu? Își aducea aminte de chipul tatălui său, în noaptea de după înfrângere, pe colina care străjuia Dunărea. Era singur, printre cei câțiva nobili și cei câțiva cavaleri care scăpaseră odată cu el, cu părul răvășit.

cu o privire de nebun, nemișcat în beznă. Nu îndrăzniseră să aprindă focul, căci turcii erau pe aproape, și aceste neguri ale fricii sporeau sentimentul dureros al bătăliei pierdute, dădeau disperării un ton încă și mai tragic și mai profund. Descurajați de victoria neașteptată a necredincioșilor, aliații apuseni refuzaseră să vină în ajutor, iar înaintarea turcilor nu mai conținea de atunci. Căii lor își făcură curând apariția pe malul drept al Dunării peste care trecură după câteva luni. Tăiară orice contact cu Apusul, ocupând ținuturile așezate la sudul și vestul fluviului, până la Adriatică, și înaintară în forță până la limita răsăriteană a teritoriilor venețiene. Pe litoralul adriatic, Republica lui San Marco mai deținea încă posesiunile Spalato, Zara și Raguzza, dar oare pentru câtă vreme încă? Bătrânul fortificase așadar teritoriul, din care străbunii săi porniseră să cucerească principatul, înălțând turnuri, construind palisade, săpând șanțuri abil camuflate sub tufe de verdeață, transformând în fortăreață toată acea întindere de formă triunghiulară din care familia sa își recrutase cei mai buni războinici. Orașele și satele îndepărtate cădeau, unul după altul, în mâinile turcilor, sprijiniți de invaziile tot mai frecvente ale tătarilor, aliații și frații lor întru Mahomed, însă lupta continua și fiecare cucerire îl costa pe dușman mii de morți. Ienicerii luați prizonieri într-o ambuscadă, puși la jug ca boii, arară pământul pe care voiseră să-l cucerească. Într-o bună zi, supraviețuitorii fură aduși înaintea Bătrânului, în piață, în fața castelului, ca să fie văzuți de norod - nenoroiți și hămesiți - acei soldați din garda sultanului care își pierduseră sufletul și care, pierzându-și armele în bătălie, nu mai speriau pe nimeni.

Se petrecu atunci un lucru îngrozitor. Unul din ieniceri începu să strige, arătând cu mâna spre turnul castelului și spre biserică. Neîndoielnic foamea și oboseala îl făcuseră să-și piardă mințile. Camarazii lui îl priveau ca și cum ochii lor ar fi fost dintr-o dată în stare să exprime un simțământ omenesc, ca și cum sufletul rătăcit s-ar fi întors în trupurile lor. Ienicerul își scutura lanțurile cu furie, îl implora pe Bătrân, arăta din

nou castelul și biserica, apoi orașul jur împrejur. Aduseră un tâlmaci, care lămuri cuvintele nebunului. Pretindea că recunoaște acele locuri, își amintea de copilăria petrecută în capitală și voia să-și regăsească părinții și frații și să-i îmbrățișeze înainte de a muri. Familiile ai căror feciori fuseseră răpiți de către turci nu erau numeroase în oraș, existau însă vreo câteva. Puseră să-l cheme pe potcovarul Nicolae și pe soția sa Ioana, al căror fiu mai mare, în vârstă atunci de șase ani, fusese răpit de o bandă de turci pe când se întorcea dintr-o călătorie în tovărășia unchiului său, ucis sau răpit și el de către necredincioși în acea tragică întâmplare. Trecuseră douăzeci de ani, însă părinții tinerului, tineri încă, își recunoscuseră feciorul, care nu le mai vorbea limba și care le căzu plângând în brațe. Celorlalți li se tăie capul.

Și mii de fugari își căutară scăparea în pădurea liberă. Satele erau înșesate, oamenii desteleniră pământul în jurul orașului, semănară grâu în poieni, iar recolte bune favorizară lungă rezistență ocrotită de mâna lui Dumnezeu. Câtă vreme însă mai putea să dureze această luptă inegală? O singură recoltă proastă ar fi fost de ajuns pentru ca totul să ia sfârșit. Turcii nu așteptau decât un semn de disperare pentru a înainta.

La ce bun toate astea, Doamne, la ce bun?

O căută din ochi pe Maria-Domna, însă tânăra femeie privea lespezile de piatră sau vârful lucitor al încălțărilor și se gândea desigur la un viitor fericit, cu sufletul ușurat fără îndoială de moartea Bătrânului. Ar fi vrut să-și ia rămas bun de la ea, căci era hotărât să nu o mai revadă.

Se pomeni în urma sicriului, înaintând cu greu în masa compactă. Niște bătrâni plângeau, preoții și corul încetaseră să mai cânte, înaintau spre criptă printre două ziduri de lumânări. Piatra de pe mormânt era ridicată. Zugrăvite în frescă, portretele lui Radu-Negru, întemeietorul, și Mircea cel Bătrân, care extinsese hotarele Principatului până la mare și la Carpați, se mișcau pe zid în lumina pâlpâitoare a făclilor. Ei nu cunoscuseră nicicând înfrângerea și asistau în clipa asta la o

înmormântare care însemna poate un sfârșit, sfârșitul a tot ceea ce ei începuseră. Radu-Negru nu se simți în stare să le înfrunte privirea... Dincolo de Aluta, pe malul drept al fluviului, acolo unde apele scapă din strânsoarea munților, la Nucet, Mircea cel Bătrân pusese să se zidească o minunată mănăstire, ale cărei ziduri de incintă țineau piept presiunii curentului. Radu-Negru trecuse fluviul într-o noapte împreună cu un grup de călăreți pentru a căuta arme și a distruge o tabără dușmană. Niște țărani veniți de pe celălalt mal le arătau drumul în întuneric. Era o noapte de vară, iar cerul era acoperit, însă din spatele norilor se ghicea lumina lunii. Trecură pe lângă un sat, câinii lătrară, un miros de fum și de vite plutea în aerul liniștit. Era țara sa, o recunoștea după acest plăcut miros familiar care venea dinspre satul adormit, iar el călărea în tăcere, ca un hoț, alături de oamenii săi care vorbeau aceeași limbă și care se fereau să facă zgomot. Erau la ei acasă, însă turcii îi despărțeau de țară. Simțea în mijlocul adierii ceva ca un soi de prezență străină, cu miros de fiară. Oare, frica era cea care i-o făcea simțită, sau exista ea cu adevărat, ca o umbră care atârna peste noapte, făcând-o și mai adâncă? Îi surprinseseră pe turci dormind și îi omorâră cu zecile, luând cu ei arme și toate vitele. Îi puse pe oamenii săi să treacă, cu prada, de partea cealaltă a fluviului și, însoțit de șase călăreți, se îndreptă spre Nucet care se afla ceva mai spre nord, lângă vad.

Malul era pustiu și biserica se ivi pe dată, cu turlile ei care se ridicau peste silueta masivă a zidurilor de incintă. Mănăstirea era părăsită. Cerul se lumpezise și lumina lunii bătea din plin peste zidurile albe. Cucuvele își luară zborul, speriate, spre cer, țipând cu vaier de moarte. Ușa bisericii, doborâtă, zăcea pe treptele de piatră. Se descoperi, intrând, și se închină. Cineva aprinse o torță și interiorul părăduit se luminează. Vitraliile sparte scânteiară ca niște fulgere minuscule. Niște șobolani se strecurară printre dărâmături. Luă torța și o înălță dinaintea frescei care îl înfățișa pe Mircea cel Bătrân, în picioare, în costum de cavaler, cu coroană ascuțită pe cap, cu chivotul mic și aurit în

mâna dreaptă, închipuind biserica adevărată al cărei ctitor era Găuri de săgeți desfigurau chipul domnitorului, pieptul îi era de asemenea brăzdat, păgânii îl loviseră foarte de aproape, pentru a-și exprima scârba în fața chipurilor zugrăvite și în fața dinastiei care încă le ținea piept de partea cealaltă a fluviului. Excremente de animale acopereau podeaua în fața frescei.

Puse să fie curățată biserica, în grabă, așeză la loc ușa în tâțâni și dădu semnalul de plecare când totul reintră în ordine și urmele profanării fură șterse. Se aruncară în apă chiar în fața mănăstirii, ale cărei turle, profilate în lumina lunii, tremurau, lungi și negre, deasupra apelor șopotitoare. Când întoarse capul, văzu ferestrele bisericii zvâcnind parcă de lumină, ca și cum viața și-ar fi reluat cursul firesc, ca și cum vizita sa ar fi făcut să renască trecutul glorios, ștergând anii de înfrângere. Lăsase torța aprinsă, sprijinită de niște rămășițe de pietre prăbușite, la picioarele portretului străbunului.

Era perioada care preceda revelația Bătrânului, vremea când totul era încă cu puțință, chiar și victoria, chiar și iubirea.

Corul își reluase lunga melopee, iar preoții se mișcau în jurul criptei deschise legănând cu vârfurile degetelor cădelnițele de argint, din care fumul urca în spirale, îndată înghițit de opacitatea cețoasă care ascundea bolțile ca o amenințare biblică. Patru dregători mai tineri petrecură niște frânghii pe sub sicriu. Se aplecă pentru a săruta mâna Bătrânului care, cu trei zile în urmă, îl mângâiasse pe plete, apoi capacul despărți pentru totdeauna de lumea celor vii acel trup care se jucase atât de mult timp cu moartea și care pierduse jocul. „Jocul ăsta e obligatoriu, gândea Radu-Negru, nu avem dreptul să ne sustragem, eu n-aș fi acceptat poate să-l joc și nimic pe lume nu e în stare să-mi dea norocul să-l câștig. Apartin unei preistorii care nu mă privește - Bătrânul și toți ceilalți morți îngropați în criptă și alte sute de morți care i-au precedat - și unui prezent pe care nu l-am dorit și care nu-mi aparține decât mie, doar mie, fără puțință de a-l schimba, de a-l ceda, sau de a-l închipui în afara morții. Singura problemă care are importanță este

aceasta și va trebui s-o rezolv într-o bună zi, după o răzvrătire definitivă". Și Della Porta se răzvrătise..

Avea pe atunci patruzeci de ani și călătorea de la Veneția la Roma însoțind, după obicei, o misiune diplomatică a Sere-nissimei. De-abia trecuseră de hotarul statelor Sfântului Scaun când ambasadorul se îmbolnăvi și fură nevoiți să se oprească la Orvieto, unde bolnavul rămase la pat câteva săptămâni. Puțina vreme de care dispunea, Della Porta o închină vizitării faimoa-selor *osterie* ale orașului, în care se bea un vin alb renumit în întreaga peninsulă, și vizitării catedralei în care Luca Signo-relli își terminase de zugrăvit frescele. Vinul îl făcu să se simtă din nou în formă, avea nevoie de el după nopțile petrecute la căpătâiul bolnavului, însă acea bucurie fu de scurtă durată. Frescele lui Signorelli stârniră în el o criză care nu se mai liniș-tuse, în pofida anilor. Înțelese, în fața *Judecății de Apoi*, ale cărei personaje încă îi chinuiau memoria, zădărnicia existenței și un lucru încă și mai grav: nedreptatea care face din om o veșnică victimă a morții și un osândit în fața tribunalului lumii de dincolo. Dacă am fost obligat să trăiesc, dacă nu mi s-a îngăduit să aleg trupul și sufletul care îmi alcătuiesc ființa mea vie, dacă soarta mea este stabilită de niște legi al căror autor nu sunt eu, de ce să fiu condamnat după moarte, și pe veci? Oroa-reea care se desprinde din frescele lui Signorelli – acele femei și acei bărbați înspăimântați, trași spre focul iadului de niște diavoli cu înfățișare veselă – îl sili pe Della Porta să cugete la propria-i viață, la inocența sa absolută în fața unui judecător care-l făcuse așa cum era. În aceeași zi, privindu-se în oglindă, medicul, istovit de nopțile de veghe, descoperise pe chipul său primele semne ale unei bătrâneți premature, dar care nu l-ar fi tulburat dacă vederea acelor cumplite simboluri ale neputinței umane, zugrăvite de Signorelli, nu l-ar fi făcut să se privească pe sine însuși peste ani și peste falsele iluzii pe care viața i le oferise până atunci.

Se răzvrăti. Nu mai acceptă mângâierea, respinse orice idee de supunere și luă hotărârea de a nu uita niciodată acea

clipă petrecută în catedrală în fața frescelor revelatoare. Omul trebuia să încerce ceva. Oare Prometeu nu le furase zeilor decât focul? Și această biată flacăără, pe care el o dusesese oamenilor, nu era oare ceva mai mult decât o făgăduință de lumină și căldură, începutul unei veșnicii care îi făcea geloși pe cei care o aveau în stăpânire exclusivă? De ce fusese el pedepsit cu atâta cruzime? Focul exista deja pe pământ. Chiar și ființa cea mai redusă ar fi putut deprinde folosul căldurii aprinzând focul la marginea unei păduri incendiate de trăsnet, alături de lava alunecoasă care, scurgându-se spre mare, aprindea lanurile de grâu și chiparoșii. Focul exista deja. Nu era nevoie ca cineva să se cațere pe vârful Olimpului pentru a-l avea, din moment ce el aparținea chiar măruntaielor pământului.

Zei îl pedepsiseră pe Prometeu pentru că el fusese primul răzvrătit, omul care voia să dea semenilor săi bucuriile veșniciei pe pământ, tuturor oamenilor, nu doar aleșilor la sfârșitul unui proces în care nimeni nu avea dreptul să se apere. Ar fi vrut să-i sustragă pe oameni de la orice judecată al cărei verdict nu ținea nicidecum seama de condiția umană. Iar gestul lui Prometeu rămăsese viu în inimile muritorilor, era moștenirea lor cea mai de preț. Cu cât se înainta mai mult în timp, cu atât mai mare era șansa de a se repeta această înălțătoare aventură. Della Porta cercetă în scrierile filosofilor și în cele ale poezilor, în scrierile celor din vechime ca și în ale celor în viață, urmele acestei răzvrățiri; o găsi ici și colo; avu intenția să întemeieze un soi de ordin laic, de frăție, ale cărui scopuri ar fi fost căutarea unei soluții prin mijlocirea gândului, a științei și a magiei. Însă nu avu răgazul. Soarta îl aruncă spre alte direcții, soarta sau acea forță pizmașă care îl înlănțuise pe Strămoș pe vârful stâncos al Caucazului, la cheremul vulturului flămând.

Totul se lămurea în mod straniu înaintea acestui mort marcat de propriu-i blestem.

Sicriul aluneca încetișor. Frânghiile scârțâiau, întinse gata să se rupă. Dispăru în adâncul unei gropi negre, dreptunghiulare, pe măsura morții omenești care se deschidea ca o gură

prin care vor dispărea toți cei ce aveau să se succedă pe tronul Principatului, Radu-Negru și urmașii săi.

Făcu un pas înapoi.

Niște zidari, ascultând de poruncile celui care dăduse o formă pietrei, împinseră capacul, care ocupă încetul cu încetul locul căscat al gropii, îndepărtând tenebrele. Era ca și cum Bătrânul ar fi zăcut dintotdeauna sub slovele care arătau limitele trecerii sale pe pământ. Niște semne care nu însemnau nimic, care nu evocau nici măcar o viață, ci realitatea solidă a morții. Trebuia să evite această măsluire. Țipătul acelei femei leșinate în clipa în care capacul acoperea sicriul îi răsună încă în urechi. Cine putea fi? Una din cele care alinaseră nopțile singuratice ale Bătrânului, din vremea când străbătea țara pentru a o apăra de turci și pentru a o presăra cu bastarzi? Ultima dintre ibovnicele sale, cea pe care Radu-Negru nu o cunoscuse niciodată și despre care nimeni nu cuteza să vorbească? Știa că tatăl său o întâlnise, cu mulți ani în urmă, în cursul uneia din incursiunile sale spre răsărit. Vreme îndelungată o vizitase într-un anume loc neștiut de nimeni. Se vorbea despre o culă pe care Bătrânul pusese să o construiască pentru ea, la distanță de o zi călare spre răsărit. Cum arăta, nu-și putuse niciodată închipui.

Cum de era în stare o femeie să se aplece peste această gură și să o sărute, această gură fără buze care dădea porunci, care rostea condamnări, care disprețuia zâmbetul, căreia îi plăceau înjurăturile, care hotăra moartea, care proclama blasfemia? Iar mâinile sale care nu se apropiaseră niciodată de fruntea lui de copil, cum de erau ele în stare să se miște în jurul unui chip de femeie, să modeleze un trup gol, să schițeze o mângâiere? Cum de era în stare o femeie să suporte apropierea acelor ochi, fără să moară de spaimă? Și totuși acea femeie existase, singura pe care el o iubise și pe care o ferecase undeva în oraș, atunci când turcii înaintau spre inima țării. Bătrânul o adusese atunci alături de el. Chiar în castel, sau pusese oare să i se găsească vreun alt sălaș, în pădure? Există un turn, în afara orașului, înspre valea superioară a Alutei, în vârful unei

coline care se chema Colina Neagră, la care nu îi era îngăduit să ajungă. Poate că acolo se ducea Bătrânul să o întâlnească pe cea pe care nu avea să o trădeze decât odată cu moartea.

Trebuia să fie și ea bătrână, și nu simțea nici un imbold să o vadă. O întreagă viață, făcută din lungi momente de intimitate și dragoste, din lungi momente de deznădejde și fericire, se scursese între aceste două ființe omenești, iar de toate acestea slovele și cifrele săpate în piatră se fereau să vorbească. Nimic nu trebuia să se păstreze în memoria oamenilor din toate acele mii de clipe care alcătuiseră o parte însemnată a existenței Bătrânului, partea fericită și liniștită, cea care merită osteneala, rivala Istoriei. Femeia va mai păstra încă, în fundul inimii, amintirea acelei pasiuni necunoscute de ceilalți, apoi moartea va târi după sine, în fundul unui alt mormânt, taina celor doi iubiți. Și totul va fi mut, pe veci. Și nici o urmă nu va mai rămâne. Ea leșinase poate în fața acestei făgăduite tăceri

Iar acest țipăt fusese singurul ei rămas-bun cu putință.

Ceremonia se sfârșise. Demnitarii începură să se perinde prin fața lui. Puneau un genunchi în pământ și îi sărutau mâna dreaptă, în semn de supunere și ascultare. O nouă corvoadă începea pentru el.

Maria-Domna se apropie fără să-și înalțe privirile și își depuse sărutarea pe vârful degetelor lui. El păstră o clipă această mână tânără și puternică, ce crescuse în mâna lui, la umbra anilor, și care cunoștea conturul gurii sale.

O strânse abia și îi dădu drumul... Ei îi plăcea să îi sărute mâna și îl întrebase odată dacă el cunoștea această mângâiere. Nu, nu o cunoștea. Printre femeile pe care le iubise, nici una nu îi sărutase mâna. Nu iubise o altă femeie. „N-ai mai cunoscut nici o altă femeie înaintea mea? – Ba da, am cunoscut, dar fără să le iubesc”. Un lung dialog începea atunci. Cine erau acele femei? Când le cunoscuse? Cum erau? Unde se aflau? Le mai vedea încă?

Când își istovea întrebările, era rândul lui să se chinure. Voia să știe dacă ea îi sărutase vreodată mâinile lui Dragomir

- asta se întâmpla cu câteva luni înaintea plecării acestuia -, ea tăcuse, iar el păstrase tăcerea vreme îndelungată, întins, inert, alături de ea, doborât de această mărturisire. Așadar ea își iubitise soțul! Toate scenele de dragoste pe care ei le trăiseră, cunoscute deja sub îmbrățișarea celuiilalt, ea nu făcea decât să le repete cu el. Nu era el așadar primul bărbat pe care ea îl iubitise, acele mângâieri nu erau făcute pentru el, suspinele, sărutările pe gură, acei ochi închiși și în același timp plini de lumină, cuvintele, cântecele pe care ea le îngâna la ureche, în care era vorba despre un rege care era el - ea îl numea adesea „regele meu” -, cosițele lungi care îi măturau goliciunea umerilor, toate astea, înainte, aparținuseră celuiilalt. Ar fi vrut să moară alături de ea, dintr-o dată, fără un suspin, pentru a o învăța să sufere și să iubească cu o neliniște pe care celălalt nu i-o dăduse niciodată. Apoi ea spuse nu, un nu abia rostit, din vârful buzelor, și care nu putea șterge amintirea acelei tăceri umilitoare. Sărutarea care îi împacă fu dureroasă și amară, le ardea măruntaiele și sufletul.

Fu ispitit să o pună la încercare și îi propuse să plece „acolo”, să caute împreună moartea. Ea primi. Râpa era încă plină de întuneric, un întuneric care se ștergea puțin câte puțin, pe măsură ce urcau coasta opusă. Odată ajunși sus, își scoase sabia din teacă. În fața primului grup de necredincioși care le-ar fi ieșit înainte, ar fi ucis-o, năpustindu-se mai apoi asupra vrăjmașilor pentru a afla și el moartea. Era regula jocului pe care o stabiliseră împreună, înainte de a părăsi coliba. Merseră multă vreme prin iarba jilavă de rouă, în fața soarelui care se înălța pe cerul de octombrie. Sunetul clopotelor le ajungea la urechi din pădure, ca o chemare, ea îi zâmbi în timp ce înaintau printre copaci rari, fără să întâlnească ȋpenie de om. Se opriră ca să-și usuce la soare veșmintele ude de apele râului Ordesus. Câmpia cobora lin, ondulată, alcătuiind dealuri pe care creșteau aluni, pruni și meri sălbatici, trecură peste un pârâu puțin adânc și pădurea îi cuprinse din nou de partea cealaltă. O pădure cuminte, de stejari groși seculari, între care creștea

iarba și venea să se odihnească soarele. Ramurile înalte aveau coroane firave, aproape galbene deja, și trunchiurile acelea acoperite de un mușchi albastrui păreau gata să moară. Veve-rițele se urmăreau între cer și pământ, se opreau brusc pentru a ronțai ghinde scuișând cojile umede peste capetele fugarilor.

Nu își vorbeau, tulburați de hotărârea lor și deciși să o împlinească, concentrați în ei înșiși prin liniștea care îi încon-jura și pe care și-o închipuiau plină de turci la pândă. La amiază, se pomeniră în fața unui gard din crăci spinoase, pe care îl trecură cu greu. Maria-Domna își lăsă în țepi o fâșie de rochie. Era o livadă, prune coapte atârnau încă de ramuri și mâncară din ele pentru a-și potoli foamea și setea. Erau oste-niți, dar nu îndrăzniră să se culce, pentru a nu fi surprinși în somn. Se sărutară pe furiș și străbătură livada care părea că nu are capăt într-atât era de întinsă. Zăriră printre pruni acoperișul cenușiu al unei case, apoi albeața zidului care primea din plin lumina soarelui și care îi orbi o clipă. Prinse în mână sa stângă mâna dreaptă a Mariei-Domna și înaintară. În amiaza liniștită se auzeau frunzele care atingeau ramurile, căzând.

Ferestrele casei erau deschise. Lângă un plug de lemn, lus-truit de folosință, se găsea un cadavru, cu gura căscată spre cer. În umbra grajdului zăcea o femeie, cu coapsele goale, imobili-zată, în cădere. O găină încerca să prindă muște pe picioarele moartei. Nu erau urme de sânge. Drama se petrecuse noaptea, sau chiar în dimineața asta, căci cadavrele păstrau încă apa-rența vieții. Ieșiră pe poarta deschisă a curții în ulița satului unde un câine infometat se întindea la soare. Nu lătră. Totul era pustiu și tăcut, ca și cum ar fi trecut pe acolo un vânt adu-cător de molimă, stingând fără violență suflarea oamenilor.

Pe o prispă din lemn, în fața casei de alături, se afla un alt cadavru, un bătrân pe care moartea îl surprinsese dormind. Își continua somnul, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, păcălit de moarte.

Câțiva pași mai încolo, o biserică tăia drumul; pătrunseră prin ușa deschisă, însă nu se afla nimeni înăuntru. Radu-Negru

strigă: „Părinte!“. Un chicotit de copil răsună de sus, de la cor, însă la chemarea lui Radu-Negru nimeni nu răspunse. În clipa când se pregătea să urce scara spre cor, care ducea și în clopouță, un zgomot de glasuri răsună afară și ei ieșiră iute la lumină, frecându-și ochii dureroși. Clipa așteptată sosise. Își ridică sabia pentru a lovi pe Maria-Domna, care nu se clinti, însă nu avu tăria s-o ucidă. Turcii înaintau pe drum, erau vreo cinci-șase care veneau către ei ținându-se de brâu, ca și cum ar fi executat un dans, dansul morții de care îi vorbise Della Porta. Unul din ei începu să cânte cât îl ținea gura, turbanul i se rostogolise în țărână, însă nu dădu semne că vrea să-l ridice. Grupul se apleca mai întâi spre o latură a uliței, apoi spre cealaltă. Cel care cânta dădu drumul strânsorii și căzu, în timp ce unul din tovarășii lui se aplecă să-l ridice. Greutatea aceuia îl trase în jos, căzu și el, dând cu capul în burta celuiilalt, încercă preț de o clipă să se ridice, apoi rămase nemișcat, trăs-nit de răul necunoscut care plana peste sat, poate peste întreaga lume. Ceilalți trei își continuă drumul până când cel care părea șeful, după înălțimea turbanului, îi descoperi pe fugari în fața intrării bisericii. Se opri, își holbă ochii, se aplecă plin de respect pentru a-i saluta, însă acest gest se dovedi fatal, căci se prăbuși, cu capul înainte, și nu se mai mișcă, în timp ce ceilalți doi își urmau drumul și dispăreau la cotitura uliței, în spatele norului de praf care îi însoțea.

Izbucniră în râs, amândoi deodată. Lacrimi mari se scurgeau pe obrajii Mariei-Domna. Nu o văzuse râzând astfel de când se jucau împreună, sub copacii paradisului pierdut. O adiere de vânt se ridică și un miros de prune fermentate și de alcool le lămură fără cuvinte motivul acelei tăceri și a acelor corpuri întinse în nemișcare pe uliță și în curți. Nu era moartea, ci marele somn al beției. Se găseau într-unul din acele sate de deal care fabricau țuică, trăind de pe urma acestei industrii, și era tocmai anotimpul în care se distila sucul fermentat al prunelor. Oamenii beau ca să-și încerce produsul și ca să dozeze procentul de alcool, iar o recoltă bună presupunea o cantitate

zdravănă de degustări. Turcii căzuseră și ei pradă băuturii. Se aflau probabil în trecere sau poate constituiau garnizoana satului. Oricum, nu erau periculoși și a-i ucide în această stare n-ar fi fost o faptă demnă de un principe.

Îi regăsiră pe ceilalți doi turci de o parte și de alta a uliței, dincolo de colitură, căzuți cu fața în țărână. Radu-Negru le luă iataganele, pe care le frânse pe genunchi, și le puse cu grijă la loc în tecile lor. Se întoarse și făcu același lucru cu ceilalți trei.

Era un han pe marginea drumului, în care intrară pentru a căuta ceva de mâncare. Radu-Negru îl zgâlțâi pe hangiu care dormea cu coatele sprijinite pe o masă și care, dând cu ochii de ei înaintea lui, îi salută umil, apoi își pipăi obrajii, se frecă la ochi, gata să creadă că are vedenii. Totuși nu era beat. Bogațele veșminte ale lui Radu-Negru și ale Mariei-Domna nu-i lăsau nici o îndoială asupra provenienței lor. Trezit din toropeală, începu brusc să plângă, se aruncă în genunchi și îi sărută mâna lui Radu-Negru.

— Măria ta, Măria ta...

— Ridică-te. Dă-ne ceva de mâncare, iute.

Hangiul îi invită să ia loc, le aduse brânză, pâine neagră, un cânat, vin într-o carafă și rămase alături, umil în fața lor, neîndrăznind să-și creadă ochilor.

— N-am altceva să vă ofer, Măria ta, aveți bunătate să iertați sărăcia noastră, însă turcii ne iau tot. Au venit azi ca să ia țuica. Sunt beți toți. Au dat de băut până și cailor. Au siluit-o pe nevasta lui Vlad și pe cea a lui Marin. Ne-au măcelărit toți porcii, care sunt pentru ei animale blestemate. În iulie ne-au luat grâul, au răpit pe fata lui Ion și pe doi băieți mici. Omoară-i, Măria ta, omoară-i pe toți! Scapă-ne! Ești așteptat pretutindeni în țară, oamenii nu se gândesc decât la Măria ta. Nimeni nu-i suferă, căci sunt niște hoți. Fură totul, chiar și dobitoacele și copiii...

Căzuse din nou în genunchi și plângea, cu fața ascunsă în mâinile lui roșii. Suspine adânci îi scuturau pieptul.

Ridică-te și încetează să bocești ca o muiere. Ne vom întoarce, spune asta tuturor în sat când vor fi în stare să pricieapă, adăugă Radu-Negru zâmbind.

— Iartă-i, Măria ta, beau să-și uite necazul, care este mare. Nu avem arme să ne luptăm, suntem singuri și săraci. Bem ca să uităm și, adesea, să scăpăm de foame. Ne gândim însă la Măria ta, zi și noapte, și te vedem în visele noastre, ba chiar copiii și cei foarte bătrâni știu că ai să te întorci într-o zi. Adăugă, foarte încet: În ce zi, Măria ta? Spune-mi că ziua asta nu-i departe.

— Nu, ziua asta nu-i departe, spuse Radu-Negru și se gândi la Mihai, la deznădejdea care domnea printre ai săi și la lunga tăcere care urmasse plecării lui Dragomir. Și îi fu rușine că se afla acolo. Hangiul nu îndrăznea să-l întrebe care era motivul prezenței lui departe de pădure, în plin teritoriu ocupat. Se gândea poate că principele moștenitor nu își risca viața fără un motiv foarte serios și că exista în acest miracol un motiv care depășea înțelegerea lui. Credea poate că Maria-Domna era principesa, soția lui, că o armată era pe drum, că turcii aveau să fie alungați, sau că își continua visul.

Se înapoiaseră la adăpostul întunericului, într-o noapte rece și instelată, cu inima plină de remușcări. Timp de câteva zile încercă să o uite pe Maria-Domna și se consacră cu pasiune soldaților săi, problemelor de aprovizionare care începeau atunci să-l chinuie pe Bătrân, afacerilor de stat. Se pomenea însă uneori, în timp ce avea de lucru, că dorea moartea lui Dragomir și pe cea a Bătrânului, pentru ca Maria-Domna să fie soția sa, iar trecutul să fie îngropat sub gândul liniștitor al morții. În mijlocul neliniștii generale, el nu se gândea decât la sine.

Un țăran bătrân îi sărută mâna, făcându-și apoi semnul crucii. Era rândul norodului să i se închine. Toate erau atât de îndepărtate de-acum înainte. Era hotărât să le părăsească.

Se auzi sunând o goarnă. Voci tăioase și aspre răsunară în piață, la adăpostul bisericii și castelului. Soldații îl aclamară de îndată, și tobele se alăturară cu voioșie acestei proaspete speranțe.

CAPITOLUL II

STELELE

Din adâncul nopții cântatul unui cocoș ajunsese până la ei, împede și cutezător în ciuda distanței, ca și cum ar fi vrut să îi avertizeze asupra scurgerii timpului, sau asupra vreunei alte primejdii, a cărei apropiere scăpa simțurilor omenești.

– În clipa asta se bate miezul nopții la clopotnița de la San Marco, spuse Della Porta închizând ochii, învins de oboseală. Noaptele erau încă reci. Universul își recrea imaginea sa clasică și își relua încet aspectul obișnuit, după lunile aspre de iarnă. Chiar și cerul părea că-și revine, ca și cum iarna și-ar fi încurcat drumul. Stelele, neclare încă, abia vizibile în mijlocul mișcării ce le regrupa pentru măreția fixă și împede a veni următoare, se trudeau în fundul unui haos trecător pentru a-și recuceri pozițiile obișnuite și strălucirea.

– Avem încă o cale lungă de străbătut. Încearcă să dormi, Măria ta.

Era ușor de spus. Oboseala, sau poate frigul, îl făcea să tremure, alungându-i somnul. Se ridică, își zvârli pe umeri mantia îmblănită slujindu-i drept cuvertură, făcu câțiva pași în direcția cailor care pășteau iarba răcoroasă la celălalt capăt al luminișului. Nu se vedeau, se auzea însă zgomotul sec și continuu al maxilarelor și suflul respirației lor. Nu se deosebea decât conturul întunecat al copacilor pe cer, imobil și ondulat ca un lanț de coline.

Se opriseră din călărit în clipa când luna ajunsese deasupra munților, în direcția spre care se îndreptau. O lună deja lipsită de formă, bolnavă și nevolnică, luminând pădurile nesfârșite cu o lumină aproape galbenă, tot mai lăncedă. Când plecaseră

de acolo, ea strălucea, argintie și rotundă, invitându-i la drumetie, cu acel surâs de neînțeles care-i dădea înfățișarea unui chip de femeie și pe care toate femeile îl arborau uneori între gură și ochi, ca și cum s-ar fi născut din lună, ca și când grija lor cea mai mare era de a o imita, în scopul de a semăna neli-niștea în inima bărbaților, acei copii ai soarelui fără mister. Pădurea părea prielnică, aveau să-și continue călătoria în tot cursul zilei, se vor opri dacă un spațiu deschis se va interpune pe drumul lor, îl vor străbate după căderea nopții, sub lumina acelei semiluni putrede care de-abia se vedea printre ramuri. Erau grăbiți. Marea probabil se găsea la doar două zile de mers, spre apus.

Acel om, al cărui sfârșit tragic îl povestiseră ciobanii, era oare Dragomir? Îi întâlniseră la căderea nopții, în timp ce își luau cina în jurul focului. Radu-Negru îi înțelesese cu greu, căci vorbeau prost limba sa, dar totuși izbutiră să se înțeleagă. Un călăreț trecuse într-adevăr pe acolo, anul trecut, călare pe un cal negru, înveșmântat după moda nobililor valahi, avea barbă, o spadă lungă, un inel gros de aur pe deget și își petrecuse noaptea cu ei. În ziua următoare cumpărase de la ei un caș. De-abia urcat din nou pe cal, o patrulă turcească apăruse, el jâșnise ca o săgeată spre marginea pădurii, urmărit de păgânii care îl ajunseseră imediat din urmă, căci calul său era încă obosit de drumul cel lung. Ucisese cu sabia pe unul dintre urmăritori, însă căzuse sub iataganele celorlalți care, lupta odată încheiată, se îndepărtaseră luând cu ei cadavrul și calul străinului.

Asta explica în sfârșit tăcerea lui Dragomir. Însă acel om putea să fie la fel de bine unul din fugarii care, printre atâția alții, părăseau țara, încercând să străbată zona ocupată și să caute scăpare la Spalato sau Raguzza. Erau câte unii care plecau cu întreaga familie și dădeau adesea peste patrulă turcești. Alții izbuteau să scape și începeau o nouă viață în țările apusene, în Italia sau Franța.

Dacă își trăise în îndoială ultimele luni petrecute acasă, cele mai cumplite din viața lui, cât de anevoioasă și nesigură se anunța noua etapă! Ce avea să-i spună dogelui? Care era cel mai bun limbaj de folosit, cel al violenței și al reproșului, sau cel al farmecului diplomatic? Ce argumente trebuia el să folosească pentru a-l convinge, când Veneția trăia în pace cu necredincioșii, când flota sa comercială era singura căreia i se îngăduia să străbată mările aflate sub controlul Semilunii, când se îmbogățea profitând de un răgaz care dădea unora iluzia bunăstării veșnice, iar altora speranța într-o victorie apropiată și definitivă. Profetul nu va cunoaște tihna în mormânt până când discipolii săi nu vor fi sfârșit să cucerească lumea, obligând-o să trăiască după preceptele adevăratei credințe. Cum să demonstreze dogelui că acest răgaz se va sfârși într-o zi printr-un dezastru și că fiecare corabie venețiană încărcată cu mărfuri, navigând spre Istanbul, sporea puterea dușmanului, că fiecare monedă de aur câștigată de Veneția nu era decât o falsă bogăție, o garanție a catastrofei viitoare? Cum ar fi sprijinit Veneția o cruciadă, în acest moment în care setea de cuceriri a turcilor părea domolită? Violent, risca să fie respins; politicos și elocvent, risca să cadă peste argumente fără ecou. Și, dacă ar da greș, la ce ușă ar trebui să bată, dacă Franța întreținea relații cu Poarta pentru a găsi în turci niște aliați împotriva Spaniei și Austriei, dacă Austria, în mod direct cea mai amenințată dintre puterile europene, părea că nu-și dă seama de primejdie? Cum să realizeze o unitate de vederi între țările creștine, dacă războiul între ele atârna mai greu în preocupările lor decât orice idee de cruciadă?

Mai era o ieșire, rezervată doar lui însuși. Cea a libertății. Dacă dogele îi refuza sprijinul, nu-i mai rămânea decât să abandoneze partida. Revelația Bătrânului nu îl despărțea oare de soarta poporului său? Nu era aceasta cea mai bună soluție pentru toți, dacă se consacra oamenilor, nu oamenilor săi? Nu existau oare scopuri mai importante și mai urgente de atins? Avea să cunoască, în contactul cu universitățile și cu înțelepții

apusem, adevăruri esențiale, mai apropiate de durerea generală decât acea durere mărunță care se stingea încetul cu încetul în anonimatul câmpiilor și pădurilor țării sale. Se simțea în stare să înțeleagă totul, să încerce totul pentru ca aceste suferințe să devină pe viitor imposibile. Își notase nume și adrese, știa la ce uși să bată, la Veneția chiar, la Padova, la Florența, la Roma; ardea de dorința să vadă și să atingă niște cărți, să le cumpere, să petreacă nopți albe aplecat peste acele pagini care îi așteptau privirea. Ce i se putea reproșa dacă totuși conștiința lui era liniștită și îi arăta de la sine drumul de urmat?

Dar era ea cu adevărat liniștită?

În aceste ultime luni meditate mult la aceste lucruri, cântărind cu grijă elementele pro și contra. Avea de la ai săi însărcinarea să ducă o misiune la bun sfârșit, însă, cu un pic de noroc, ar fi fost cu putință să își îndeplinească misiunea și să se dedice, mai apoi, sarcinii sale. Dar aceste două scopuri nu se excludeau oare unul pe altul? Oricum, nu se gândea să se întoarcă dacă ar fi dat greș pe lângă doge. Să străbată din nou acel teritoriu înșesat de dușmani înarmați, pentru a ajunge la ai săi și a pieri alături de ei, ar fi fost nebunie curată.

Nu dorea el oare, în adâncul inimii, să dea greș încă de la început, pentru a alunga orice remușcare?

Calul se apropiase de el și își freca botul de umărul stăpânului său. Îl mângâie între urechile reci și ciulite și îl bătu ușurel cu palma pe gât. Un vânt ușor aducea dinspre răsărit miros de staul, de lână umedă, de bălegar și de lapte, de foc care sta să se stingă. Lumea părea că se odihnește în pace. Împrăștiati peste tot, omniprezenți ca niște nuclee de ură, turcii bănuiau somnul tuturor. Se aflau aici, chiar în clipa asta, în visele copiilor, în coșmarurile femeilor, în veghea neliniștită a bărbaților. Ce gândea Maria-Domna despre el, la mănăstirea spre care se îndreptase cu puțin timp înaintea plecării sale? Sosise ea teafără și nevătămată în acel refugiu, ascuns în munți, departe de orice drum și de orice sat? Dar Mihai și ceilalți?

Domnia lui începuse prost. A fost secetă, au fost lăcustele, foametea. Și-apoi, or asta era esențialul, Bătrânul nu se mai afla acolo pentru a lupta împotriva îndoielilor, pentru a-i pedepsi pe cei nevolnici, pentru a găsi soluții miilor de probleme pe care viața în pădure le pune în fiecare zi în fața răzvrătiților. Nu se pricepea să domnească. Să se distingă într-o luptă, să atace prin surprindere pâlcurile dușmane dincolo de Aluta, să ducă la bun sfârșit misiuni mai puțin importante, sub controlul direct al tatălui său, asta era ceva ce nu-i depășea puterile. Să conducă însă un stat, în cel mai prost moment al existenței sale, să concentreze în persoana sa speranța unui popor însetat de răzbunare, de libertate și de glorie, asta era o *altă pereche de mâneci*, după cum spunea adesea Della Porta, traducând cuvânt cu cuvânt o expresie curentă din limba sa.

Îi fusese ușor s-o rupă cu Maria-Domna, din moment ce nu mai dispunea de timpul său, ca odinioară. Întreaga zi îi era ocupată de consilii, de inspectarea posturilor aflate la hotare, a micilor instalații primitive în care se reparau armele, în care se încerca făurirea unor noi și, mai ales, de grija riguroasă de care dădea dovadă în distribuirea cu mare zgârcenie a rezervelor de grâu care scădeau văzând cu ochii. Recolta se anunțase bogată, însă o mare parte a regiunii fusese năpădită de lăcuste. Salvară lanuri întregi aprinzând focuri cu ramuri verzi și bălegar, al căror fum des îndepărta insectele, însă pădurea luă foc înspre Aluta și o stinseră cu mare trudă, după două zile și două nopți de luptă înverșunată cu flăcările care amenințau să le strice punctele de apărare, să deschidă turcilor drumuri lesnicioase spre inima țării. Focul micșoră teritoriul liber, iar Radu-Negru fu obligat să-și retragă oștenii, în mai multe locuri, pe linia la care se oprise incendiul. Odată secerate lanurile smulse lăcustelor, veni seceta, și culorile toamnei cuprinsă țara în plină lună a lui august. Din mai nu mai căzuse picătură de apă. Trimise turmele de vite spre munte, chiar și caii, acolo unde izvoarele nu secaseră. Încă. Fructele cădeau de pe

ramuri înainte de a se coace, făcură în grabă rezerve de prune dulci-acrișoare, sfrijite de secetă. Alcătui grupuri de copii care cutreierau pădurile căutând ciuperci în umbra umedă a stâncilor, și făcură astfel rezerve mari în toate casele. Șiraguri de bureți și zbârciogii atârnavu la toate ferestrele, ca niște amulete împotriva deochiului foamei. Însă nu fu de ajuns. Pământul se făcuse tare ca oțelul, iar în octombrie, brăzdarele plugurilor pe care încercau să le facă să muște din glie se frângeau cu un zgomot sec ce speria animalele.

Crengile trosneau de ger în timpul nopții și parcă erau un cor de oseminte care se ciocneau între ele în imensa pădure ce se ruga să dea zăpadă. Ea sosi în ianuarie, prea târziu. Șiragurile de ciuperci dispăruseră de la ferestre, începură să taie vitele scheletice. Oamenii, preocupați de căutarea lacomă de hrană, aproape că uitaseră de turci. Femei, bete sau hămesite, se poticneau în piață, în fața castelului, se adresau zadarnic oștenilor din gardă, cerșind un codru de pâine. Radu-Negru le zărea de la fereastră îndepărtându-se, muribunde, în vântul înghețat. Se agățau de cizmele lui când se întorcea călare, seara, din inspecțiile sale.

Se gândea atunci la blestemul Bătrânului și o spaimă atroce îl cuprindea. Venise poate momentul când totul avea să se prăbușească în capul său, când se va vedea învinuit de toți că el este cauza dezastrului. Însă acești înfometați, dimpotrivă, se agățau de el, ca și acele femei de cizmele lui, așteptând de la el o salvare pe care o știa cu neputință.

Maria-Domna continua să locuiască în casa lui Drago-mir. Întorcându-se într-o seară dintr-una din peregrinările sale zadarnice, își oprise calul în fața porții ei. Ferestrele întunecate, curtea pustie nu îmbiau la vizită. Oboseala și dezgustul îl cuprinsesă dintr-o dată înaintea acestei case, atât de bogată și atât de primitoare odinioară, imagine perfectă, astăzi, a decăderii generale. Bătu de mai multe ori, tot mai tare, în poartă, până să vină o femeie să-i deschidă.

— Întreab-o pe stăpâna ta dacă primește la ora asta.

Slujnica nu se clintea, neștiind cu ce să înceapă, să-l lase singur în pragul porții în vreme ce se ducea să-și înștiințeze stăpâna, sau să-l poftască să intre și să se ocupe de cal, făcându-l să aștepte în coridorul înghețat și întunecat. Prezența neașteptată a principelui o descumpănea. Își dădu seama de tulburarea ei.

la calul și du-l în grajd. O să nimeresc singur drumul. Străbătu încăperi reci care păreau părăsite, se opri în fața unei uși întredeschise care lăsa să se strecoare pe podea o fâșie de lumină ca o spadă.

Cine era? întrebă ea, crezând că se adresează slujnicei.

Împinse canatul și intră. Ușița sobei era deschisă și jăratecul inunda încăperea cu o lucire roșiatică, făcută mai curând din căldură decât din lumină, care dădea umbrelor proiectate pe pereți aerul straniu al unor fantome. Ea se ridicase și îl privea în tăcere și, cum el nu îndrăznea să deschidă gura, ea îi făcu o plecăciune, căci era pentru prima dată de la urcarea lui pe tron când se vedeau fără martori, iar ea voia să marcheze prin acest gest distanța care îi separa, sau poate, pur și simplu, să-și bată joc de el. El îi zâmbi, îi cuprinse mâna și o duse în fața focului, silind-o să-și reia locul pe scaunul pe care-l părăsise. Se așeză la picioarele ei, pe o blană mare de urs brun care acoperea o bună parte din podeaua de lemn, păstrându-i mâinile calde între ale sale.

Acest contact, încă îl mai simțea pe piele.

– Aș avea multe lucruri să-ți spun. Nu-ți voi spune nimic, totuși, în afară de faptul că tot te iubesc ca și până acum și că nu mai am dreptul să o fac. Nu, nu avem vești de la Dragomir. E vorba de o amenințare mult mai gravă. Trebuie să mă crezi fără să-mi pui întrebări. Ceea ce vreau să-ți spun ți se va părea misterios și neindestulător: nu mai pot, nu mai am dreptul să mă apropiu de tine de când a murit Bătrânul. Nu te voi mai vedea...

– Ești principele meu, stăpânul meu, poți să dispui de viața mea, fără să am vreun drept să cer explicații. Îi mângâia

distrată părul, cu un gest monoton și neutru, care voia să stabilească o deosebire precisă între mângâierile ei de odinioară și acestea.

– Nu mă mai iubești, spuse ea încetișor, fără să-și oprească mișcarea mâinii.

Ridică ochii și o privi. Lumina jăratecului îi incendia părul auriu, ochii și obrajii. Slăbise mult în cursul acelor luni de mizerie, obrajii ei își pierduseră conturul copilăresc, avea înfățișarea unei femei măritate, pentru întâia dată de când o cunoștea. Părea chiar mai zveltă în rochia grea de casă, tivită cu blană de vulpe.

– Am fost făcuți unul pentru altul, nu uita asta. O știm din copilărie. Nu pot să nu te iubesc, Maria-Domna. S-au întâmplat lucruri cumplite. Până și prezența mea aici poate fi o primejdie de moarte pentru tine.

De ce ai venit, atunci?

– Ca să-mi iau rămas bun. Ca să te privesc o ultimă oară. Ca să încerc să-ți explic ceea ce nu se poate explica.

Nu te frământa. Am să te ascult fără să te întreb nimic. Am vrut să murim împreună, într-o zi. Asta m-ar fi cruțat de acest moment și de un viitor pe care îl urăsc deja. Cu îngăduința ta voi pleca la mănăstire, „acolo”. N-am să mă călugăresc, căci încă sunt soție, voi fi însă mai liniștită departe de tine.

Mănăstirea se găsea în munți, înspre hotarul cu Moldova, în teritoriul dușman, însă turcii nu se atinseseră de ea, pentru că poziția ei în afara oricărui drum strategic li se părea deocamdată inofensivă. Îi făgădui o gardă care să o însoțească, la începutul primăverii, și o scrisoare pentru maica stareță, înrudită cu familia domnitoare.

Ea aruncă peste jăratnic bucăți de lemn și închise ușa sobei. Camera se umplu de întuneric și de pârâitul flăcărilor noi. Vântul suiera pe horn cu glasul lui de iarnă, vrăjmaș oamenilor. El știa că acest zgomot o speria și că se gândea la lupi, la lupi mari înfomețați, mai înalți decât casa și care se aplecau peste

horn și urlau îndelung în fum și în scânteii pentru a-i speria pe copii.

O atrase ușor către el. Ea îi căută gura cu o violență deznădăjduită, aproape copilăroasă, care-l cufundă din nou în trecut. Ca și el, ea era alcătuită din amintiri, doar amintiri, și asta era nimica toată în fața singurătății nesfârșite care-i aștepta.

Îl întreabă, câteva ceasuri mai târziu, ațâțând focul aproape stins:

– De ce ne-am născut aici?

Dădu din umeri și își aminti de Bătrân, care își pusese probabil aceeași întrebare, în noaptea aceea pe colină, înainte de a-și înălța ochii spre cer și de a scoate acel țipăt de neputință care îi sfâșiasse sufletul.

– Sunt aici, Măria ta. Vino să te culci. Vom pleca din nou în curând. Glasul lui Della Porta îi arăta drumul în noapte. Plecă de lângă cai, făcu cale-ntoarsă, poticnindu-se de trunchiuri putrede care se prăbușeau sub greutatea lui, și se întinse lângă venețian.

Gândurile sunt vrăjmașii somnului. Încearcă să faci un vid în creier și vei adormi pe dată.

– Nu-mi place să alunec în vid. Chiar și moartea, presupun, nu-i decât o continuare în care ne vom păstra toate amintirile, fără putință de a le împrăști. Vidul trebuie să fie altceva, o a doua moarte, de pildă, și mă tem să mă gândesc la ea.

– Oamenii ca dumneata, Măria ta, își consumă mai repede rezervele vitale, mai repede decât cei care acceptă să se destindă oferindu-se vidului, din când în când.

– A trăi multă vreme nu-mi spune nimic. În tot cursul timpului care îmi este încă hărăzit, nu vreau să renunț nici o clipă la plăcerea de a mă retrăi. Nu vreau să uit nimic. Sufletul nu-i decât o memorie.

– Cât ești de tânăr, Măria ta, iartă-mă că ți-o spun. Fiecare vârstă ne oferă o altă viziune asupra morții. Eu mă tem de

moarte, domnia ta nu te temi decât de uitare. Ce imensitate de timp între noi! Cum ne desparte fiecare an de ceea ce am fost! Aproape că nu-mi mai amintesc ce gândeam la vârsta dumitale. Nu-i așa că este umilitor și absurd?

- Nu vreau să uit nimic. Refac în fiecare zi chipul existenței mele, de la prima până la ultima amintire.

- În fiecare zi pierzi ceva pe drum. Și eu mă legănam cu aceleași iluzii.

- Nu-i nici o diferență între noi? Aparținem fiecare poporului nostru.

- Nu, Măria ta. Aparținem aceleiași idei, aceleiași rase, cea care va schimba lumea. Eu m-am născut în centrul acestei idei, domnia ta te-ai născut la hotarele ei. Ce faceți, dumneata și neamul dumitale, altceva decât să muriți pentru apărarea credințelor noastre? Nu faceți decât asta de veacuri. Rasa noastră se află în centrul lumii, ea a fost totdeauna atacată de către cei ce trăiesc în afară, barbarii, rasele care ne pizmuiesc și a căror supremă dorință nu-i decât aceea de a pune mâna pe înțelepciunea noastră, de a adopta stilul nostru de viață. Noi suntem, în mai mare, pădurea pe care părintele domniei tale o apăra cu violență și pe care continui să o aperi, în felul dumitale, fără să știi. Am trăit la turci, știu ce urmăresc în fanatismul lor. Destinul lor este acela al tuturor barbarilor. Se cred superiori, de neînvins, purtători al unui mesaj universal, făgăduiți imperiului lumii, însă, în străfundul conștiinței lor, nu fac altceva decât să se gândească la orașele noastre, la Universitățile noastre, la bogăția noastră, la taina noastră. Căci suntem purtătorii unei taine.

- Ce taină?

- Îmi va fi greu să o exprim în cuvinte. Lumea a fost creată pe măsura noastră, sau poate noi pe măsura lumii. Chiar și înfrângerile noastre nu vor fi, mereu, decât victorii. Îți amintești când ți-am vorbit despre Prometeu? Noi suntem Prometeu, gesturile noastre repetă epopeea lui. Prin noi vor înceta oamenii într-o bună zi să mai fie umiliți, sau, așa cum pe bună dreptate o spui, cavaleri ai resemnării.

Stele străluceau în fața ochilor lui, tot mai slab, tremurătoare deja în adierea zorilor încă nevăzute.

Care este steaua dumitale? îl întreabă el pe medic.

– Steaua mea? Nu am încă o stea. Vom avea în ziua în care oamenii vor circula între lună și soare, între pământ și Venus, pe caravele înaripate. Atunci vom avea fiecare steaua noastră, ne vom putea alege locuința din spațiu și nu vom mai cunoaște moartea. Vom fi memoria universului.

– Ești optimist. Stelele sunt departe.

– Nu uita, Măria ta, Cristofor Columb a ajuns pe continente care nici măcar nu se vedeau. La stele, în schimb, putem ajunge cu privirea. Nu există obiect sau obiectiv, vizibil sau invizibil, care să poată scăpa setei noastre de cunoaștere.

– Nici Dumnezeu?

– Dumnezeu suntem noi.

Radu-Negru se așează în capul oaselor. Acest glas din întuneric rostea vorbe nelegiuite.

– Ce tot spui?

Se temea, dintr-o dată, iar noaptea îl înăbușea, stelele îl făceau să-l doară ochii. Așadar, pe el îl blestemase Bătrânul.

– Ce tot spui? Vorbești ca un eretic.

Vocea medicului nu își schimbă tonul.

– Ce este aceea erezie? Totul devine erezie pe măsură ce înaintează în timp. Doar Viitorul este ortodox. Eretic este cel care, pe drept sau pe nedrept, înaintează mai repede decât ceilalți. Ai să vezi și ai să auzi lucruri umitoare peste câteva zile, Măria ta. Totul ți se va părea eretic. Greșești, nu va fi decât un pas înainte. Noaptea ne înconjoară, dar soarele strălucește deja undeva, nu foarte departe de aici, nu foarte departe de tine, Măria ta.

Nu era lesne de înțeles. Se gândea la toți cei pe care îi lăsase în urmă, la neliniștea resimțită părăsindu-i. Și totuși, i se păruse ușor să se hotărască, deoarece ghicise de multă vreme taina de care tocmai îi vorbise Della Porta și a cărei existență nimeni dintre ai săi nu o bănuise. I'emeia aceea.

de pildă, singură pe treptele bisericii, femeia aceea pe care reușise în sfârșit să o întâlnească. Era în ziua în care părăseau orașul. Începea primăvara și nu se mai afla nimic de mâncare în pădure, nici măcar o coajă de copac, nici măcar o ciupercă uscată, nici măcar o nucă. Se luase hotărârea să fie trimiși femeile și copiii la munte – era perioada în care gerul se înmuia și primăvara se făcea simțită pretutindeni cu o strălucire care punea în relief decrepitudinea lor – și să atace dușmanul prin surprindere, cu toate forțele disponibile. Dacă bătălia ar fi fost câștigată, oamenii i-ar fi alungat pe turci dincolo de Dunăre, ar fi ridicat o nouă armată, și-ar fi adus familiile în satele abandonate cam peste tot în pădure, iar viața și-ar fi reluat cursul de odinioară. Învinși, s-ar fi retras spre munți, fiecare pe socoteala sa, Mihai și-ar fi putut pune în aplicare planul său de ațâțare la revoltă, în timp ce Radu-Negru, dacă rămânea în viață, s-ar fi îndreptat spre Veneția spre a cere ajutor și pentru a se întoarce cât mai curând cu putință în fruntea unei expediții sau unei cruciade care, înainte de a porni spre Locurile Sfinte, ar fi trecut prin pădure și ar fi eliberat țara. Maria-Domna plecase în ajun, urmată de femei și copii care se retrăgeau spre stâne, însoțiți de câțiva soldați, prea bătrâni sau prea bolnavi pentru a înfrunta lupta. În timpul nopții, ascunsese ce mai rămânea din tezaur în pământ, în fundul grajdurilor, odată cu coroana, sceptrul, lăzi pline de amintirile dinastiei. Pusese să-i fie cusute în căptușeala tunicii niște pietre prețioase, o adevărată avere pe care avea de gând să o folosească cum trebuie în Apus.

În zori, dădu ocol castelului, zăvorî ușile, închise obloanele din lemn de stejar care apărau ferestrele înalte, încuie el însuși cu cheia poarta principală și se îndreptă spre biserică pentru a se ruga, ultima oară poate, la mormintele alor săi, acolo unde el nu va odihni probabil niciodată, alungat de soartă spre un sfârșit necunoscut. Piața era goală, acoperită de gheața care avea curând să se topească sub un soare ce făcea deja să

strălucească clopotnițele poleite. Trebuia să se întâlnească cu ai săi în fața vadului, la malul râului Ordessus.

Nu-și dădu seama de prezența ei decât odată ajuns în fața intrării, într-atât era de mică și de neînsemnată, zvârlită ca un câine pe trepte. La zgomotul pintenilor lui ea înălță capul, pe care-l ținea culcat pe brațe, ca cerșetorii obosiți să tot aștepte o pomană.

Ce faci aici, mătușă? Ce mai aștepti ca să-i urmezi pe ceilalți?

Eu nu plec, zise ea.

După sunetul acestei voci o recunoscui. Vorbise fără ostentație, însă tonul nu lăsa nici o îndoială, nimeni n-ar fi făcut-o să-și schimbe hotărârea. Deschise o ușă laterală cu o cheie pe care o avea asupra lui.

- Vrei să mă urmezi? o întrebă el.

Bătrâna îl privi mirată, apoi înțelese ce voise să spună, lacrimi începură să i se scurgă pe obraji, însă nu suspină. Radu-Negru se dădu la o parte din fața ușii, pentru a o lăsa să intre prima. O candelă mare, plină cu ulei, ardea în fața criptei. Flacăra ei va dura o săptămână, apoi biserica, dacă ei nu se întorceau, va cădea pentru totdeauna în tenebre. Ea îngenunche, la câțiva pași în urma lui, cu chipul ascuns în mâini, și începu să se roage, mișcând buzele care lăsau să treacă sunetele unei rugăciuni sau ale unui monolog de neînțeles. Se adresa oare lui Dumnezeu, sau celui pe care îl iubise atât de mult? Radu-Negru nu se rugă. Încercă în zadar să se concentreze, însă gândurile îi zburau de la bătrână la tatăl său, iar această poveste necunoscută re trăia în el cu forța unui vis. Îi vedea pe amândoi tineri și fericiți, gesticulând, vorbind, plimbându-se printr-o pădure însorită, în mijlocul unui univers doar al lor, peste ale cărui margini el nu trecuse niciodată, de a cărui existență nu avusese multă vreme habar. Lungi ani fericiți, petrecuți în afara cunoașterii lui. O invidie pe bătrâncea aceea care ar fi putut să-i fie mamă și care nu cunoscuse din tatăl său decât latura veselă, iubitoare, latura sa omenească făcută din

slăbiciuni și durere, pe care o ascunsese cu grijă celorlalți, pe care o apăraseră de toți oamenii ca pe o fortăreață a cărei stăpână absolută fusese această femeie. Avea ea oare știre de noaptea blestemului?

Se ridică și ieși, după ce închisese ușa în urma femeii, se apropie de ea și îi oferă cheia.

- Păstrează-o. Mă voi întoarce cândva.

Ea acceptă ofranda, fără să scoată o vorbă, îi cuprinse mâna în mâinile ei goale și înghețate și o sărută cu pioșenie, ca pe moaște.

La marginea pieței întoarse capul. Ea era tot acolo, nemișcată, ultima ființă vie în orașul cuprins deja de liniștea inumană care vestea ruina.

Pământul, „acolo”, era uscat și prăfos. Vadul fusese ușor de trecut, apele rămânând doar un fir înghețat pe care copitele cailor îl sparseră în mii de cioburi umede. Mihai călărea în stânga lui. Înaintară, desfășurați în ordine de luptă, două mii de călăreți abia purtați de caii lor fantomatici, cinci mii de pedestri, cu ochii arși de febră, cu măruntaiele chinuite de îndelunga foame. Străbătură spre amiază un sat în ruine, cu zidurile înnegrite de flăcările unui incendiu care distrusese tot și unde nimeni nu le ieși în întâmpinare. Recunoscu cu greu biserica în care intrase cu Maria-Domna, în ziua în care o porniseră în căutarea morții și, mai departe, zidurile sparte ale hanului unde se hotărâseră să se întoarcă înapoi, învinși de viața care nu voia să-i ocolească. Era greu să mori, avea s-o afle din nou în curând.

În tot cursul dimineții înaintară pe câmpie. Mulți călăreți descălecaseră pentru a nu-și obosi caii. Cum aveau ei să ducă lupta în starea în care se aflau cu toții, oameni și cai? Nici măcar nu-și puneau această întrebare. Esențialul era să fugă, departe de pădure și de foame. A muri era ceva mai puțin crud decât să audă copiii țipând, să-i îngroape sub zăpadă, în pământul tare ca pâinea uscată.

O patrulă a avangărzii se întoarse în sfârșit pentru a-î înștiința că se zărea un sat, care dădea semn de viață. Și alte patrule ajunseseră acolo, însă nu se zărea picior de turc. Radu-Negru îi lăsase comanda lui Mihai și se îndreptase, în fruntea patrulei, către sat pentru a fi primul care să afle vești. Niște țărani îl așteptau, dinaintea primelor case, pe drum, cu pâine și sare, după datină, pentru a ura bun-venit domnitorului țării. Se descoperiră în apropierea lui și ingenuncheară în praful ireal al acelei primăveri de secetă și jale.

Turcii? Nu mai era nici unul prin acele locuri, de luni de zile. Dăduseră foc la toate satele așezate în jurul pădurii și se retrăseseră spre acele regiuni în care seceta nu făcuse ravagii, absolut siguri că foametea ar fi sfârșit prin a învinge rezistența răzvrătiților. Pentru turci, oastea lui Radu-Negru nu mai reprezenta o forță primejdioasă, ea încetase de a mai fi dușmanul. Dacă foametea nu va reuși să-i distrugă, supraviețuitorii vor cădea singuri, mai devreme sau mai târziu, sub săbiile cotorpitorilor. Oricum, nu mai era nici o armată turcească să-i aștepte. Ieșirea lor în masă fusese zadarnică.

Țăranii se uitau la ei ca la niște strigoi. Niște femei se apropiaseră, aducând bucăți de pâine și de carne de porc afumată, iar soldații din patrulă se năpustiseră peste aceste bună-tăți al căror gust îl uitaseră. Femeile, care îi priveau cum devo-rează, se închinau plângând.

– Ia, Măria ta, îi spusese cel care părea să fie mai-marele satului. Radu-Negru refuză. Nu-i era foame.

– Dă-i un pic de ovăz calului meu, spuse el, și continuă să mănânce pâinea neagră pe care i-o oferise căpetenia la sosire. Trimise un soldat îndărăt cu poruncă să aducă pe Mihai, sfatul nobililor, pe Della Porta, și să comunice oastei să stea pe loc, departe de satul care nu dispunea de mijloace suficiente pentru a hrăni șapte mii de oameni și două mii de cai.

Sfatul se adună în casa obștii, unde fu servită o masă sără-căcioasă, iar hotărârile lui Radu-Negru fură acceptate de către toți. Capii de familie din oaste urmau să-î întâlnească pe ai

lor, să treacă în Transilvania dacă era nevoie, sau să se stabilească provizoriu în munți, pe lângă ciobani. Ceilalți aveau să-l urmeze pe Mihai, care le devenea șef. Mica oaste invizibilă urma să se împrăștie în pâlcuri pe tot cuprinsul țării și chiar în Moldova, pentru a pregăti spiritele în vederea unei revolte generale care ar urma să izbucnească la întoarcerea lui Radu-Negru din călătoria sa în Apus, în fruntea oștirilor aliate. Principele ar fi plecat spre Veneția și s-ar fi întors în luna august, atunci când, recoltele fiind strânse în hambare, oamenii deveneau disponibili pentru război.

- Dacă nu mă întorc, vărul meu Mihai, moștenitorul tronului, îmi va lua locul și îl veți privi ca pe principele vostru în tot timpul absenței mele. La jumătatea lui august voi fi din nou printre voi. Dacă Dumnezeu va hotărî altfel, Mihai va fi domnitorul vostru și îi veți jura credință, așa cum ați făcut-o pentru mine. Dumnezeu să vă păzească!

Sfatul se prelungi până târziu noaptea. Luară în considerare toate soluțiile cu putință. Chemară căpetenia satului, cumpărară de la țărani tot grâul și tot nutrețul de care dispuneau, mai-marele urma să ia legătura cu satele vecine pentru a furniza fiecărui om o rație de făină și de sare suficientă pentru zece zile. Mihai părea fericit. „Vom supraviețui, spunea el, iar tu te vei întoarce înaintea verii”. Aștepta poate moartea vărului său, pentru a lua coroana și a duce lupta în felul său, cu violența înverșunată care îi fremăta în gesturi și voce. Cîna îi dăduse din nou siguranță, iar în ochii săi negri se putea ghici flacăra și agitația viitoarelor bătălii, aburul însângerat al hecatombelor și acea scânteie fanatică ce avea să aprindă în curând pojarul războiului în întreaga țară. Se născuse mai curând pentru a lupta decât pentru a domni.

Radu-Negru, plin de neliniște, se despărți de vărul său în ziua următoare. Totuși, îi lăsa pe ai săi pe mâini bune, cu condiția ca absența sa să nu dureze prea mult. Ca orice om făcut pentru război, Mihai se simțea la largul său în dezastrul care cerea negreșit foc și sânge. Putea câștiga o întreagă împărăție

neriscându-și decât viața. Radu-Negru își aminti de cuvintele pe care i le spusese Mihai într-o seară, cu câteva zile înainte de Crăciun, în fața focului care ardea în căminul din camera sa, la castel: „Noi, cei care vrem libertatea, a noastră și a tuturor noroadelor subjugate de turci, suntem cu mult mai numeroși decât dușmanul. Armele acestuia sunt din oțel, noi însă suntem suflete, un singur suflet cuprins de o singură pasiune. Armele vor cădea într-o bună zi odată cu brațele care le poartă, căci vine o zi în care voința ostenește, în care ți-e frică de cei ce plâng. Vom grăbi această cădere care va face universul să se cutremure, iar cadavrul dușmanului va umple de duhoare pământul și stelele. Însă noi vom supraviețui”.

Lui Radu-Negru îi plăcea această credință. O știa strâns legată de speranțele tuturor, iar Mihai avea poate dreptate. Vine o zi când brațele îmbătrânesc, iar împărățiile devin mormane de cenușă și de amintiri întristătoare. Mihai va ști să grăbească acest sfârșit, iar victoria va face poate din el un bun principe. Oare nu doar prezența lui Radu-Negru, cu păcatul atârnându-i deasupra capului, îi târâse pe ai săi la marginea prăpastiei? Iar plecarea lui nu îndepărta oare de toți acești nevinovați urmările blestemului tatălui său? Avea să facă tot ce-i stătea în putință pentru a reuși în încercările sale, a-i convinge pe Apuseni, a-i speria, a-i pune în mișcare, însă nu se va întoarce.

Era hotărât să facă acest lucru în clipa în care își luă rămas bun de la Mihai, de la nobili, de la toți prietenii și oștenii și când, însoțit de Della Porta, întreprinse călătoria care trebuia să-l ducă la Spalato și de acolo, pe mare, la Veneția și poate și mai departe încă. Mihai credea, și el, în nemurire, însă credința sa lua în considerare o masă anonimă, cea a noroadelor care doresc să trăiască în libertate până la sfârșitul timpurilor. Ce diferență între acest optimism facil care nu ținea nici o socoteală de timp sau de sufletul fiecăruia și al cărui singur obstacol era un inamic vizibil, sortit el însuși unei morți sigure, și neliniștea care-i muncea sufletul lui Radu-Negru, conștient de amenințarea unei alte primejdii, mult mai mari.

mult mai durabile! Mihai își consacră turcilor ura și curajul. El se pregătea pentru o cu totul altă luptă, iar dacă era adevărat că „Dumnezeu suntem noi”, ce luptă ametoitoare!

Stelele se aflau prea departe pentru a căuta scăparea la ele, nu ofereau oamenilor nici o soluție, nici un sprijin. Atârnau în cer dincolo de viață, indiferente, inumane, îndepărtate și mute. Puteai să crâpi de mizerie și spaimă în fața prea frumoșilor ochi ai stelelor, ele însă nu se mișcau, nu răspundeau niciodată chemărilor noastre. Prezența lor era precum cea a copacilor, a munților, a animalelor sălbatice: nu devenea folositoare oamenilor decât atunci când o obligai să se supună voinței tale, prin înțelepciune sau forță. Însă clipa în care mâna omului va putea face să unduiască grâul, ca pe o colină largă, pe Marte sau pe Venus, era departe, covârșitor de departe. Caravelele înaripate ale lui Della Porta nu erau decât visuri și, în schimb, moartea și suferința făceau aici ravagi, sub privirea batjocoritoare a acestor pământuri nesupuse, alcătuite din foc și din lumină, care disprețuiau viața.

- Încearcă să te odihnești, Măria ta. Peste o oră vom fi din nou pe cas. Și încă două zile, cele mai primejdioase, ne despart de mare.

- Nu pot dormi. Aș vrea să aprind un foc zdravăn, să privesc flăcările și să nu mă gândesc la nimic. Asta este însă ceva la fel de imposibil ca și a mă duce să trăiesc pe o stea.

Della Porta izbucni în râs, apoi tuși ușor în aerul rece.

- Încep să îmbătrânesc, spuse el.

Radu-Negru închisese ochii, auzi cuvinte care îi erau adresate, dar al căror înțeles încercă în zadar să-l pătrundă, și se cufundă în somn, răpus de oboseală.

Era lumină când vocea medicului îi ajunse din nou la urechi.

- Nu face zgomot, Măria ta. Turcii sunt aici. Visa încă? Noaptea îi erau adesea bânuite de aceste coșmaruri. Della

Porta îi pândea trezirea căci, abia seulat în picioare, îi făcu semn să-l urmeze. Se găseau printre niște copaci, la marginea unei păduri care domina o înălțime, deasupra unui râu curgând spre mieznoapte în fundul unei văi largi, paralele cu drumul. Se puteau urmări cu privirea meandrele drumului, pe o distanță mare. Era plin de oameni călare, o oaste turcească înaintând spre o țință necunoscută.

Lăsară caii prioniți pe locul unde își petrecuseră noaptea și începură să coboare spre drum, adăpostindu-se printre trestii, de-a lungul unui torent secăt. După ce traversară o vale care le ascundea râul, urcară din nou și, ajunși pe culmea unei mici coline acoperite de arbuști, priviră printre ramuri. Timp de mai bine de o oră, cavaleria turcească în ținută de campanie defilă pe sub ochii lor. Apoi fu rândul artileriei. Piese mari, montate pe roți puternice, încercuite cu fier, făceau să se zdruncine pământul la trecerea lor. Apoi alte mașinării trecură, unelte complicate, făcute să atace fortificațiile, turnuri din lemn demontate, a căror siluetă se ghicea sub învelișurile cenușii de pânză care le apărau de intemperii. Della Porta își scosese carnetelul și desena, cu trăsături sigure și iuți, acele instrumente ale morții care aveau să se posteze nu se știe unde, înspre Austria sau Veneția, înaintea unor orașe creștine care dormeau fericite și liniștite, la adăpostul tratatelor de pace semnate cu necredincioșii. Boi bine hrăniți trăgeau la jug. Sclavi creștini, unguri după cum putu să-și dea seama Radu-Negru judecând după costumele pe care le purtau, îmboldeau animalele. Călăreți turci treceau grăbiți pe cele două laturi ale convoiului, învărtind bice din care pocneau peste umerii oamenilor. Dacă loveau, nu loveau niciodată animalele, ci pe țărani, care se răzbunau la rândul lor pe spinarea animalelor.

Convoiul înainta repede. Metalul scliffea ici-colo sub soarele care se ridicase destul de sus pe cer. O impresie de fatalitate și de forță se degaja din acest marș care preceda, acolo unde trebuia să se ducă, sosirea fastuoasă a morții.

– Am adormit. Iartă-mă, spuse Radu-Negru aplecându-se spre Della Porta.

– Nu-ți cere scuze, Măria ta, somnul tău ne-a salvat poate viața. Plecați la timp, am fi nimerit peste avangarda necredincioșilor. Să cugeți și să-ți amintești servește totdeauna la ceva.

Care mari, acoperite, urmau înaintări armatei. Era amiaza, când un regiment de cavalerie încheie defilarea, și convoiul dispăru la cotul drumului și al râului. Un fin nor de praf se ridicase deasupra văii și auziră, încă multă vreme după aceea, strigătul oamenilor, zgomotul copitelor, scârțâitul roților pe drumul pietros.

– Ce crezi? întrebă Radu-Negru.

– Că trebuie să ne grăbim. Se pune la cale ceva, nu știu unde, este însă de datoria noastră să dăm de veste stăpânirii din Spalato. Oricum avem vreme să ne gândim la asta, căci mi se pare imprudent să plecăm înainte de căderea nopții.

Se întoarseră la cai, pe care îi adăpară la pârâu, apoi se așezară la umbră și mâncară pâine, brânză și carne, și terminară de băut puțina țuică rămasă pe fund, în plosca medicului. Pe drum, pe malul râului, niște călăreți galopau într-o direcție și în cealaltă, ducând ordine. Alții, mai puțin grăbiți, păreau că păzesc acel drum care trebuia să fie o arteră principală, probabil un vechi drum roman, conducându-i pe turci spre inima continentului.

După-amiaza trecu repede. Dormiră pe rând, în căldura liniștită și blândă, sub adierile primăverii. La căderea serii, drumul era gol, patrulele se răriseră tot mai mult, norul de praf se așezase pe frunzele proaspete ale pădurii, jur împrejur. Era singura amintire a trecerii masive a armatei turcești. Când întunericul se făcu mai dens, un țăran călare pe un măgar trecu pe potecă pe lângă ei, fără să-i vadă. Della Porta îl strigă și îi făcu semn să se apropie. Se opri, șovăi câteva clipe, speriat de acea voce străină care-i tăiasse drumul. Li se adresă într-o limbă pe care Radu-Negru nu o mai auzise niciodată, dar pe

care o înțelegea perfect, o limbă care semăna cu italiana și cu valaha, dar care nu era nici una, nici alta.

- Nu mă ucideți. Sunt un biet țaran. Nu am bani la mine. Nevasta și copiii mă așteaptă în sat. Lăsați-mă să-mi văd de drum.

- Nu-ți fie teamă, îi spuse Della Porta. Apropie-te. Ce limbă este asta pe care o vorbești?

Dalmata. Asta e limba pe care o vorbim aici.

- Cum te cheamă?

- Udina Burbur. Sluga dumneavoastră.

- Unde ți-e satul?

- De partea cealaltă a râului, monseniore. Pot să vă întreb de unde veniți?

Se convinsese că cei doi străini nu erau hoți și vocea lui își recăstigase demnitatea.

- Din Valahia. Ne îndreptăm spre Spalato. Vrei să ne duci acolo, pe drumul cel mai scurt? Suntem grăbiți și o să primești răsplată bună.

- Nevastă-mea mă așteaptă seara asta.

- Ai să pui patru monede de aur în mâna nevestei tale și ea te va ierta.

Radu-Negru făcu să zornăie piesele de aur sub lumina lunii care ajunsese deja la crestele copacilor. Monezile păreau că au viață, clinchetul și strălucirea lor umpleau tăcerea.

- Cunoscut drumul spre Spalato, vă voi duce acolo.

Dacă ai de gând să ne trădezi și să ne dai pe mâna turcilor, nevasta și copiii tăi n-or să te mai vadă.

- Sunt creștin ca și voi. N-am să vă trădez. N-a existat niciodată vreun trădător în familia mea.

Radu-Negru îi întinse cele patru monede, pe care el le refuză cu un gest mândru.

- O să mi le dai când ajungem la Spalato, monseniore. Cuvântul dumneavoastră îmi e de ajuns.

Coborâră râpa prin care merseseră de dimineață, ținându-și caii de dârlogi. Udina Burbur mergea înainte cu măgarul

său. Ajunși în preajma drumului, dalmatul îl traversă singur, privind în dreapta și în stânga, apoi le făcu semn să-l urmeze. Drumul, alb și pustiu, părea inocent sub cornul galben al semi-lunii, singura urmă a trecerii păgânilor, singura amintire a unei amenințări care părea ireală în ceasul acela când oamenii se pregăteau de rugăciune și de somn, atât adevărații, cât și falșii credincioși.

Luminițe sclipeau încă la ferestre când trecură prin fața unui sat.

- Lumina aceea, acolo în fund, e de la casa mea, spuse călăuza. O vedeți?

- O văd, răspuse Radu-Negru pentru a-i fi pe plac.

- Există turci la voi în sat? întrebă Della Porta.

- Nu, monseniore. Vin din când în când, la sfârșitul verii și toamna, pentru a ridica dările.

- Ca la noi, spuse Radu-Negru.

- Există însă ceva mai rău decât turcii, vreau să zic oamenii de la noi care și-au părăsit credința, care cred în Profet și care se poartă rău cu noi ceilalți, creștinii. Ei cred că turcii vor cuceri lumea, că toate popoarele creștine li se vor supune, că Dumnezeuul nostru a murit de vreme ce a încetat să ne mai apere. Îi prigonesc pe cei care și-au păstrat, în pofida a orice, credința, se duc la oraș ca să-i denunțe pașei, se adună la un loc ca să sărbătorească victoriile necredincioșilor și îi obligă pe copiii noștri să meargă la școala muezinului. Sunt mai răi decât turcii. Poartă fes, iar femeile lor nu lasă să li se vadă chipul, și niște pantaloni caraghioși le acoperă picioarele. Acum câțiva ani, blestemații ăștia ne-au omorât porcii care, ziceau ei, împrut aerul și cheamă asupra noastră mânia lui Mahomet. Se bucură de încrederea pașei și nu plătesc tribut. Ei sunt adevărații stăpâni ai satului și ai ținutului. Timp de ani îndelungați, am nădăjduit în război. Ni se spunea că țările din Apus aveau să facă o nouă cruciadă, că puterea turcilor va fi înfrântă, că vom avea un nou împărat creștin la Constantinopol, că principele nostru se va întoarce pe tronul strămoșilor săi, sau că

dogele va fi stăpânul nostru. Mai sunt câte unii care încă dau crezare acestor basme. Vremea însă trece, sate întregi, deznădăjduite de îndelunga așteptare, părăsesc credința și se turcesc. Ce vreți? Trebuie să trăim. Și-apoi, te gândești la copii și la ce li s-ar putea întâmpla dacă ar continua să trăiască în mizerie și în teamă. Și-apoi, tot auzi mereu vorbindu-se de victoriile turcești și de înfrângerile creștinilor. Îți pierzi nădejdea, puțin câte puțin, și te împaci cu soarta. Poate că am păcătuit prea mult în trecut, noi sau strămoșii noștri, și Dumnezeu ne pedepsește trimițându-ne ciurma, foametea sau turcii. Nu spun că nu mai e nici o speranță, dar deocamdată răul e aici și-ți vine tot mai greu să-i ții piept.

– Și voi, de ce îi țineți piept?

– Nici măcar nu știu, monseniore. Sunt prea bătrân ca să mă mai schimb. Îmi place să privesc chipul femeilor și picioarele lor goale. Suferința are adesea avantaje. Și-apoi, există oameni slabi și oameni tari. Există cei care se încovoie numaidecât sub povara primelor greutăți și alții cărora le place să le înfrunte. Fac parte dintreăștia din urmă. Și-apoi am văzut niște lucruri.

– Ce fel de lucruri?

– Niște lucruri...

Se închise brusc în tăcerea sa, ca și cum lucrurile de care tocmai vorbise erau niște taine, iar cei doi fugari nu erau încă demni de a le cunoaște. Ceasurile trecură în ritmul tropăitului monoton al măgarului pe care dalmatul îl îndemna când și când cu vorbe prietenoase, ca și cum s-ar fi adresat unei ființe omenești. Luna dispăru curând, își continuară însă drumul la lumina stelelor. Udina Burbur știa bine drumul, căci nici măcar nu se oprea la răscruci. Ocoleau satele. Erau singurele ocolșuri pe care și le îngăduiau. Cireșii înfloriți speriau caii, ca niște fantome albe răsărite din adâncul nopții. Aerul era încărcat de parfumuri necunoscute și era mai cald decât în noaptea de dinainte.

Radu-Negru simți cum apasă asupra lui toate aceste miresme a căror origine nu se simțea în stare să o deslușească și, pentru prima dată de la plecarea sa, avu senzația că se află departe, într-o țară străină, despărțit de colinele sale de către aceste flori nevăzute care nu existau în pădurea sa și al căror parfum îl ducea precum un curent spre mare. Nu văzuse niciodată marea, nu putea nici măcar să și-o închipuie. Strămoșul său, Mircea cel Bătrân, o cunoscuse cucerind-o. Se spunea că înaintase cu calul până în mijlocul valurilor pentru a lua în posesie, simbolic, țărmul mării Negre și apele sale. Să te fi născut în mijlocul unui popor victorios, în plin avânt, trebuie să fi fost minunat. Visase adesea la tinerii principii care se întorceau dintr-o luptă victorioasă, la războinicii care cuceriau stindarde dușmane, care treceau pragul orașelor învinse, lărgind spațiul țării, fără cruzimi inutile, fără să verse vreodată sânge nevinovat.

Bătrânul avea poate dreptate când spunea: „Noi suntem prea puțin cruzi cu vrăjmașii noștri, nu vom reuși niciodată să formăm un imperiu. Noi suntem chemați să îndeplinim o misiune diferită, cine știe care, și cine știe când, într-un viitor îndepărtat, când oamenii vor fi mai umani, făcuți pe măsura noastră. Trebuie ca poporul nostru să se păstreze pentru această misiune. Deocamdată, trebuie să știm să așteptăm și să îndurăm. Orice măreție începe prin suferință.” Dar atunci, dacă marile victorii și cuceririle răsunătoare nu erau îngăduite decât domnitorilor răi și popoarelor crude, celor ce ucideau din plăcere și făceau să crească împărățiile din chiar sămânța răului, acest rău era fundamentul oricărei victorii, al oricărei continuități istorice. Evanghelia arăta alte principii. A le încălca, însemna a-ți asigura succesul. Măcar pe lumea asta. Cum de era cu putință?

Privea la răstimpuri stelele, și erau aceleași care străluceau deasupra pădurii sale, tot atât de îndepărtate și de mute. Ele constituiau singura legătură între el și lume, singura măr-ture vie a vieții sale trecute, a amintirilor sale. Pierduse totul,

totul era schimbat față de trecut, doar stelele mai puteau să îi ofere o privire familiară, tot atât de fixă ca și veșnicia. Avea să piardă în curând compania lui Della Porta, care se întorcea la Veneția pentru a se stabili acolo, ostent de lungi ani de peregrinare. Și avea să se pomenească singur în fața unei lumi necunoscute și ostile, iar aceste stele vor fi, la vremea nopții, unica sa mângâiere. Îndrăgi stelele, știind foarte bine că ele nici măcar nu erau conștiente de existența lui.

Drumul urca, tot mai abrupt și mai stâncos. O ramură îl lovi în obraz și își dădu seama că se aflau într-o pădure de brazi.

Odată cu primele licăriri ale zorilor, se opri ră la o stână. Căini mari îi înconjurară, lătrând cu furie. Se vedeau, prin ceața ușoară a dimineții, fumul unui foc de curând aprins și flăcările care începeau să muște din crăci. În jur se aflau ciobani, dintre care se ridică unul care potoli căinii și se apropie de drumeți, ținând în mână o bâta lungă.

– Cine sunteți? întrebă el în dalmată.

– Du-te și anunță-l pe stăpânul tău că a venit fratele lui.

– Ești Udina? Te recunosc, dar nu-mi pot crede ochilor. Te credeam mort.

– Sunt Udina și sunt teafăr, mulțumesc lui Dumnezeu.

– Domnul fie lăudat! Stăpâne Andrea, strigă el, s-a întors fratele tău Udina!

Udina sări de pe măgar și se îndreptă spre foc. O siluetă masivă, îmbrăcată cu o dulamă lungă din piele de oare, venea în întâmpinarea sa. Cei doi frați își strânseseră mâinile și se sărutară pe amândoi obraji.

– Îi însoțesc pe acești doi nobili străini la Spalato. Suntem osteniți și ne e foame. Am multe să-ți povestesc, dar am s-o fac mai târziu. Ai vești de la nevasta și copiii mei?

– Te așteaptă. Este singura dintre noi toți care să nu-și fi pierdut speranța. Puține lucruri s-au schimbat în doi ani. Am să-ți povestesc.

Îi invită pe Radu-Negru și pe Della Porta lângă foc, ceilalți ciobani se ridicară respectuoși și se duseră la treburile lor

Simțiră curând buluceala grăbită a oilor, care ieșeau behând din staule, și auziră strigătele ciobanilor care se îndepărtau pe pășune, în ceață.

*

– Măine dimineață, spuse Udina Burbur, vom fi la Spalato.

Își freea mâinile la căldura focului. Plouase în cursul zilei, neguri dese se ridicau între brazii negri și se auzeau strigăte și tălângi care anunțau întoarcerea oilor. Frânți de oboseală, dormiseră toată ziua. Aveau să plece peste o oră și urmau probabil să petreacă noaptea următoare pe un vas, în drum spre Veneția.

– Îi rog pe cei doi nobili străini să mă ierte, continuă Udina, nu știam însă care le erau gândurile atunci când i-am întâlnit. Le-am spus că nevasta și copiii mei mă așteptau acasă, ca și cum m-aș fi întors după o zi de absență. În realitate, lipseam de doi ani de zile. Da, în seara aceea mă întorceam de foarte departe, tocmai de la Veneția. Vă spuneam că văzusem niște lucruri, și era adevărat, era teribil de adevărat, căci, în timpul acestor doi ani lungi, am văzut Istanbulul și am văzut Africa. Puteți să nu mă credeți, vă jur însă că este adevărul curat. Și dacă am acceptat să vă conduc la Spalato, în loc să mă duc să-i îmbrășsez pe ai mei după o despărțire atât de lungă, există un motiv pe care îl veți înțelege la sfârșitul povestirii mele. Căci iată ce mi s-a întâmplat

Plecasem într-o dimineață, cu boii și cu plugul, să-mi ar ogorul care se află destul de departe de sat, înspre pădure, un biet ogor pietros și uscat, pentru că pământul cel bun, care îmi aparținea din totdeauna, mi-a fost luat de o familie care a trădat credința și care se bucură de protecția turcilor. Fratele meu Andrea știe bine de cine vorbesc. În dimineața aceea mă așteptau în fața ogorului. Îi însoțeau doi soldați turci.

– Tu ești Udina Burbur? a întrebat unul din soldați.

– Eu sunt. Ce vreți de la mine?

La întrebările mele, ei au răspuns cu lovituri. Mi-au legat mâinile la spate și m-au luat cu ei. Am înțeles că nu mă voi

mai întoarce. Îmi lăsam acolo boii, plugul, ogorul și familia care n-a știut niciodată cum și de ce dispărașem. Boii mei s-au întors singuri acasă, mi-a spus adineauri fratele meu Andrea. Am fost dus în fața unui agă, la oraș, și am fost condamnat să fiu vândut ca rob pentru că îndemnasem pe creștinii din satul meu la revoltă, ceea ce, pe legea mea, nu era minciună! Asta se întâmplase la biserică, într-o duminică, și cineva mă trădase. Este însă o altă poveste și vă scutesc de ea. Am făcut pe jos drumul până la Istanbul, legat de un lanț lung de care erau legați și alți condamnați, dalmați, muntenegreni și valahi din Macedonia care vorbeau limba dumneavoastră, monseniore. Grupul meu, vreo douăzeci de oameni, a fost cumpărat de un turc, proprietarul unei mine în Cipru, și am fost imbarcați pe o corabie, într-o seară din luna mai. După patru zile de navigație, am fost atacați de pirăți berberni, turcul nostru și echipajul său au fost uciși în luptă și pirății ne-au pus să trecem pe corabia lor, scufundând-o pe cealaltă. Timp de două luni, cu picioarele în lanțuri, am împins la vâsle în fundul calei. Au mai fost și alte întâlniri, curgea adesea sânge de sus, prin podea, aveam mâinile jilave, auzeam urlete de agonie și de groază, însă nu vedeam decât foarte puțin marea, prin deschizătura prin care trecea vâsla. În luna iulie m-am îmbolnăvit și ăsta mi-a fost norocul.

M-au debarcat la Tripoli, împreună cu alți bolnavi, ni s-a dat să bem rachiul de anason, o sticlă mare pentru fiecare, și ne-au vândut la târg, pe un preț mic. Cei care ne-au cumpărat credeau că suntem niște robi răi, niște bețivi fără leac, ne-au dus la ei acasă și ne-au legat de niște stâlpi, lăsându-ne acolo vreme de două zile și două nopți, fără să ne dea nici de băut, nici de mâncat. Trei dintre noi nu s-au mai trezit dintr-un somn care se datora băuturii, dar care ascundea o boală gravă. Era o șmecherie piraterească pentru a câștiga bani de pe urma acelor dintre robi lor care deveneau nefolositori pe corăbii, istoviți de oboseală sau roși de vreun rău oarecare. Mie, rachiul mi-a făcut bine, avusesem colici pe care băutura

tare, sau poate lipsa de mâncare, le potoliseră, și m-au trimis pe dată la muncă. I-am puși să săpăm puțuri într-o regiune, lângă oraș, unde nădăjduiau să dea de apă, acolo însă solul este înșelător, pământul se prăbușește de îndată ce-l atingi, și adesea, după ce ai ajuns cu greu la patru sau cinci picioare adâncime, rămâi îngropat de viu. Asta mi s-a întâmplat de cinci ori, o jur pe Sfânta Iecioară și, după cum vedeți, am fost scos de sub nisipuri. Încă suflam, nu știu nici cum nici pentru ce, căci viața unui rob nu face acolo nici doi bani. Sunt mii și mii, bărbați și femei, în mine, în deșert, în orașe, pe corăbii.

Nu încetam să mă gândesc la nevasta și la copiii mei și mă rugam lui Dumnezeu să mor ca să scap de gânduri și de visele urâte care îmi chinuiau somnul. Cei care mă denunțaseră turcilor puteau să le facă rău, să le ia pământul care rămânea, și boii, și casa, sau să-i învinuiască de Dumnezeu știe ce și să-i aducă înaintea agăi, care i-ar fi vândut ca robi. Cum de n-au izbutit gândurile astea să mă doboare, n-am priceput niciodată. Ceva în fundul sufletului, sau cineva, poate acea imagine a lui Dumnezeu pe care o purtăm în noi fără să știm, îmi vestea apropiata eliberare, și asta îmi susținea trupul împiedicându-l să se năruie, în vreme ce spiritul meu, surd la acea voce, se zbătea în deznădejde.

S-au scurs astfel doi ani. Într-o zi – era mai curând într-o seară, la sfârșitul lucrului –, un om din rasa noastră ni s-a înfățișat, însoțit de un scrib și de câțiva soldați. Ne găseam atunci la marginea mării, chiar în orașul Tripoli, și eram folosiți ca să încărcăm și să descărcăm corăbii. Eram îmbrăcați în zdrențe, ca niște cerșetori, și slăbisem mult. Omul acela ne-a vorbit în italiană, venea de la Veneția și era un călugăr din ordinul Mercedarilor. Răscumpăraseră pe trei dintre robii grupului meu plătind necredincioșilor patruzeci de scuzi pentru fiecare.

Asta fac de fapt Mercedarii, după cum mi s-a spus mai târziu. Adună bani, cerșind cam pretutindeni, se îmbarcă spre

ținuturile maurilor sau turcilor, unde știu că se găsesc creștini în robie, și îi răscumpără cu preț foarte scump. Se plătesc până la o mie de scuzi pentru un personaj important, un principe sau un episcop. Sunt alții și mai importanți, a căror plecare n-o acceptă necredincioșii. Pentru robii răscumprați atunci, călugărul a plătit patruzeci de scuzi, vreau să spun o sută douăzeci, căci a eliberat trei. Asta era toată suma pe care o avea asupra lui. Am căzut în genunchi și i-am povestit ce mi se întâmplase.

Mi-a spus: „Data viitoare va fi rândul tău, prietene, acum nu mai am bani.” I-am vorbit de nevasta și de copiii mei, plângând de furie și de tristețe. Știți ce a făcut, domnii mei? I-a spus ceva scribului, care a notat într-o terfeloagă pe care o ținea sub braț, soldații mi-au scos lanțul pe care-l purtam de doi ani în jurul gleznelor și l-au petrecut pe după picioarele călugărului. Rămăsese el în locul meu, înțelegeți? Devenise în mod voit rob, pentru ca eu să-i pot revedea pe ai mei. Spuneam că am văzut niște lucruri. Iată unul din ele și știu că o să vă vină greu să credeți. Călugărul a spus doar atât: „De ești un bun creștin, plătește cei patruzeci de scuzi. Călugărilor Mercedari de la Veneția, care mă vor răscumpara cu acești bani. De nu, fie ca Dumnezeu să aibă milă de sufletul tău. Ești tată de familie iar eu sunt singur pe lume. Trebuie să ajungi îndărăt la ai tăi. Meseria mea este să fac ceea ce am făcut. Mergi în pace.”

Am fost imbarcați a doua zi, împreună cu alți robi eliberați, însoțiți de Mercedari care plățiseră pentru ei. Le-am povestit ce mi se întâmplase și ei nu s-au mirat, însoțitorul lor, ca fiecare dintre ei, risca să înlocuiască robi, să plătească pentru ei cu trupul său, de fiecare dată când făcea această călătorie. Asta le era meseria, după cum zicea călugărul. Necredincioșii n-ar fi în stare de asemenea gesturi. De asta vă spuneam că văzusem niște lucruri, lucruri care fac poate plăcere lui Dumnezeu și care vor sfârși prin a salva creștinătatea.

Udina Burbur privi cerul înnorat, de unde reîncepuse să cadă ploaia cea mărunță.

– În scara aceea când v-am întâlnit, domnilor, mă întorceam așadar dintr-o lungă călătorie. Stătusem o lună la Veneția, în casa Mercedarilor, ca să recapăt forță și să reintru în pielea mea. I-am promis părintelui stareț să-i trimit cât mai curând cu putință cei patruzeci de scuzi pe care îi datoram ordinului și, într-o noapte, am trecut din nou hotarul dintre lumea liberă și a noastră. Nu, nu am de gând să rămân în sat, căci aș risca din nou robia sau moartea. Vreau doar să dau semn de viață, să-mi iau familia cu mine, precum și ce aș mai putea lua, și să-mi găsesc pentru un timp scăparea pe lângă fratele meu, chiar aici, la adăpostul munților. O să-mi vând boii și, împreună cu banii pe care mi i-ați făgăduit, sper să îmi pot plăti datoria și să-l eliberez pe călugărul care mi-a salvat viața. Înțelegeți acum de ce am primit așa de repede să vă duc până la Spalato? Este timpul să plecăm, domnilor, e aproape noapte și avem o bucată zdravănă de drum înaintea noastră.

Se ridicară cu toții și cei doi drumeți îi mulțumiră lui Andrea pentru ospitalitatea lui. Ciobanii se mișcau în jurul focului pe care fierbea, într-o oală mare, laptele de seară. Un miros de brânză plutea în aerul umed.

Pe drum, Radu-Negru se apropie de călăuză.

– Voi plăti eu la Veneția suma pe care o datorezi Mercedarilor, îi spuse el.

– Mulțumesc, monseniore.

Coborau încet. Caii înaintau bâjbând nervoși drumul. Radu-Negru nu vedea nimic în jurul lui și, dacă ridica ochii, ploaia îi uda pe dată pleoapele. Căderea în mâinile turcilor ar fi însemnat, și pentru el, sfârșitul, sclavia, temnița sau moartea și nici un Mercedar nu l-ar fi putut salva. Făcea parte dintre cei pentru care păgânii nu acceptau răscumpărare. Să-ți dai osteneala să trăiești o asemenea viață, la ce bun? Bâjbâi, precum caii, la fiecare pas, înconjurat de tenebre care

nu se sfârșesc niciodată, iar primejdiile te amenință neîncetat de când vezi lumina zilei. Dacă nu-s turcii, atunci sunt tătarii, dacă scapi de sabia vrăjmașă, atunci dai de foc, de foamete, de boală, de apă sau de trăsnet; un gest necugetat este de ajuns pentru a te face să te prăbușești. Cum de mai e viața cu putință, totuși? De ce țin oamenii să trăiască, atunci când durerea care îi pândește este infinit mai profundă și mai sigură decât o fericire întotdeauna prea scurtă, îngăduită doar câtorva muritori? Să nu cunoști teama - cum să obții ca acest frumos răstimp să fie permanent în viața oamenilor? Cui să i-l furi? Să nu te mai umilești înaintea ta însuși, cerând băuturi, viciilor, jocului însuși al războiului, o uitare trecătoare și inutilă... Ar trebui să începi prin a respinge orice ispită a uitării, să înfrunți în deplină luciditate amenințările, pentru a le descoperi sursa, ca pe o fisură pe care nimeni nu o vede încă, și prin care se strecoară în viață apa impură care ne acoperă încetul cu încetul. Cineva putea probabil să-l ajute, într-unul din acele orașe minunate în care se nășteau călugări ce renunțau de bunăvoie la libertatea lor pentru a reda libertății alți oameni. Nu era oare un semn, acest sacrificiu care reprezenta poate o revoltă împotriva resemnării? Acei călugări nu înfruntau pe dușman cu arma în mână, nici măcar nu îl urau, ei nu făceau altceva decât să învingă spaima pentru ca năluca spaimii să se șteargă încetul cu încetul de deasupra capetelor oamenilor. Exista încă speranță și era sigur că va găsi alți oameni care gândeau ca el, care reușiseră să descopere ceva, măcar un mod just sau corect de a pune problema. Și dacă tatăl său avusese dreptate? Dacă nu era nimic de făcut și dacă singurul gest posibil, unica formă de revoltă nu era decât un blestem zvârlit la capătul răbdării și care nu făcea decât să sporească spaima și să îngreuneze povara? A muri nu însemna nimic în fața spaimii de a muri. La ce bun să-l învingi pe turci, să întreprinzi o nouă cruciadă, să eliberezi popoarele de sub un jug sortit să cadă de la sine, dacă o asemenea eliberare nu implica sfârșitul spaimii?

Se opriseră.

- Putem aştepta aici răsăritul soarelui. Ne aflăm pe teritoriu veneţian, domnilor. Domnul fie laudat!

Vocea călăuzei îl sili pe Radu-Negru să reia contact cu scopul imediat al călătoriei sale. Se înalţă în scări, se întinse, apoi sări jos. Ploaia încetase, venea dinspre apus o briză uşoară, care îi aducea un parfum straniu, puternic şi mângâietor totodată, care era poate mirosul mării.

- Simţi mirosul mării, Măria ta? îl întrebă Della Porta. Eu mi-a legănat copilăria şi tinereţea. Turcilor nu le place.

Întinericul devenea cenuşiu, lăptos, trunchiuri de copaci căpătau formă în jurul lor, păsări începură să cânte pe ramuri, un drum noroios se desfăşura înaintea lor ca un şarpe adormit. Hainele lor ude scoteau aburi în frigul din zonă. Tremurau, zămbindu-şi. Un nor prinse a se colora uşor deasupra frunzişului. Ai fi putut să te încumeţi a crede că acel spectacol le era menit lor. De-abia începea însă. Când soarele se înalţă în spatele lor şi risipi ceaţa, Udina le făcu semn să-l urmeze. Înaintară, ţinând calul de frâu, până într-un loc unde drumul cobora brusc şi unde pădurea ceda terenul unor piersici înfloriţi. Diafani şi spirituali, ca înfăţişările unei alte lumi care nu a trebuit să cunoască păcatul şi răul, arborii se răsfirau uşor spre mare. Radu-Negru văzu un zid albastru care închidea orizontul, despărţit de cer printr-o linie dreaptă abia distingând cele două nuanţe de azur, mai închis în partea de jos, mai deschis sus, pierzându-se treptat în lumină. Era marea, pe care el nu o văzuse niciodată. La malul apei, încinse de razele soarelui, cupole străluceau, verzi şi roşii, iar un zid lung încercuia oraşul în întregime.

- Acesta e Spalato. Vă salut cu respect, domnilor. Nu aveţi decât de coborât.

Radu-Negru îi plăti lui Udina cele patru monezi de aur şi îi făgădui să plătească datoria Mercedarilor în locul lui. Udina mulţumi din nou şi, înainte de a pleca, întrebă:

- Aş putea să ştiu cine sunteţi, monseniore?

Sunt Radu-Negru, principele Valahiei.

Udina se aruncă în genunchi și îi sărută mâna.

Am să mă rog pentru dumneavoastră.

Și se despărțiră, urmându-și fiecare soarta.

Un soldat îi opri în fața unui turn fortificat care se înălța printre piersici, la marginea drumului. Le vorbi în dialect venețian și Radu-Negru își dădu seama chiar atunci că își depășise deja una din spaima, dar că cealaltă spaimă nu-l părăsise:

De unde veniți?

De „acolo”, răspunse Della Porta.

– Cine sunteți?

– Dușmani ai necredincioșilor.

– Ah, si?

Strigă spre turn:

Giorgio, scendi un momento. Ci sono novità.

Un caporal al infanteriei de marină venețiene coborî și îi salută cu neîncredere. Soldatul își dădu raportul.

– Ah, si? Nemici dei Turchi dunque? Da dove venite?

– Dalla Valachia.

– E dove andate?

– A Venezia.

Binevoiți să vă lăsați însoțiți de acest soldat. Vă va arăta drumul.

Salută din nou și dispăru în turn. Soldatul o porni. Privea când și când în urmă, pentru a se asigura că îl urmau. În fața porții orașului, îi încredință pe fugari gărzii și se retrase.

– Vreți să mă urmați?

Pe străzi înguste, răsunând deja de zgomot și de activitate, își urmară noua călăuză.

Niște oameni se opriră pentru a-i privi. „Oameni de acolo, mamă”, strigă un copil, aplecându-se peste marginea unei ferestre. Niște femei îi priveau curioase, ca și cum tocmai ar fi picat din lună. Radu-Negru se simțea stingherit. Nici un cuvânt de bun-venit, nici un surâs. Ești sigur că acesta este Spalato? îl întreabă el pe medic

- Da, Măria ta. Ni se vor pune întrebări. Formalități de vană, cum se spune pe la noi.

Soldatul îi conduse înaintea unei case frumoase din piatră cenușie, deasupra intrării căreia se găsea stema Veneției, grifonul lui San Marco, cu o labă așezată pe cartea sfântă. Își lăsară caii în fața porții, legați de niște inele din fier fixate în zid, și urcară scara. Totul era de o curățenie impecabilă. Treptele străluceau ca și cum ar fi fost din marmură. Soldatul îi introduse într-o încăpere în care un ofițer se ridică în picioare pentru a-i saluta. Ascultă raportul subalternului, privindu-i cu o atenție concentrată.

- Dușmani ai turcilor? Asta nu este o bună recomandatie, *signori*. Serenissima se găsește în momentul de față în excelente relații cu Sublima Poartă. Numele dumneavoastră, vă rog, locul de unde veniți.

- Alteța Sa Radu-Negru, principele Valahiei, Giacomo Della Porta, medicul curții Valahiei.

Ofițerul nu-și schimbă atitudinea.

- Fără nici o îndoială cădeți prost, *dottore*. Principele Valahiei nu este un dușman al turcilor, din moment ce Valahia nu are principe. Are unul, după cum se spune, este însă vasalul și aliatul turcilor, nu dușmanul lor, și nu dumneavoastră sunteți principele acela, presupun, Alteță. Nu încercați să vă bateți joc de mine, vă previn. Nu am vreme de pierdut.

- Poate că nu știți, spuse Della Porta fără să se tulbure, că există un teritoriu liber al Valahiei, al cărui domnitor legitim este Alteța Sa. A întreprins această călătorie primejdioasă tocmai spre a se înfățișa dogelui, în calitate de principe creștin liber.

- Nu există principii creștini liberi dincolo de munții de unde veniți, după câte știu. Nu vă pot elibera un permis de liberă trecere spre Veneția înainte de a-l consulta pe guvernator. Cazul dumneavoastră mi se pare demn de a fi cercetat. Răspunsurile dumneavoastră nu m-au convins, *signori*. Vă arestez, până la noi dispoziții. Săbiile dumneavoastră!

Un soldat din gardă le luă săbiile și le așeză pe masa ofițerului care privea pe fereastră ziua de primăvară întinzându-se peste oraș și peste mare. Nu răspunse la salutul lor, absorbit în contemplare. Ca o aripă ușor legănată de valuri, o pânză albă de corabie trecu pe dinaintea cadrului strălucitor al ferestrei. Interiorul și exteriorul comunicau. Totul era frumos și ordonat. Nici un lucru neprevăzut nu se putea produce. C'era opera oamenilor.

Apoi veni rândul tenebrelor și frigului. O poartă grea se închise în urma lor.

CAPITOLUL III

TRĂDĂTORII

— Trebuie ca poporul să fie mereu mulțumit. Asta este tragedia principilor și a popoarelor, completă Della Porta după o clipă de ezitare. Veneția este bogată, prea bogată. Privește-o. Ea este obligată să ducă politica bogăției sale, așa cum faci politica frumuseții când ești frumos, sau a mizeriei când ești sărac. Mare senior sau calic, destinul te silește întotdeauna. În clipa când un doge clarvăzător ar spune: „Să declarăm război turcilor, care sunt dușmanii noștri și dușmanii tuturor popoarelor creștine, să renunțăm pentru câțiva ani la bogăție, la falsa noastră bunăstare, pentru a distruge primejdia care ne amenință pe toți; convingeți-le pe soțiile voastre să cumpere mai puține mătăsuri și mai puține parfumuri, căci ele vor plăti cu mizerie și foame acest lux trecător și inutil!”, acest doge ar fi luat drept un tiran sau un nebun, căci nimeni nu vrea să renunțe la nimic, în numele unei primejdii pe care oamenii se încăpățânează să n-o vadă și în fața unei nenorociri prea îndepărtate pentru a părea verosimilă.

Acel doge, nu te neliniște, nu va apărea niciodată. Este un lucru scris în istoria decăderilor. Și dacă ar apărea, nu ar fi suportat, căci noi am încetat de mult de a mai fi eroi. Navele noastre de război stau în Arsenal, poate că le vei vedea într-o bună zi. Corăbii splendide și puternice, care nu vor ieși niciodată în larg pentru a-i ataca pe turci, pentru că suntem în bune relații cu ei. Există tratate care ne oferă o perfectă securitate pe hârtie. Însă, departe de aici, turcii pun stăpânire în ficcare an pe câte una din insulele noastre, pe câte una din coloniile noastre, azi Ciprul, mâine Corfu, tot mai aproape. Și nimeni

nu-și dă seama. Nici măcar nu sunt crezuți aducătorii de vești rele. De teamă de a se vedea acuzați de trădare sau de defăimare, cei care văd lucrurile așa cum sunt nu cutează să vorbească. Luxul și bunăstarea se află mereu aici, în fața noastră, palpabile și vii. Cum să dai crezare defetiștilor, profetilor pieze-rele, în fața acestei dovezi de infailibilitate? Iar, printre noi, agenți plătiți de dușman fac tot ce le stă în puteri pentru ca visul cu ochii deschiși să continue, pentru ca, în ziua aleasă de ei, nici o rezistență să nu fie cu putință. Pentru ca Veneția să cadă de la sine. Asta va dura puțin, sau foarte mult, însă ziua aceea va veni. Este pregătită cu multă grijă. Vei auzi vorbindu-se de un anume Paolo Erratino, scriitor și filozof, un dezmățat, un om inteligent și foarte cultivat. Captează bărbații și femeile prin subtile scamatorii, contribuie să mențină iluzia și să ne slăbească. Poate că primește bani pentru afăcea asta, însă nimeni nu îndrăznește să i-o reproșeze. Pana lui este mai tăioasă decât pumnalul, și obține să fie plătit de către unii dintre noi ca să tacă – o calomnie semnată de el te poate azvârli cât colo ca o ghiulea de tun –, și de către dușman, ca să vorbească și să scrie. Încearcă numai să-l ataci. Vor râde de tine sau te vor considera drept ultimul dobitoc. Erratino este simbolul culturii noastre, al progresului nostru spiritual. Doar călugării îl reneagă, dar cine îi ia în serios pe călugări? Ei înșiși s-au lăsat târați de curent, cedează mai lesne în fața viciilor decât în fața lipsurilor. Și acela dintre ei care se opune este ignorat, pur și simplu, ca și cum n-ar exista. Orașul meu s-a schimbat mult de când l-am părăsit.

Mergeau pe Riva degli Schiavoni și se pomeniră curând în piață, în fața palatului dogilor. Era greu pentru Radu-Negru, în fața frumuseții fără cusur a acestui oraș, să dea crezare cuvintelor medicului. Și totuși, faptele le confirmaseră dinainte. Fuseseră arestați la Spalato, pentru că se declaraseră dușmani ai turcilor.

Stătuseră două săptămâni la închisoare, așteptând hotărârea guvernatorului și, în sfârșit, repuși în libertate și ajunși

la Veneția, nu-l putuseră vedea pe doge, nici pe vreunul din membrii Consiliului Celor Zece. Audiența nu le fusese refuzată, fuseseră însă rugați să aibă răbdare. Și săptămâni întregi se scurseseră în așteptare, în mijlocul acestei frumuseți care părea ireală, invitație limpede la uitarea cea mai fermecătoare. Acele palate, acele piețe și biserici care răsăreau din lagună îți spuneau la fiecare pas: „Suntem opera oamenilor. Omul este puternic. Nu există primejdie. Paradisul nu este mai frumos, dacă există. Ceea ce există cu adevărat, se află aici, înaintea ochilor tăi. Uită tot ce se află dincolo de aceste ziduri divine.”

Piața San Marco era înțesată de lume la acel ceas al asfințitului. Înveșmântate în mătăsuri multicolore, cu fire de aur împletite în cosițele lor de culoarea arămie a toamnei, cocoțate pe tocuri numite *calcagnetti*, ultimul strigăt al modei, și care dădeau mișcărilor grația porumbițelor, femeile erau atât de frumoase și de elegante încât erai ispitit să uiți de măreția palatelor și a amurgului, privindu-le. Sunetele acestei limbi făcute să poruncească mării și care dăduse oamenilor, prin precizia și finețea ei, posibilitatea să-și construiască un imperiu și să se exprime ca niște învingători, se adaptaseră încetul cu încetul la gesturile femeilor. Luaseră forma gurilor și a șoldurilor lor, îndulcindu-se pentru a exprima mici dorințe carnale, pentru a înnoda intrigi fără urmări, pentru a vorbi de dragoste și de mângâieri necunoscute restului muritorilor. Era o limbă de interior, o rimă înveșmântată în culori și mătăsuri moi. Încețase să comande, iar aerul curat îi displăcea.

Mania epocii pentru lucrurile antice dăduse oamenilor gustul pentru corpul omenesc, însă forța virilă cedase în fața dorinței pentru tot ce era suav și frumos. Începuseră prin a admira arta și gesturile eroice ale anticilor și sfârșiseră prin a le imita viciile. Dragostea în stil grecesc făcea ravagii printre acești coborâtori din războinici, iar femeile preferau învățatura

lui Sapho celei a naturii. Totul era subtil și plăcut. Nimeni nu voia să știe că turcii se aflau la o zi de mers de lagună.

Râsetele și clopotele speriau porumbeii.

Chipul medicului trăda o mâhnire profundă. În câțiva ani orașul său alesese drumul unei morți lipsite de glorie. Își scosese casa la vânzare și avea de gând să se stabilească la Padova pentru a se dedica, pe lângă Universitatea la care își făcuse studiile, unor cercetări de anatomie.

— Dacă ai nevoie de mine, vino să mă vezi, Măria ta. Voi fi mereu slujitorul tău devotat și prietenul tău. Nu mai pot rămâne la Veneția. Mă îmbolnăvește.

Radu-Negru avea să rămână singur. În fond, diatribele lui Della Porta îl tulburau ca niște avertismente foarte întemeiate, pe care nu ai chef să le iei în serios. Veneția îl îmbătase. Avea de gând, în așteptarea audienței, să cunoască orașul, să învețe limba care i se părea indispensabilă pentru viitoarele lui acțiuni diplomatice, să-și facă relații utile printre locuitori, nobili și artiști. Locuia într-un mic palat pe care dogele îl pusese la dispoziția sa, „înconjurat de spioni” după părerea lui Della Porta, adică de un personal stilat și zâmbitor, atent la toate gesturile, vorbele și acțiunile sale: un bucătar artist, un valet prea fin și prea șiret, o subretă prea tânără și prea elegantă. Îl răsفٹau pândindu-l.

Și apoi, tocmai o cunoscuse pe Veronica.

— Voi veni să te văd la Padova. Plecarea duminică nu este prea curând, sper.

— La sfârșitul lunii.

— Ești grăbit să pleci.

— Da, Măria ta.

— Și parfumul mării?

— Îmi face greață, îl preferam pe cel al pădurii voastre

Se opriră în fața lui San Marco. Veneția înălțase o anumită barieră între cei doi prieteni. Medicul avea oroare de ceea ce Radu-Negru începuse să iubească, acel gust de lină corupție care urca din canale, din case și din ochii femeilor. Era ca o

floare de cristal, gata să se spargă la prima adiere venită din larg. Totul era fragil și încântător, pe potriva acestui oraș construit pe mare, ale cărui temelii putrede se vor măcina într-o bună zi. Trăiau deasupra unei primejdii de a cărei prezență uitaseră, dar a cărei amintire sălășluia în sângele oamenilor, împingându-i spre plăcere înainte de a fi prea târziu.

— la te uită aici!

Della Porta îl strânse de braț pe Radu-Negru și îl sili pe acesta să se întoarcă spre dreapta. Un bărbat și o femeie treceau în clipa aceea pe lângă ei. Soarele făcea să strălucească bronzul cupolelor și fațada lui San Marco. O lumină aurie, coaptă ca un suc de piersică, scălda piața și îndulcea contururile. Bărbatul, un nobil, avea la șold sabia. Un aer sfidător îi întuneca privirile și chipul. Brațul său drept înconjura, cu un gest protector, umerii însoțitoarei sale. Mergeau cu același pas, grăbiți să ajungă acasă și să fie singuri. Radu-Negru privi femeia, al cărei păr scurt nu reușea să-i acopere ceafa și se cutremură de dezgust. Della Porta se opri și îi întinse mâna pe care el o strânse cu putere.

— Pe mâine, Măria ta. Nu te mai gândești la asta. După cum vezi nimeni nu protestează, nimeni nu scuipă. Nici măcar nu sunt băgați în seamă. Pe vremea tinereții mele, l-ar fi ars de viu.

Femeia aceea era un bărbat.

Rămas singur, Radu-Negru grăbi pasul, o luă pe strada care începea sub turnul cu orologiu și pătrunse în inima orașului. Pe străduțele înguste era aproape întuneric. Vârful vreunui turn sau acoperiș reflecta încă amurgul, în timp ce jos se aprindeau deja făcliile în taverne și se lăsau perdelele peste interioare tainice și greu de pătruns. Apucă pe o străduță la dreapta, traversă un canal pe un pod ale cărui trepte erau ocupate de jucători de zaruri, care strigau și râdeau la lumina unui felinar pus pe jos, trecu peste alte punți și ajunse în piața sfinților *Giovanni e Paolo*

Pictorul îl aștepta ca de obicei dinaintea unui pahar de vin. Se vedeau deseori seara, în taverna aceea frecventată de artiști și de curtezane la modă. Aloisio își avea atelierul la Murano, unde încă mai lucra pentru o fabrică de sticlărie, desenând candelabre și siluete de vase inspirate după formele antice, dar își făcuse un nume în oraș ca portretist și petrecea adesea zile întregi în noul său atelier, lângă biserică, chiar în piață. Își abandona încet-încet arta sa de pictor-sticlar pentru a se consacra adevăratei picturi care aducea glorie și avere. Tocmai isprăvea portretul Veronicăi Trevisan, și Radu-Negru o cunoscuse în atelierul lui.

- Ai vreo veste?

- Nici una, Măria ta. Ceea ce știu cu siguranță este că nu s-a înfățișat niciodată dogelui și n-a solicitat vreo audiență la cancelarie. Asta înseamnă, de nu mă-nșel, că n-a sosit niciodată la Veneția și că acei păstori au asistat la moartea lui.

Încă din prima zi, Radu-Negru încercase să afle dacă Dragomir sosise vreodată la Veneția, însă nimeni nu-l văzuse. Așadar omul cu calul negru, ucis de turci în pădurea dalmată, el era, nu încăpea nici o îndoială. Urmând această pistă, Radu-Negru îl întâlnise pe Aloisio Loredano, om cu idei curajoase, aderent la partidul antiturc al cărui membri nu îndrăzneau să se manifeste pe față, dar care formau o solidă minoritate în Consiliu, în diplomatie și în armată. Erau în general spirite conștiente de pericol, care vedeau clar situația și al căror scop era de a impune dogelui o politică net antiotomană și, totodată, de a salva Republica de dezastrul moral care o amenința. Încă de la început, îl primiseră bine pe principele valah și îi făgăduiseră ajutorul lor. Era vorba de a-l ajuta să apară cât mai curând cu putință în fața dogelui - prezența lui Radu-Negru la Veneția și veștile pe care el le aducea erau un argument în favoarea lor, căci astfel dogele ar fi fost informat în mod direct asupra evenimentelor ce se petreceau într-o țară creștină ocupată de necredincioși și de a-i câștiga pentru cauza sa pe cei șovăielnici și pe cei slabi. Această relație se transformase încetul

cu încetul într-o adevărată prietenie. Radu-Negru și Aloisio Loredano aveau aceeași vârstă și pe amândoi îi rodea aceeași ambiție de a găsi o explicație care să le îngăduie să suporte viața. Îi detestau amândoi pe acei oameni pe care Aloisio îi numea „actorii”, cei care acceptau rolul impus de destin, prefăcându-se că sunt fericiți sub mască, jucând rolul chiar până la capăt cu lașitatea unui Arlecchin mulțumit de costumul său și de vorbele pe care era silit să le debiteze.

Exista în portretele lui Aloisio Loredano un întreg elogiu al răzvrătirii, care îi făcea să se cutremure pe cei ce îi prindeau sensul, și care îi emoționa chiar și pe cei ce nu vedeau în pictura sa decât culoarea și expresia chipului. Ochii bărbaților și femeilor pictați de el purtau pecetea unei întrebări grave care se reflecta pe chipuri, inundându-i cu o lumină palidă, adesea tragică la femei, sarcastică la bărbați. De ce ne aflăm aici, în viață și în acest portret? Păreau ei să spună privitorului. Cine ne-a adus înaintea voastră? Ce va fi cu noi dincolo de această imagine, în clipa următoare? Cui să-i mulțumesc pentru forma mea? Pe cine să fac răspunzător? Iar în străfundul acelor ochi se ascundea o umbră de spaimă, reflectând forța ce îi făcea să trăiască și care se știa sfârșită dinainte, ca un cristal amenințat de o fisură născută odată cu forma sa. Cineva îl întrebase într-o zi.

– Oamenii care vin să pozeze în atelierul dumitale se tem de ceva?

– Da, răspunse pictorul.

– De turci, poate?

– Nu.

Nu dăduse nici o altă explicație, însă, în timp ce îi povestea noului său prieten acest dialog, Radu-Negru îl înțelesese, căci aceeași teamă îl obseda și pe el, dintotdeauna. Părea a fi un personaj născut sub penelul lui Aloisio Loredano. Nu turcii îl înspăimântau. Era chiar dezgustat că trebuia să se lupte cu ei, în timp ce o altă primejdie îi amenința pe oameni, chiar și pe turci.

Și Veronica reflecta această spaimă în fundul ochilor. Zâmbetul ei nu reușea niciodată să o șteargă.

... În largul mării... au tăiat lanțurile... Au ucis ofițerii, au pus mâna pe vas și au eșuat câteva zile mai târziu pe coasta dalmată, în apropiere de Raguzza. Vasul s-a întors în seara asta la Veneția, însă vâslașii răzvrățiți de pe galeră nu au lăsat urme. Asta se întâmplă când și când. S-a întâmplat întotdeauna. Însă dacă lucrurile vor continua în ritmul de acum, marina noastră de război nu se va mai putea mișca de la Arsenal, din lipsă de vâslași. În vremile trecute se răzvrăteau din pricina hranei proaste. Astăzi se pare că motivul ar fi cu totul altul și că agenții turci provoacă aceste răzmerițe. Și fără de flotă, Veneția nu mai e nimic. Nici măcar nu merită să-i mai declari război. Mi s-a spus adineauri că dogele s-a speriat mai mult decât de obicei și că va reuni noaptea asta Marele Consiliu. După cum știi, dogele este obligat să adopte atitudini care nu reprezintă opinia sa proprie. Este jucăria altor interese, superioare celor ale patriei: cele ale aristocrației și ale marilor comercianți care nu vor război, căci războiul înseamnă sfârșitul prosperității lor personale. La ce bun o adunare, dacă concluzia ei nu va fi declararea războiului? În vreme ce noi facem tot ce ne stă în puteri pentru a respecta tratatele semnate cu turcii, ei ne lucrează pe ascuns. Ne ajută să ne degradăm. Și oamenii de pe stradă care murmură: „Orice, numai război nu!” Și nu putem face nimic împotriva acestui dezastru. Prietenii mei nu mai au curajul să vorbească în gura mare, căci ar fi arestați într-o singură noapte și aruncați în fundul temnițelor, ca niște hoți sau criminali.

Inamicul turcilor este inamicul Veneției, acesta este primul lucru pe care l-am învățat punând piciorul pe teritoriul nostru. Mă întreb adesea ce așteaptă ei ca să ne atace, căci suntem copți pentru sclavie, copți ca smochinele în luna august. Și ar fi atât de ușor să schimbăm totul! Lupta de la Lepanto a demonstrat că turcii sunt vulnerabili pe mare și că o alianță între țările creștine le-ar fi fatală. La ce a servit Lepanto, te întreb. Sunt mai puțin puternici decât se crede, însă știu să profite de șovăielile noastre, de certurile noastre, de absurda noastră dorință de pace cu orice preț.

Pictorul vorbea repede. Radu-Negru abia reușea să-l urmărească. Venise, încrezător în forța Veneției și a Occidentului, și se pomenea într-o situație fără ieșire. Nimeni aici nu dorea războiul, dogele mai puțin decât toți ceilalți. Era mai bine să lase totul baltă, să încargă la Roma, să caute să vorbească papei și să-l convingă. Asta îi apărură însă, dintr-o dată, ca un lucru ce îi depășea forțele, ceva imposibil și surprinzător. Cum să schimbe prin niște biete cuvinte sensul precis al căderii? Cum să izbutească să coalizeze niște forțe care tindeau de la sine către destrămare și dezastru?

– Am să plec, spuse el. Prezența mea aici este inutilă, iar ai mei, acolo, nu pot aștepta.

– Să pleci, ca să mergi unde? Și-apoi gândește-te că ești pentru noi, în clipa asta, o șansă unică. Îi poți spune dogelui ceea ce noi nu vom putea niciodată să-i spunem. Prietenii mei, nu uita asta, lucrează pentru dumneata. Vor fi în stare măcar să îți obțină o audiență. Vei decide mai apoi.

Da, voi decide mai apoi.

Nu era greu de convins, când era vorba de rămas. Și apoi, a pleca însemna să părăsească acel oraș și toate proiectele sale. Amintirea tatălui său îl reținea și ea în acele locuri, unde un păcat în plus nu mai adăuga nici o greutate descompunerii, nici pedepsei. Se simțea la Veneția tot atât de vinovat ca și ceilalți, o mulțime fraternă îl înconjura zi și noapte, îl scutea de renușcare. A rămâne însemna să uite. Acolo, Maria-Domna, Mihai, bătrâna pe care tatăl său o rubise, soldații săi, toți aceia care nădăjduiau în glorioasa sa întoarcere, îl vor uita curând, crezându-l mort, ucis de turci pe când încerca să ajungă pe teritoriul fabulos al lumii libere. Speranța va rămâne pentru ei intactă. Dacă s-ar întoarce, cum să le povestească înfrângerea sa, cum să-i facă pe acești oameni să accepte imaginea unei Veneții stagnând în mijlocul apelor sale, refuzând în mod deliberat lupta?

Și apoi, era această limbă semănând atât de mult cu a sa, lăsându-se cucerită fără bătaie de cap și care, totodată, îi deschidea o lume amănunțitoare de frumuseți nebănuite. Fiecare vorbă nouă învățată îi lămuria ritmul palatelor, sensul tablourilor și al frescelor, îl învăța o frumusețe ce făcea parte din om, dar pe care ai săi nu o cunoșteau. Alte cuvinte îl vor învăța în curând alte taine și, urmând această dâră strălucitoare, se va găsi într-o bună zi în fața adevărului pe care îl căuta de atâta timp. Va fi atunci în stare să lupte cu arme a căror strălucire familiară deja o ghicea.

– Cred că e timpul, spuse Aloisio, lăsând furculița pe marginea platoului unde nu mai rămăsese nimic din mormanul de *frutta di mare* pe care li-l servise birtașul. Își goli paharul și zâmbi. Avem o noapte lungă înaintea noastră, va trece însă repede ca o clipă. Așa-î fericirea. O dorești, fără să dai nici cea mai mică atenție primejdiei pe care o presupune: ea omoară timpul mai repede decât durerea, decât indiferența în fața lucrurilor, sau chiar decât teama sau somnul. A căuta fericirea înseamnă să te sinucizi puțin câte puțin. Ce părere ai, Măria ta?

– Am cunoscut epoci de nefericire tot atât de pustitoare pentru trup ca și fericirea cea mai subtilă. Orice aş face, timpul trece prea repede. Încerc să rămân credincios..., zise el, visător.

Credincios față de cine?

– Față de tot ce a trecut deja. Este singura fericire care scapă sinuciderii. Ea nu va muri decât odată cu noi înșine. Trecutul dumitale va supraviețui în pânzele pe care le-ai pictat. Ai noroc. Eu nu am nimic să-i opun morții.

Ești trist în seara asta. Și nedrept. Principii nu mor niciodată. Ei supraviețuiesc în memoria poporului lor.

– Dacă o merită. Trebuie să săvârșești multe crime, multe nedreptăți, sau să faci fericiri mii de oameni, pentru a merita o amintire de neșters. Nu am fost nici bun, nici rău. Cum să supraviețuiești când ai ales plecarea dintre ai tăi?

– Te vei întoarce într-o zi?

- Chi lo sa?

Se ridică. Aloisio îl urmă, apucară pe o stradă care ducea la San Giovanni Crisostomo, unde se găsea casa Veronicăi Trevisan. Căzuse noaptea, însă ferestrele deschise spre aerul blând al primăverii făceau să sticlească apa canalelor și împrăștiu pe străduțe o lumină de interior umedă și caldă. Orașul întreg părea o singură casă, într-atât era aerul de nemișcat, cu reflexe de lumină. Traversând cartierul curtezanelor, niște femei îi chemară. Stăteau așezate pe marginea ferestrelor, cu picioarele atârând în afară, cu sâni albi și goi expuși privirilor trecătorilor. Viciul *contro natura* era atât de răspândit printre bărbați, încât un decret special îngăduia prostituatelor să adopte această atitudine provocatoare și impudică, pentru a-i atrage pe homosexuali și a-i readuce pe calea cea bună.

Marinari străini se plimbau în grupuri, vorbind tare, deja beți. Nu exista nici un turc printre ei, căci o lege interzicea curtezanelor orice raport cu necredincioșii. O bătrână se apropie de ei, oferindu-le o cărțuie îngrijit legată.

- Cumpărați-o, monseniore. Veți găsi în ea adrese interesante. Cu prețurile corespunzătoare.

Radu-Negru lăsă un scud în mână întinsă a femeii, deschise cartea și citi cu voce tare: *Catalogo di tutte le principal e più honorate cortigiane di Venezia*.

Erau de toate prețurile. *Il numero di queste signore è di 215 et chi vol avere amicitia de tutte, bisogna pagar scudi d'oro 1200*. Prețul uneia singure, cea mai scumpă, era de 30 de scuzi de aur. *Adrianna Schiavonetta, a Santa Fosca, donna maridada, La Stellina, de quindici anni, d'agli occhi assassini*. Radu-Negru izbucni în râs. „Cu ochi asasini... Asta e în deza-cord cu titlul cărții. O *honorata* nu poate avea ochi asasini.”

- Această carte, precum și altele de același gen, sunt opera lui Paolo Erratino și a discipolilor săi. Vând cu sutele pe lună și numesc așa ceva „poezia trupului”. Veți găsi aici în ea o *Inella dall' aspetto dolce e amoroso, o Tullia dalole chiome rubate al sole*. Sunt unele care își merită prețul. Am făcut eu

însumi portretul Stellinei, ai cărei ochi sunt foarte frumoși, dar nu asasini. În ziua când tabloul meu a fost gata, mi-a spus privind-și proprii ochi pe pânză: „Îmi vine să plâng privind-mă. Ce-i cu teama asta pe care mi-ai transmis-o? Vino, o să te vindec de ea pentru ziua de astăzi”. Și-a ținut promisiunea. Sunt unele foarte cultivate, care scriu versuri sau fac muzică. Era una, spre jumătatea secolului trecut, al cărei renume ajunsese până la Roma și Paris. Când Henric al III-lea a venit la Veneția, a dorit să o vadă și să petreacă o noapte în patul ei, o noapte, pare-se, de neuitat, căci a pus să i se facă portretul curtezanei și l-a luat la Paris în bagajele sale. Se numea Veronica Franco și a cântat într-un frumos poem isprăvile amoroase ale regalului său vizitator, îmi amintesc încă de unul din acele versuri: *In armi e in pace a mille prove esperto*. Îi citesc din când în când *Rimele*, din care se scot încă noi ediții. Astăzi, adevăratele *honorate* au devenit inaccesibile vulgului. Trebuie să fii cineva pentru a avea acces în palatele lor, iar numele lor nu figurează în ghidurile lui Erratino. Astea sunt comori secrete, interzise mediocrilor.

Mergeau de-a lungul unei străzi înguste și întunecoase. Cartierul curtezanelor se sfârșea aici. La răspântiile periculoase, gondolierii strigau în întuneric.

— Printre aceste femei există unele care vând secrete de stat agenților străini, agenților turci chiar. Însă altele printre ele se distrează dând pe față trădătorii și spionii. încă se mai vorbește la Veneția de Laura Troilo care-și petrecea nopțile în brațele lui Antonio Landi, secretar de stat, care îl întâlnea la ea pe trimisul ducelui de Mantova. Cei doi bărbați stăteau de vorbă în latină. Intrigată, Laura i-a turnat la poliție. Un zbir care pricepea latina a fost ascuns într-o noapte în spatele unei perdele și a putut auzi conversația. Antonio Landi îi comunica emisarului mantovan codul secret al Senatului. A fost condamnat la moarte, în timp ce Laura căpăta o răsplată de zece scuzi. Prețul recompensei a fost considerat prea scăzut de către *honorate*, care se consacră de atunci furnizării de informații

necredincioșilor în schimbul unor sume mai puțin modeste. Vezi, Măria ta, cum Serenissima încurajează ea însăși traficea-rea secretelor, deprecind serviciile unei curtezane patnote și provocând trâncăneala sufletelor slabe.

Dar Veronica face și ea parte dintr-ai voștri? Se bucură de încrederea voastră?

- Măria ta, nu pune niciodată întrebarea asta unui venețian. De multă vreme cuvântul ăsta nu îmi mai răsună în urechi. Cât despre Veronica, nu, ea nu face parte dintr-ai noștri. Ea nici măcar nu aparține cuiva. Ea se află la mijloc, nu pe lînta indiferenței, ci pe terenul cel mai bine situat pentru a primi omagiile și binefacerile celor două partide. O folosim pentru a transmite celorlalți informații false și a obține informații adevărate. Jocul ei este subtil și periculos. Ea nu va atinge bătrânețea, de nu cumva, când frumusețea ei va începe să pălească, va alege calea retragerii la mănăstire, ceea ce de altfel face parte din tradiția femeilor din lumea ei. În clipa asta, ea este una din instituțiile Serenissimei, tot atât de importantă ca și Consiliul Celor Zece. Însă, așa cum ți-am spus adineauri, doar frumusețea ei o apără de pumnal și de otravă.

Sărbătoarea începuse deja când trecură pragul casei. Un valet maur îi ajută să scoată de la cingătoare săbiile, urcară o scară de marmură trandafirie, luminată de torțe și, de îndată ce intrară într-un salon al cărui plafon pietat în frescă strălucea de reflexele lumânărilor aprinse mai peste tot, luară loc pe o sofă moale și rămaseră tăcuți.

În mijlocul salonului cânta Veronica, acompaniindu-se la harpă. Radu-Negru reținu câteva versuri, apoi frumusețea femeii și melodia pe care ea o cânta cu voce scăzută îl făcură să nu mai fie atent la sensul cuvintelor.

*Sento nel cuore
certo dolore
che la mia pace
turbando va.*

Muzica monotonă și simplă era totuși încărcată de o nesfârșită tristețe care vorbea, mai bine decât orice altceva, despre adevărata viață ascunsă a acestui oraș. Teamă personajelor zugrăvită de Aloisio se preschimbase în muzică, iar vocea tinerei femei o transmitea în acea clipă celor zece sau doisprezece bărbați care o ascultau. Nu era nici o altă femeie în sală. Chipurile ascultătorilor erau marcate de oboseala și preocupările zilei, trăsăturile celor mai tineri păreau prematur ofilite, iar luminile reflectate de oglinzile înconjurată de rame groase de aur făceau să tremure umbre la colțurile gurilor. Acești oameni încetaseră să-și mai joace rolurile, măștile căzuseră sub magia muzicii și, pentru câteva clipe, destinși sub farmecul melodiei, fizionomia lor reflecta spaima nemărturisită care sălășluia în toți.

Nu turcii îi înspăimântau, ci acel sentiment obscur și tainic ce se naște în vis și sporește cu încetul în sufletul vechilor orașe gata să se cufunde în tăcere după veacuri de zgomot și de glorie. Acești oameni, ai căror strămoși se luptaseră pe toate mările, se temeau, fără să o știe, de o moarte apropiată, dar care nu îi amenința direct, moartea orașului lor poate, sau a unei alte realități pe care Radu-Negru nu reușea să o înțeleagă.

Cântecul Veronicăi glăsuia despre dragoste, însă suava lui tristețe exprima un sentiment cu mult mai profund, al cărui nume, dacă cineva l-ar fi rostit, i-ar fi făcut să plângă de deznadejde.

Vocea se stinse, harpa schiță un final aproape vioi, însă ritmul durerii mai pluti încă preț de câteva clipe în aerul înfiorat. Tăcerea încremeni flăcările și era ca și cum, odată cu sfârșitul melodiei, totul se cufunda într-un sfârșit definitiv.

Atunci, speriați, toți aplaudară în același timp, încântați că se regăsesc tot în formele lor cunoscute, și se ridicară în picioare pentru a-i săruta mâna cântăreței. Radu-Negru se apropie și el. Ea îl reținu.

— Nu pleca înainte de sfârșitul seratei. Am să-ți dau o veste bună.

Ea se înclină și ieși. Niște copii mauri intrară, bogat înveșmântați, purtând cupe pline pe tăvi de argint. Unul din cei de față se așază pe un tron, în mijlocul salonului. Radu-Negru se întoarse pe canapea, lângă Aloisio.

Cel care vorbește acum este Giovanni Veniero, poet. Va fi, pe toată durata seratei, arbitru discuțiilor ce vor avea ca obiect femeia desăvârșită. Oaspetele pe care tocmai l-a indicat ca prim orator este *messer* Giacomo Barbaro, aparținând ilustrei familii din care unul dintre membrii cei mai cunoscuți a fost ambasador la Constantinople.

Giacomo Barbaro era tânăr. Rostirea sa era presărată cu vorbe pe care Radu-Negru nu le înțelegea. Prinse totuși sensul discursului său. Oratorul făcea elogiul părului, podoaba cea mai prețioasă și cea mai caracteristică a unei femei frumoase. Cita pe Ovidiu, Dante, Petrarca și Ariosto, zeri Olimpului păgân, pletele cele mai ilustre din istorie, de care Radu-Negru nu auzise nicicând vorbindu-se. Reuși să priceapă că femeia desăvârșită avea părul blond și își aminti de cosițele castanii ale Mariei-Domna și de acea noapte petrecută la gura sobei, iarna trecută, când țara tremura de frig sub șfichiul crivățului și murea de foame. Sosise într-un oraș care nu cunoscuse nicio dată nici frigul, nici foamea, dar unde oamenii nu erau mai fericiți decât cei din pădure. Care era oare vestea cea bună pe care i-o anunțase Veronica?

Un alt orator îi luase locul primului.

– Este medicul Vincenzo Rangone, îi suflă Aloisio.

Era un bărbat matur, purta barbă și susținea că o femeie fără nas nu era femeie. „Egiptenii tăiau nasul femeii adultere, spunea el, lipsind-o de podoaba cea mai atractivă a chipului ei, făcând-o astfel inaccesibilă ispitei”.

Îi cită pe Homer, Ovidiu, Cleopatra, și din nou pe Dante și Petrarca, ale căror versuri curgeau melodios din gura lui. Asistența aplaudă cu entuziasm discursul care părea că îi convinsese pe toți, când un tânăr se ridică pentru a-l contrazice. După el, doar sânii și brațele deosebeau femeia frumoasă de cea

urată. Vorbi de albeața marmurei, zăpezilor, petalelor, și aduse argumente din poezii citați și de către oratorii de mai înainte Radu-Negru închise ochii. Sub palma sa, sânii Mariei-Domna zvâcniră. Nu îi văzuse niciodată. Femeile, în pădure, nu își arătau niciodată pieptul gol. Nu se iubiseră decât pe întuneric și tot ce știa era că pielea iubitei sale era netedă și caldă, în timp ce aici goliciunea nu era o rușine. Statui goale erau peste tot, chiar și în biserici.

Sânii nu trebuie să fie nici prea mari, nici prea mici, mai curând tari și lascivi.

Oratorul îi compară cu bolta cerească, cu merele, cu o cupă întoarsă și îi cită pe poeți pentru a demonstra că doar după sâni și forma brațelor folosi din nou cuvântul *lasciv* se putea judeca perfecțiunea unei femei.

Veni la rând un anume Sperone Speroni, scriitor, ca să elogieze gura și dinții. Erudiția acestuia părea mai vastă decât cea a predecesorilor săi, căci vorbe nu numai despre femeile greco-romane, dar și despre franțuzoaice al căror obicei, atunci când salutau un bărbat, chiar dacă abia le fusese prezentat, era să-l sărute pe gură, obicei interzis de multă vreme la Veneția, de atâta vreme încât nimeni nu-și mai amintea de când. Susținea, așadar, că franțuzoaicele își păstrasera castitatea intactă și că un sărut pe gură, considerat la Veneția ca o introducere obligatorie în dragoste, nu reprezenta în Franța decât un salut fără urmări. El asemui gura femeii desăvârșite cu coralul, cu cireșele și cu rubinele, stabilind o subtilă diferență între sărutul unei femei și cel al unei fete tinere, și făcu o aluzie la „sărutul savant” al femeilor din Bologna, care prin răsul auditorilor și pe care Radu-Negru nu o înțelese. Îl întrebă din ochi pe Aloisio.

Întreab-o pe Veronica, te va lămuri mai bine decât mine, zise pictorul zâmbind.

Oratorul următor avea un cult special pentru picioare și o lăudă pe Eva pictată de un pictor german pe nume Cranach

– Picioarele ei sunt lungi și zvelte ca două coloane, un pic prea fine și slabe pentru gustul nostru, picioare pure și încântătoare, simbolizând inocența de dinainte de păcat. Ele susțin cu grație aripile strânse și blonde ale unei porumbițe care nu și-a luat încă zborul. Picioarele femeilor venețiene sunt, dimpotrivă, mai scurte și mai cărnose, făcute pentru a sprijini o porumbiță neagră, plină de păcate și de dulci făgădueli. Se poate spune totul despre o femeie doar privind-o la picioarele și felul în care merge. O iute privire îți ajunge pentru a ști dacă femeia asta este voluptuoasă sau frigidă, iar stilul mersului ei va fi cu siguranță cel al dragostei ei. Ridicată sau culcată, picioarele sunt cele care o definesc și o descoperă, și este de ajuns să-ți privești gleznele pentru a ști dinainte dacă este proastă sau violentă, inteligentă sau pasionată, dacă te va face fericit sau dacă vei regreta timpul petrecut cu ea. Picioarele Elenei ..

Și se cufundă într-un lung discurs asupra războiului Troici.

Ultimul care luă cuvântul, un bărbat matur, apropiindu-se de bătrânețe, un anume Ippolito Comaro, începu prin a sustine că singurul lucru care marca deosebirea între bărbat și femeie era porumbița, blondă sau brună, de care Speroni vorbise cu atâta discreție, și că, în materie de dragoste și de perfecțiune, nu se putea neglija esențialul. Cuvântul *lasciv* reveni de mai multe ori pe buzele sale.

Reaminti invitațiilor de smochina pe care o zugrăvisese Rafael pe zidurile unei vile din Roma și compară forma și dulceața acestui fruct cu subiectul discursului său.

Radu-Negru asculta scârbit și totodată îmbătat. Cuvintele lui Ippolito îl amețeau, în ciuda eforturilor pe care le făcea pentru a nu-l mai auzi. Oamenii din pădure nu vorbeau niciodată de aceste lucruri. Dragostea, pentru ei, era o clipă fugară de fericire și de uitare, o datorie de asemenea, între o bătălie și o nouă grijă. Cât de complicată și de subtilă putea fi viața în aceste orașe din Apus în care lungi răgazuri îi făceau pe oameni sensibili la amănunte ce își pierdeau orice importanță

în țara sa! Picioarele deveneau aici coloane, sexul o porumbiță sau o smochină, ochii și dinții pietre prețioase.

Totul se transforma în poezie acolo unde timpul trecea ca o adiere ușoară, prielnică celor mai neașteptate efuziuni. Flori creșteau liber sub suava curgere. În pădure timpul trecea ca o vijelie. Bărbați și femei se ascundeau, pentru a trăi, în ei înșiși, și dragostea urma acest ritm de vijelie care deflora corolele. Foarte rar, câte un suflet rănit înălța ochii spre cer pentru a slobozi un țipăt de deznădejde, multă vreme înăbușit, sau pentru a se întreba, ca Maria-Domna în noaptea aceea de iarnă: „De ce ne-am născut? De ce ne-am născut aici?”

Aloisio îi făcu semn cu cotul.

— E rândul tău să vorbești, Măria ta.

Privirile tuturor se ațintiseră asupra lui. Vorbi fără greutate, cerându-și iertare pentru italiana stâlcită care-i deforma gândul.

- Am puține lucruri să vă spun, căci dragostea, la noi, se face fără comentarii și nu avem niciodată vreme să ne închipuim cum ar fi femeia desăvârșită. Cred, oricum, că o femeie este desăvârșită dincolo de părul ei, de gura ei sau de picioarele ei. Căci nu putem despărți nici trupul de sufletul ei, nici diferitele părți ale trupului ei în fragmente izolate. Este desăvârșită, cred, ca femeie și se spune pe la noi că ea este frumoasă atunci când totul e frumos în ea, privirea și brațele ei, pieptul și mijlocul ei. Nu aș putea iubi o gură sau un picior, sau umbra doar a unei porumbițe. Și dacă aș gândi ca un venețian, adică așa cum gândește un om subtil și totodată profund, aș spune că femeia desăvârșită este astfel din creștet până în tălpi, întreagă, pradă lipsită de cusururi a privirilor mele, ca și a patimii mele. Tot astfel, aș putea susține că lumea este frumoasă și desăvârșită nu izolată în imaginea unei flori, a unui copac sau a unui munte, ci în întregul ei, la fel ca o femeie goală, statuie de marmură sau carne, făcută pentru a fi admirată și posedată, de la aurul părului ei până la înfățișarea de marmură

fină a gleznelor sale. M-am exprimat stângaci poate, și îmi cer iertare, însă este tot ce aveam de spus.

Aplauzele izbucniră de peste tot. Giovanni Veniero se ridică pentru a-l felicita pe Radu-Negru în numele tuturor și pentru a așeza pe capul său o cunună de lauri artificiali, ale căror frunze aurite, aspre și metalice, îi strângeau fruntea. Mulțumii înclinându-se. Aloisio zâmbea, încântat de succesul prietenului său.

N-aș fi vorbit mai bine, spuse el. Ai exprimat punctul meu de vedere și al tuturor artiștilor din Veneția. Nu voi uita niciodată cuvintele tale.

Oaspeții, după ce îi strânseseră mâna, își reluară locurile.

- Ne-a fost rezervată o surpriză pentru seara aceasta, spuse prezidentul. Obiectul elogiat atât de savant și de poetic de fiecare dintre oratori se va înfățișa în curând în fața noastră, așa cum a fost proslăvit de fiecare dintre noi. Vă rog să acordați cununa de lauri aceluia pe care îl veți socoti cel mai aproape de perfecțiune.

Bătu din palme, ușa se deschise și o figură tranie, un soi de fantomă înveșmântată în negru, pătrunse ca o umbră în încăpere. O mască îi acoperea chipul, trupul îi dispărea sub o rochie largă din catifea. Doar părul, blond și abundent, contrastând, într-o plăcută violență, cu negrul măștii și al veșmântului, flutura liber pe umeri. Era un păr des și aerian totodată, ale cărui nuanțe se schimbau sub lumina tremurătoare a lumânărilor. Fire de aur luceau printre coșe.

Ondulat, proaspăt și voluptuos ca un clar de lună, acest mister care întruchipa forța și blândețea femeii, care vorbea, în același timp despre formele ei vizibile și tainele-i cele mai ascunse, era de o mare frumusețe. Giacomo Barbaro, cel care vorbise primul făcând elogiul părului, surâdea satisfăcut, sigur de victorie. Invitații aplaudară, cuceriți de farmecul grăitor și discret. Femeia mascată se înclină foarte adânc, aruncându-și în față coama de păr care se împrășteie pe covor ca un evantai de aur sclipitor. Rămase nemișcată în această poziție de slășit

de dans, în timp ce bărbații aplaudau, vrăjiți de acea grație vie care evoca în fiecare dintre ei amintiri și aprindea flacăra dorinței. Femeia se ridică, într-un salt de animal tânăr sigur pe mișcările lui, părul îi căzu din nou pe ceafă și pe umeri, și ieși pe ușa pe care intrase.

O altă siluetă își făcu apariția, înveșmântată în mătase albastră, cu o glugă albastră acoperindu-i părul și obrazul. Lumina cădea din plin pe pieptul gol și pe brațele de o albeață de zăpadă proaspăt căzută. De înălțime mijlocie, avea un mers nobil și sigur, iar sânii îi tremurau ușor după ritmul unduios al pașilor. Era parcă o proră care despica timpul nopții, făgăduind o călătorie voluptoasă și nesfârșită către țărnul fericirii, unde plăcerea se confunda cu uitarea. Se opri înaintea tânărului care făcuse elogiul sânilor. Aplauzele încetară, o tăcere plină de așteptare năpădi salonul. Tânărul se ridicase, cu ochii scânteietori. Femeia înainta încă. Pieptul ei aproape îl atingea pe acela al bărbatului. El încercă să o cuprindă în brațe, singurul gest pe care i-l inspiră acea tulburătoare prezență.

Se feri dintr-un salt, apoi se întoarse din nou lângă el, provocatoare și poruncitoare. Ce voia de la el? Înălțând brațele, se învârti o dată, puse mâna pe gura bărbatului, și-o trase înapoi imediat pentru a o pune pe albeața pieptului. Tânărul înțelege, se plecă și sărută cu fervoare cei doi sâni, aducând astfel un omagiu obiectului evlaviei sale. Femeia se înfioră, se întoarse pe jumătate și fugi în vârtejul albastru al rochiei.

Radu-Negru își șterse fruntea. Tortura continua.

O altă femeie intră, căreia nu i se vedeau decât picioarele, lungi și pline, de o albeață trandafirie, a căror arcuire impertinentă era pusă în evidență de înaltele *calcagnetti* ale pantofilor. Era îmbrăcată cu o scurtă tunică grecească, albă și fermecătoare, ce lăsa să se vadă coloanele fără cusur despre care vorbise cu atâta elocință unul dintre invitați, invocând războiul Troiei, poezii și zeii. Corpul îi dispărea sub o glugă, tot albă.

- Asta e tot ce-ți poate oferi mai de preț Veneția în materie de picioare frumoase, îi spuse Aloisio lui Radu-Negru. Merită s-o păstrezi cu gelozie în colțul cel mai adânc al memoriei.

Veniră apoi la rând un nas, o gură și o pereche de ochi negri strălucitori, care defilau încet, oprindu-se în fața fiecăruia pentru a se lăsa văzuți și admirați în voie. În sfârșit, apărură și porumbița neagră, pusă în lumină de vălurile albe care o descopereau la fiecare pas, ascunzând-o pe dată sub muselina năvalnică, pentru a o descoperi din nou la mișcarea următoare. Tot restul corpului era interzis privirilor.

Bărbații zâmbeau, vrăjiți, la limita răbdării. Speroni se ridică brusc, apucă o cupă și o goli dintr-o sorbitură. Femeia lăsa să se audă un hohot de râs pârând să conducă lumea ca o foină magică devenită sonoră și concentrând în ea secretul tuturor lucrurilor, se învârti pe călcâie și dispăru. Se auzi, preț de o clipă, clinchetul nervos al cupei pe care Speroni o așeza pe platou.

- Cred că s-a terminat cu chinul nostru, spuse el și se așeză, zâmbind jenat.

Veronica Trevisan își făcuse apariția în cadrul întunecat al ușii, goală pe de-a-ntregul. Purta un lanț fin de aur în jurul unei glezne. Fire de aur și perle scilipeau în părul ei deznodată care îi cădea pe spate. Schiță un pas de dans, se învârti încet în mijlocul salonului, atinse în trecere corzile harpei care suspinară sub degetele ei ce nu purtau inele. Un parfum tare și dulce urca din ea, ca dintr-o floare deschisă, legănată de vânt. Sâniile ei erau poate un pic prea delicați, șoldurile ei un pic prea arcuite, talia ei un pic prea îngustă, partea de sus a brațelor și umerii prea plini, picioarele un pic prea scurte și prea albe, buzele prea senzuale, ea era însă întruchiparea femeii născute pentru dragoste, oferită mai puțin privirilor cât tuturor celorlalte simțuri reunite. Nimic nu putea fi mai frumos decât acel corp întreg, pe care Radu-Negru îl evocase în pasionanta apărare făcută unității perfecțiunii, și care înainta din vremuri străvechi spre a-l conduce pe om pe căi ce se lepădau de rațiune, de principii,

de legi, de tot ceea ce omul însuși gândise și stabilise în afara nopții și a pasiunii. Părea invitația la o întoarcere îndărăt, la clipa când prima ființă omenească se pierduse pe sine ascultând această vorbă mută. Era de asemenea o invitație la viitor, la posibilitatea de a avea totul, de a îmbrățișa totul, de a înțelege totul și de a uita totul într-un gest regesc de renunțare care însemna înțelepciunea supremă. Lununa răspândită de acest trup putea fi făcută din însăși esența nopții. Lanțul subțire de aur voia să spună: „Nu sunt decât o roabă”. Restul trupului ei striga: „Sunt stăpânul tău”.

Se apropie de Radu-Negru, căzu în genunchi și, înălțându-și brațele, ridică cununa artificială de lauri și o așeză pe propriu-i cap. Bărbații aplaudau, isterici, la capătul puterilor. Celelalte femei, purtându-și încă măștile și costumele, intrară în grup în încăpere și luară loc alături de cavalerii lor. Sărbătoarea era pe sfârșite și începea orgia. Luminile fură stinse. Bezna totală înghiți strigătele. Apoi, încet-încet, reflexele argintii ale lagunei începură să joace pe plafon.

— Vino, Măria ta.

Îl luă de mână și îl duse în afara salonului, prin încăperi vag luminate, într-un alcov în care un candelabru lumina un pat larg acoperit cu cearșafuri roșii, îl făcu să se întindă pe pat, îl acoperi cu greutatea corpului ei gol și îl sărută pe gură. Cu gesturi înfierbântate, însă abile și precise, începu să-l dezbrace. Se cufunda încet într-o noapte care îi dizolva voința, ca un foc lichid. Buzele femeii îi părăsiră gura și coborâră pe gâtul, apoi pe pieptul lui. Corpul lui tot deveni prada acelei guri mobile care îl săruta. Deodată strigă, încercând să se elibereze, însă puterile îi erau prea slabe pentru a-i fi cu putință să schițeze alte gesturi decât cele pe care le voia femeia. Spaatele i se arcui, apoi cedă încet sub mângâiere. Capul Veronicăi se sprijini din nou pe obrazul lui. Deschise ochii. Flăcările lumânărilor desenau pânze de păianjen prin părul de aur care îi acoperea privirile.

- Te iubesc, murmură ea, în timp ce mâinile ei reluau jocul pe care îl începuse gura.

O înlănțui și o posedă, stăpân în sfârșit pe acel trup care îl dominase până atunci. Femeia îi murmură la ureche vorbe pe care nu le pricepea, apoi cuvântul cedă locul gâfâielor pătimașe marcând drumul căderii. Trupul întreg, așa cum îl ghicise și cântase, îi dădea dovada existenței și perfecțiunii sale. Nu mai era un joc, ci intrarea în viață, în cea adevărată

*

Două zile mai târziu fu primit de doge. Aceasta era vestea cea bună pe care voia să i-o dea Veronica în seara banchetului. După-amiaza fremăta de soare și de porumbei când intră în palatul ducal, însoțit de către Della Porta. Fură primiți pe dată. Dogele, un bătrân simpatice și cumsecade, îi întinse mâna, zâmbind și îi ură bun venit. Nu făcu nici o aluzie la lungile săptămâni care trecuseră și nu-și ceru scuze pentru întârzierea pe care le-o impusese. Nici închisoarea din Spalato nu fu amintită. Îl salută pe Della Porta, pe care-l numi „vechiul meu prieten”, și îi întrebă de sănătate și despre șederea lor

Întrevederea se desfășura fără martori, într-o încăpere luxoasă, însă intimă și confortabilă, care părea că vrea să pună în relief caracterul privat al vizitei. Radu-Negru îi vorbi despre rezistența în pădure, despre speranța oamenilor din, despre urgența unei intervenții al cărei scop ar fi fost eliberarea tuturor țărilor creștine subjugate de către turci. Îi povesti, amănunțit, despre întâlnirea cu armata turcească ce înainta spre nord.

Este necesară o nouă cruciadă, spuse el în chip de încheiere, pentru a salva nu numai țara mea, ci întreg Apusul amenințat de înaintarea neîncetată a necredincioșilor

Dogele îl ascultă cu atenție, însă nu îl privea. Răspuns după o clipă de gândire:

- Vremea cruciadelor a trecut, principe. Și apoi, după cum știți, cruciadele nu au dat rezultate bune. Ele au fost cu puțință atunci când țările creștine erau unite prin credință. Suntem

acum mai divizați decât oricând și fiecare se apără cum poate, folosind rând pe rând șiretenia și forța. Flota noastră ne pune la adăpost de orice surpriză. Veți arunca dumneavoastră înșivă o privire la Arsenal și veți judeca. Însă cum să intervenim în favoarea voastră cu o flotă? Strămtorile sunt blocate de păgâni, iar țara voastră nu are flotă. Și turcii au dat dovezi de buna lor credință semnând cu noi un tratat pe care-l respectă cu strășnicie. Ei nu mai constituie o primejdie pentru noi. Forța lor de lovire este acum micșorată de chiar imensitatea cuceririlor lor. În anii ce vor veni, se vor șubrezi între limitele prea întinse ale imperiului lor. Dacă vor face nebunia de a ne ataca, vom răspunde. La ce bun să grăbim sau să provocăm acest atac? Cu cât trece timpul, cu atât devin mai slabi, iar timpul este dușmanul lor cel mai mare.

— Acest timp de vlăguire poate dura secole, răspunde Radu-Negru. Popoarele noastre vor pieri sub blestemul acestei speranțe pe care Alteța Voastră Serenissimă a formulat-o atât de bine, dar care nu este speranța noastră. Iar dacă ei vor ataca astăzi și nu mâine, popoarele divizate ale lumii apusene vor fi înfrânte și înghițite unul după altul, iar agonia imperiului turcesc se va produce probabil după moartea noastră a tuturor, într-o vreme viitoare în care întreaga lume va fi turcească. În afară de o cruciadă, nu există pentru noi nădejde. Tatăl meu obișnuia să spună că poporul nostru este chemat să îndeplinească o misiune și că, într-o nouă perspectivă a lumii și a istoriei, el va salva neamul omenesc. Dacă norocul acesta se află tănuit în pădurile noastre, de ce să le îngăduim turcilor să-l distrugă? Nu este vorba doar de existența noastră, de viitorul nostru, ci de al tuturor popoarelor.

— Nu neg ceea ce spuneți, Alteță. Aveți fără îndoială dreptate, iar augustul dumneavoastră părinte, care a fost unul din marii principii ai creștinătății, știa cu siguranță ce spunea. Dar cum să transformăm argumentele dumneavoastră în forțe operante? Cum să declarăm război turcilor sau, pur și simplu, cum să facem ca să vă ajutăm să îl duceți voi înșivă la bun sfârșit?

Dacă am avea măcar hotare comune! Și apoi, presupunând că aș fi la fel de hotărât ca dumneavoastră să intru imediat în acțiune, cu toate riscurile pe care le implică un asemenea gest, cum să-i conving pe venețieni să pună mâna pe arme? Ați văzut Veneția, ați putut contempla fericirea colectivă care vă înconjoară, ați atins cu mâna dumneavoastră farmecul acestei vieți cucerite după secole de eforturi dure. Cum să renunțăm la așa ceva? Spuneți-mi, cum să-i fac pe venețienii mei să treacă din piața San Marco pe câmpul de luptă, din patul iubitelor lor la gropile sălbatice care le vor fi loc de îngropăciune? Tot ce se află dincolo de Veneția este pentru noi o invitație la salbă-ticie și la moarte. Cine i-ar putea convinge pe supușii mei de contrariul?

Bătrânul părea sfârșit de o conversație ce îl scotea de pe făgașul frazelor zilnice și îl silea să se aventureze pe un teren pe care ar fi preferat să nu-l abordeze niciodată. Ochii i se închiseră ca sub efectul unei lumini prea puternice și păru că aștește vreme de câteva clipe. Înălță brusc capul și își continuă vorba pe un ton mai slab:

Nu vă descurajați, Alteță. Am avut prea multă stimă pentru augustul dumneavoastră părinte și apreciez prea mult lupta în care se află angajat poporul dumneavoastră, pentru a nu încerca măcar să vă dau oarecare speranță. Aveți bunătatea să primiți să mai rămâneți încă o lună printre noi. Peste câteva săptămâni, vă voi da un răspuns definitiv. Voi tatona pentru dumneavoastră terenul la Roma, la Madrid, la Paris chiar, la Viena și la Londra. Voi serie ambasadourilor noștri. Lucrurile se schimbă repede în politică. Se poate să nu fie inutilă călătoria dumneavoastră. Trebuie însă să aveți răbdare.

Voi aștepta, Alteță Serenissimă. Dispun de o lună întreagă. După care, dacă răspunsul dumneavoastră este prea puțin încurajator, mă voi întoarce singur și vom continua să ne batem, fără ajutorul celor care ar trebui să ne ajute. Îi mulțumesc Alteței Voastre pentru bunătatea și ospitalitatea sa, atât de generoasă, pe care a binevoit să mi-o acorde..

Bătrânul doge înclină capul, încuviințând după fiecare din frazele interlocutorului său, închizând ochii, deschizându-1 din nou pentru a relua pe dată firul acelei pantomime ce părea sortită să nu se mai isprăvească. Apoi capul nu se mai mișcă și ochii nu se mai deschiseră. Un firisor de salivă i se scurgea pe la colțul stâng al buzelor. Ațipise de-a binelea. În liniștea adâncă ce domnea în încăpere se auzea sforăitu-i ușor. Radu-Negru privi la Della Porta, fără să scoată o vorbă. Medicul îl privi și el cu deznădejde.

Ce plăcut era să lupți pentru cauze pierdute! Făcuse tot ce îi stătuse în puteri. Nimeni n-ar fi putut apăra o cauză cu mai multă căldură. Nici o remușcare nu-i chinuia sufletul. La ce bun să se mai întoarcă, la sfârșitul acestei luni fângăduite de doge, dacă Mihai era oricum gata să continue lupta mai bine decât el? Veronica apăruse în viața lui și era pe cale să schimbe totul în el. Memoria ceda în fața nopții adânci și liniștite care îl aștepta. Amintirile îi păreau de-acum înainte zadarnice și pe moarte, și nimic pe lume nu făcea, nici măcar un imperiu sau o victorie, cât trupul unei femei în stare să te inițieze în înțelepciunea supremă, cea a uitării.

Un clopot bătut ora în turn, dogele tresări, gura lui dădu drumul unui horecâit adânc, ochii îngreunați clipiră, se deschiseră, făcu un efort remarcabil ca să-i recunoască pe cei doi bărbați aflați dinaintea lui și ca să-și ordoneze oarecum amintirile cele mai recente. Sfârși prin a spune:

– Aveți răbdare și totul se va aranja. Veneția este tânără și puternică, iar noi am surghiunit de-aici deznădejdea.

Și râse, satisfăcut de el însuși și de oamenii săi. Radu-Negru își aminti de teama pe care Aloisio Loredano știa să o zugrăvească în străfundul ochilor modelelor sale. Această teamă trăia în clipa aceea în privirea ostentată a dogelui, mai puternică și mai grăitoare decât surâsul. Ar fi vrut să-i vorbească de ea, dar se feri, căci totul fusese deja spus și nimic nu i-ar fi putut schimba soarta.

Cei doi vizitatori se ridicară. Un secretar pătrunse în încăpere. Audiența luase sfârșit.

Secretarul îi însoți până la ieșire, unde îi întinse lui Radu-Negru un permis care îi îngăduia intrarea liberă la Arsenal. Totul fusese bine calculat și bine hotărât dinainte. Drumul părea liber și împede în fața lui. Ieșind în piață, respiră cu bucurie aerul parfumat al mării, pe care porumbenii păreau că-l cântăresc din aripi. Della Porta îl privi, surprins.

*

Călugărul striga tot mai tare. Cu mânecile, care loveau aerul în jurul capului său ca niște păsări funeste, marca frazele dezordonate ce îi îndepărtau pe credincioși. Biserica era aproape goală, femeii îngenuncheate se rugau în fața altarelor laterale, fără să se sinchisească de acea voce bărbătească și profundă stârnind sumbre ecouri pe sub bolți. Totul era rău în această lume pe care Satana pusese stăpânire. Atât principii, cât și cei umili disprețuiau învățătura lui Hristos, iar sfârșitul lumii era aproape. Cerul, la sfârșitul acestei luni, avea să se întunece, planete purtătoare de boli îngrozitoare aveau să se zdrobească de pământ, fața soarelui va deveni neagră precum ciuma, pădurile vor lua foc sub o ploaie de meteoriți în flăcări, mările vor seca sub suflarea unui vânt de foc, trimis de duhul deșerturilor, iar speța umană va pieri fără să lase urme pe cărările universului. Iadul se pregătea s-o înghită și pușini vor fi muritori care vor merge în rai, căci răul cucerise toate sufletele ca o cangrenă fără leac. Ceea ce încă mai putea să domolească mânia lui Dumnezeu era penitența. „Părăsiți-vă casele, renunțați la averile voastre, adunați-vă în jurul mănăstirilor și rugați-vă. Vor fi salvați doar cei ce încă își amintesc calea rugăciunii. Căci toate celelalte căi vor duce în iad.”

Niște ștrengari pufneau în râs dându-și coate. Femeile intrau și ieșeau ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Profeții nenorocirii, evident, nu aveau nici o căutare la Veneția. Nici Radu-Negru nu credea în aceste vorbe. Sfârșitul lumii, o știa el

bine, nu era chiar atât de aproape, lumea încă nu atinsese limita suferinței și a abjecției. Un sfârșit al lumii era întotdeauna cu putință pentru cei ce trăiau în afara lumii civilizate, la hotarele deznădejdii, în Carpați, în Balcani, acolo unde turcii făceau ca popoarele mici să simtă fiorii unei judecăți de apoi parțiale și confuze. Pentru toți ceilalți, iluzia avea să dureze până la sfârșitul veacurilor, căci sorții păcatului erau la fel de nesfârșiți ca însăși viața.

Dacă Veneția ar cădea sub turci sau ar dispărea într-o zi în valurile mării, alte Veneții i-ar lua locul, pentru ca păcatul să se coacă în pace și să corupă până în măduva oaselor trupurile muritorilor. Doar atunci când putregaiul va fi devenit atotputernic, trâmbițele de apoi vor izbucni pe pământ și, atunci, va fi sfârșitul.

Radu-Negru nu mai știa dacă aceste gânduri îi veneau de la sine, sau dacă i le insuflase acel călugăr cu câteva clipe mai înainte. Căci bătrânul acela, înconjurat de nimbul mobil și monstruos al mânecilor, se contrazicea în fiecare clipă. Era tot atât de nestatornic, de surprinzător și de illogic ca și adevărul al cărui chip este multiplu, sau pare multiplu și absurd ochilor noștri ce se supun rațiunii. Se văzu preț de o clipă sub trăsăturile călugărului, predicând un adevăr pe care nimeni nu îl înțelegea sub bolțile indifferente, anunțând un sfârșit de care nimeni nu se temea.

Această asemănare îi dis plăcu, încetă să-l mai privească pe călugăr, încercând să se gândească la altceva. Era însă de ajuns să audă această voce pentru ca asemănarea să fie perfectă. Clătină din cap, își acoperi urechile, chemă în ajutor imagini din trecut, însă toate aceste decoruri inventate sau trăite se umpleau pe dată de gesturile largi ale călugărului care era el însuși, invocând o dreptate despre care nimeni nu voia să știe nimic.

Furia predicatorului continua ca o furtună în biserica goală, când bătaia orologiului îi aminti cât era ceasul. Ieși repede, beat de amenințări și de reproșuri. După-amiaza de

primăvară era înăbușitoare, aerul parcă era o piatră transparentă, a cărui densitate împiedica zborul porumbeilor. Se îndreptă spre debarcader, unde gondola Veronicăi îl aștepta deja. Albeața palatului dogilor îi răni ochii. Dând la o parte cu mâna perdeaua roșie, îi descoperi chipul alb și radios, scăldat în grația zâmbetului. Se prăbuși pe perne, alături de ea, istovit de căldura înăbușitoare, în timp ce mâna rece a femeii îi răcoarea fruntea jilavă. Gondola aluneca oscilând ușor pe o mare nemișcată, lăsând în urmă o dâră șerpuitoare.

Dacă vei pleca într-o zi, mă vei lua cu tine.

- Nu voi pleca, spuse el.

- Vei pleca.

Deschise ochii sub șocul acestui cuvânt. Era mai frumoasă ca niciodată. O ciudată tristețe îi îneca pupilele în umbră și dorință. Cum să surprindă el ce se petrecea dincolo de această privire care știa să exprime iubirea? Era un obicei, sau o expresie sinceră, inspirată de o iubire sinceră, de iubirea pentru el? Nu exista răspuns la aceste întrebări, știa bine, la ce bun să și le pună? Vremea lor trecuse definitiv. Nu va mai pleca. Locul lui era aici, în inima păcatului, de mult timp pregătit de blestemul Bătrânului.

Vei pleca, repetă ea și buzele ei îl împiedică să mintă sau să rostească adevărul.

Ajunseră la Torcello la sfârșitul anuezii, sub un cer de plumb topit.

- *Signora*, spuse gondolierul, o să avem furtună înainte de căderea nopții.

- Nu vom întârzia.

Străzile orașelului păreau pustii. Traversară piața unde cele două biserici, Catedrala și Santa Fosca, își țineau de urât de veacuri, meraseră de-a lungul unei grădini în care un bătrân uda salate și straturi de mărar, o luară pe o străduță printre căsuțe joase, verzui de umezeală și mucegai, și se opriră în fața unei porți din lemn în care Veronica bătu cu ciocănașul de fier legat de poartă. Înțeleptul în persoană veni să le deschidă,

zâmbindu-le în barba cenușie și stufoasă. Ochii lui mici și vioi îl cercetau pe Radu-Negru cu un respect amestecat cu ironie. Urcară treptele de piatră ale unei scări în spirală, care îi duse într-o încăpere joasă și boltită, cu unica fereastră dând deasupra lagunei. Duhoarea de piscică și de sulf făceau ca aerul să fie de nerespirat.

Veniți din Orient, principe, spuse înțeleptul, acolo unde s-a născut înțelepciunea. Dați-mi mâna stângă. Vedeți? V-ați născut sub semnul Soarelui, însă și Venus și Marte au vegheat la nașterea dumneavoastră. Viața vă va fi destul de lungă, însă o moarte violentă îi va pune capăt. Șovăi câteva clipe, vizibil tulburat... O viață lungă, da, și o moarte eroică. Înainte de a muri, veți cunoaște dragostea și adevărul, ceea ce se întâmplă cu puțini muritori. Aveți o mână inteligentă și clară, o mână princiară. Și apoi, priviți această stea, pe muntele lui Jupiter. Ea își va ține făgăduiala de glorie, vă va salva poate de moartea cea violentă, dacă veți ști să vă schimbați drumul în clipa aleasă de soartă. Gândiți-vă, gândiți-vă bine la ceea ce v-am spus. Părăsiți-l pe Marte, lăsați-vă condus de ceea ce Venus și Mercur v-au dăruit în înțelepciune și prudență. Lumea se îndreaptă spre o lungă perioadă de pace, semnele stelelor sunt grăitoare, uitați de învățăturile lui Marte și pregătiți-vă pentru o lungă viață de fericire. Fiți prudent cu întoarcerile îndărăt. Ele sunt întotdeauna primejdioase pentru oameni ca dumneavoastră.

– Ce vrea să însemne oameni ca mine?

– Fanatici liniștiți și tăcuți. Cunoașteți acest vers din *Machtavelli*? *Io ardo e l'arsion non par di fuori* – Ard, iar flacăra nu se vede din afară. Îndoielile dumneavoastră nu sunt decât o aparență. Urmăriți un țel înscris încă de la naștere în străfundul conștiinței dumneavoastră, un țel pe care nu întotdeauna îl înțelegeți limpede, dar care vă domină în întregime. Sunteți stăpânul tainic al destinului dumneavoastră. Preferați meditația, acțiunii, și veți evita moartea violentă și nefericirea aproapelui. Și să nu disprețuiți niciodată ajutorul femeilor. Dragostea vă este marele aliat. Ea vă domină viața.

Veronica în surâdea, dar, așezat brusc în fața destinului său, Radu-Negru se gândea la Maria-Domna. Înțeleptul îi dezvăluia puține lucruri și îl arunca din nou într-o cumpănă. Ce trebuia să aleagă, meditația și moartea în patul său, sau violența, adică primejdioasa întoarcere îndărăt? Nu aflase nimic, însă întrevederea abia începuse. În fond, altceva venise el să caute acolo.

- Aparțineți unui spațiu ales, unde s-a născut adevărata înțelepciune, unde continuă lumina, în pofida tenebrei pe care Roma le-a zvârlit peste lume. Binele și răul se înfruntă încă în cer și pe pământ, nu uitați asta niciodată, iar doctrina lui Manes a strălucit cu o nouă lumină lângă locul unde v-ați născut, și de acolo s-a răspândit din nou spre Apus. Catharii au fost vecinii voștri, iar Roma i-a ars de vii. Însă sub o formă sau alta ei continuă să se lupte cu Roma. Locul dumneavoastră este alături de ei. Turcii îi lasă să trăiască în pace pe cei pe care Roma i-a condamnat să fie arși pe rug.

Vocea lui slăbi sub privirea neliniștită a lui Radu-Negru.

- Nu vă găsiți aici ca să ascultați un profet. Nu sunt decât un biet bătrân, sortit căutării adevărului. Numele meu este Fiorentino di Concoresso. Asta vă spune ceva? Nu? Vă voi lămurii mai târziu, atunci când vorbele mele vor fi încolțit în dumnea-voastră. Sunteți de acord cu ceea ce v-am spus?

- Nu. Catharilor dumitale le prefer tăișul cinstit al violenței mele

- Nu vă jucați cu stelele, principe.

- Puțin îmi pasă de stele. Sunt prea departe de noi. Într-o bună zi, la sfârșitul învățăturii care duce lumea spre lumină, ele vor fi transformate în lanuri de grâu supuse muritorilor. Omul va fi atunci stăpânul a tot ce îl înconjoară, iar stelele vor sfârși prin a-i da ascultare. Omul va fi cel care le va hotări soarta. Nu credeți în Dumnezeu, maestru Fiorentino?

- În care din cei doi, în cel al binelui sau în cel al răului?

- Nu există decât un singur Dumnezeu.

Bătrânul se ridică fără a răspunde. Se îndreptă înspre colțul cel mai întunecos al încăperii. O flacără mare țâșni din întuneric. Veronica lăasă să-i scape un șipăt de spaimă, un cup-tor de alchimist apăru în lumină. Eprubete, un alambic, retorte străluciră prin toate ungherele.

– Apropiati-vă, spuse înțeleptul.

Se sculară în picioare și veniră lângă foc. Plumb topit fier-bea într-un vas mic negru.

– Nu respirați aburii aceștia, sunt vătămători. Priviți! Mate-ria opacă și proastă se prefăce în lichid, în lumină apoi, în lumină adevărată însoțită. Uitați-vă bine!

Fiorentino di Concoresso lăasă să se scurgă plumbul într-un recipient și încetul cu încetul, pe măsură ce masa otrăvită dis-părea, solzi aurii sticleau în fundul vasului. Apoi aurul singur, masiv și tiranic, le luă ochii cu primejdioasa lui lumină umană.

Vedeți? Asta este ceea ce se petrece cu noi înșine, dacă știm să ne lăsam modelați de flacără. Trupul este de plumb. El este supus zeului Ahriman. Faceți-l să ardă sub focul spiritului și Ormuzd își va arăta chipul. Aurul este întruchiparea binelui veșnic pe care îl ascundem în noi.

– Prefaci adesea plumbul în aur?

– Ori de câte ori doresc.

– Poți deveni stăpânul absolut al acestei lumi.

– Nu prea mă interesează, principe.

– Ce te interesează?

– Viața veșnică.

– Toți îi suntem sortiți, într-un fel sau altul.

– Nu pe lumea asta. Ce vârstă înu dați?

– Vreo șaiszeci?

Maestrul Fiorentino zâmbi cu superioritate.

– Am împlinit două sute cincisprezece ani, pe 12 a luni trecute.

Radu-Negru îl privi, pe jumătate surprins, pe jumătate speriat.

– Ai descoperit secretul?

- Nu, n-am făcut altceva decât să-l învăț
- Îl păstrezi doar pentru dumneata?
- Sunt dispus să-l transmit.
- În ce condiții?

Vom mai vorbi de asta, principe. Avem tot timpul.

Se apropie furtuna, spuse Veronica. Trebuie să ne înapoiem în seara asta la Veneția.

Fiorentino nici măcar nu o privi.

Se îndepărtă de ei, aprinse focul sub o retortă al cărei conținut începu pe dată să fiarbă cu zgomot, împrăștiind în cameră aburi trandafirii care miroseau frumos. Magul închise fereastra, încăperea nu era luminată decât de cele două flăcări, cea care ardea în cuptor și cealaltă dănuind, minusculă, sub retorta ce clocotea. Fiorentino vărsă înăuntru conținutul a două fiole, unu verde, alta albă. Retorta se potoli și reîncepu imediat să fiarbă. Mirosul plăcut se împrăștiase. În sfârșit, turnă conținutul, cu gesturi precise, într-un pahar înalt de Murano în culori schimbătoare, pe care îl puse la răcit în apă. Aburii dispărură treptat, dar încăperea rămăsese impregnată. Lui Radu-Negru îi veni să zâmbescă. Asta venise el să caute, filtrul vieții veșnice? Și dacă îl bea și dacă licoarea era cu adevărat filtrul așteptat, atunci ce moarte violentă îl mai putea amenința? Prezicerea magului și băutura lui miraculoasă erau, evident, contradictorii. Era trist că trebuia s-o recunoască, dar bătrânul ăsta...

Beți, principe, spuse Fiorentino, întinzându-i paharul. Acesta nu e decât primul, cel al mișierii. Veți reveni în fiecare vineri și, trei luni la rând, veți bea acest amestec. El vă va face nemuritor.

- M-aș mulțumi cu cei două sute de ani ai dumitale. Care îți este prețul?

- Am să vi-l spun într-o zi.

Sunt în stare să aștept mult, foarte mult, pentru a verifica efectul filtrului dumitale.

- Și eu, principe.

Radu-Negru apropie încetișor paharul, cald încă, de buze. Cu un gest furios, Veronica îl lovi peste mână, o parte din lichid îi stropi tunică, pe când paharul se sfărâma pe dalele de piatră în mii de cioburi.

— Ce-ai făcut, nefericito? Vraciul pălise. Nu se clinti, ochi înșă îi scânteiară, brusc cuprinși de ură și amenințare.

— Scoate imediat tunică!

Veronica îl ajută să se descotorosească de ea. Pete verzi apăruseră, lăîndu-se, în timp ce țesătura, roasă de violența otrăvii, se dizolva rapid, degajând un miros de cânepă putredă și acizi necunoscuți.

Magul Fiorentino se năpusti spre ușa pe care o deschise strigând: „*Salite ragazzi!*”

Niște pași răsunară pe scară și trei bărbați înarmați năvăliră în încăpere.

Radu-Negru scoase sabia din teacă. Se găsisese adesea în fața unor dușmani mai periculoși decât acești bieți mercenari de periferie. Sabia celui care-l atacase primul zbură ca fulgerul și căzu în partea cealaltă a încăperii, spărgând cu zgomot un șir de retorte. Dezgustat, își înfipse sabia în pântecul adversarului său, care se prăbuși urlând. Ceilalți doi se năpustiră asupra lui ca un singur om. Scundul, cel mai iute în mișcare, sări peste o masă și veni în spatele lui. Era prins între două săbii. Veronica țipă. Magul țipă și el, dar dând porunci. Voia să conducă lupta, neluând parte la ea, ca generalul învins care își ia revanșa. Ridicând sus brațul drept, messer Fiorentino dădu semnalul:

— Un, doi, trei. Tăbărâți pe el!

Dintr-un salt rapid îndărăt, după ce simulase nemișcarea inspirată de surpriză și teamă, Radu-Negru se feri la țanc de cele două săbii ce trebuiau să-i străpungă în același timp pieptul și spatele, și care se înfipseră fiecare în pieptul celuilalt. Cei doi spadasiți se prăbușiră, târâp spre moarte de același elan care îi aruncase, în aceeași clipă, asupra principelui străin. Ar fi putut fi luați drept victime, nu ale politicii, ale magiei negre

Radu-Negru se apropie de mag, cu sabia ridicată. Lui Fiorentino di Concoresso îi pierise graiul. Privea, hipnotizat, reflexele schimbătoare ale focului pe lama scripitoare. Picături mari de sudoare îi broboneau fruntea, o frunte înaltă, șireată, care te ducea cu gândul la un scut mare și nefolositor. Principele schiță gestul călăului, neatingând totuși gâtul victimei, care se prăbuși, fulgerată de amenințare.

Vino repede, spuse Veronica. Trebuie să ne înapoiem la Venetia cu orice preț. Nu suntem în siguranță. Iartă-mă. M-am purtat ca o proastă. Ar fi trebuit să prevăd.

Apucară pe prima stradă care se deschidea în fața lor și o luară la fugă, cu speranța că îl vor regăsi cât mai repede pe gondolier. Ajungând însă curând în dreptul unui debarcader, sârșiră într-o barcă. Radu-Negru puse mâna pe vâsle și se îndepărtară în noapte. Ploaia nu întârzie să cadă biciuindu-le obrajii, vântul se potolise brusc, se aflau în necunoscut, fără nici o șansă de a-și regăsi drumul. Radu-Negru înălță ochii spre cer și strigă: „Te urâsc, ploaie! Te urâsc, vântule! Cerule!...” Femeia se aruncă asupra lui, încercuindu-i genunchii cu brațele ude.

Nu huli, nu huli! Ploaia este bună, vântul este milostiv. Ia seama la ce spui.

Tremura de frig și de teamă, dar nu își descleșta brațele.

Te urâsc, ploaie, strigă el din răspuțeri. Te urâsc, vântule! Nu puteți nimic împotriva mea, căci eu nu exist pentru voi. Sunt mai puțin puternic decât voi, dar vă cunosc. Blestem indiferența voastră, ca și pe cea a stelelor, târfele astea! Și tot ce există și-mi face rău fără s-o știe!

Femeia plângea, înțeleștându-i genunchii, însă nu vorbea. Lăsă vâslele și o luă în brațe, ca s-o încălzească. Curenții împingeau barca spre larg. Îi căută gura și o sărută. Apoi o întinse pe fundul bărcii, într-o băltoacă de apă care mirosea a pește și a smoală, și o posedă cu o plăcere nemaiîncercată niciodată până atunci. Era caldă și mobilă, văpăia miezului ei îl încinse ca un foc, îi ținea gura sub o sărutare ce nu se mai sfârșea, impregnată cu lacrimi și gemete. Ploaia cădea pe

spatele lui Radu-Negru, o respingea însă cu acel gest insolent și omenesc al dragostei care îi despărțea de furtună.

Barca nu se mai mișca, ancorată de o stea. Atinsese un fund de nisip, un țarm, desigur. Vântul urla peste valuri, iar ploaia de primăvară încetase din nou. Stele clipeau printre norii negri, luminițe străpungeau noaptea, drept în fața lor.

- Unde suntem?

Nu știi. Aș vrea să mor. Tu mă sperii, dar nici un bărbat nu mi-a dat atâta fericire.

- Atunci, de ce să mori? Să căutăm un adăpost. Noaptea e lungă.

Săriră în apa care le ajungea până la coapse și se îndreptară către lumini. Spuma albă ce le învălui gleznele le anunța norocoasa sosire pe o plajă, cea a unei insule poate, sau cea a uscatului, undeva la nord de Veneția. Totul era umed, rece și singuratic, în afară de corpurile lor. O luă pe Veronica de mijloc și, după câțiva pași pe nisip, putu să bată la o fereastră care se deschise imediat. Un cap de femeie umbri cadrul ferestrei.

Cine-i acolo? Tu ești, Antonio?

Nu-i Antonio, răspunse Veronica, noi suntem, ca și cum acest „noi” putea sluji de recomandare. Unde ne aflăm, mătușă?

Doamne sfinte, da' sunteți uzi leoarcă. Intrați, intrați. Antonio trebuie să pice. Intrați de vă uscați. Sunteți lângă Treporti, dacă asta vă spune ceva. Dar ca să mergeți până acolo noaptea, Dumnezeuule, nu-i chiar așa aproape

Dispăru pentru a le deschide ușa.

-- Dio mio, signora. Lei e tutta bagnata.

Un miros de supă de pește umplea încăperea. Focul ardea în vatră sub o cratiță. Graul acesta atât de dulce și de uman, mirosul atât de ațâțător, focul acesta prietenos, femeia care îi primise fără să îi întrebe cine erau, îi împăcau cu lumea. Era ca și când Radu-Negru nu își părăsise țara, se simțea liber și fericit, prelungind o fericire micică abandonată. O privi pe Veronica și izbueni în râs. Veronica îi întoarse nesigură privirea.

temându-se de o nouă criză, apoi îi înțelese bucuria și izbucni și ea în râs. Le curgeau lacrimi pe obraji. Capcana magică, neghiobiile metafizice ale maestrului Fiorentino, lupta și fuga păreau dintr-o dată ridicole în fața acelui foc și a acelui miros care îi întorceau lumii adevăratul ei chip de pace, de cumpătată continuitate. O strânse la piept pe Veronica și o sărută. Ușa se deschisese în spatele lor, dar nu se întoarseră. Cineva intrase, fără să vorbească. Radu-Negru auzi vocea femeii care i se adresa noului venit:

Guarda Antonio, degli sposini. Guarda come si vogliono bene. Dio mio, Dio mio. Și, după o clipă de gândire: „Guarda e apprendi, stupido”.

Era limpede că cineva îi dorea sfârșitul. Nimeni nu îi ceru socoteală pentru moartea celor trei mercenari. Poate nici nu muriseră. Magul îi vindecase poate sau îi înviase cu leacurile lui. Cineva știa însă ce se petrecuse la Torcello și aștepta un alt prilej pentru a-l mătura din drumul său. Aloisio era și el de aceeași părere.

– Partidul turcilor?

– Negreșit, Măria ta. Au mirosit ceva în legătură cu întrevederea ta cu dogele. Vor să te împiedice, în orice caz, să te întorci acasă.

– Oare știu ei că n-am nici un chef s-o fac?

Pictorul zâmbi, fără să răspundă. Ofițerul deslăcu permisul de liberă trecere și îi conduse înăuntru. Aidoma unei văi largi și neașteptate pe care o contempli de pe înălțimea unui deal, Arsenalul își descoperea misterele înaintea lor. Nave de război, cu sutele, cu pânzele strânse, nemișcate pe apa liniștită, păreau că dorm la adăpostul zidurilor înalte care împrejmuiu acest golf artificial. Era ca o imensă fortăreață, opera cea mai îndrăzneată și mai strălucitoare pe care o crease vreodată omul războinic. Frumuseții și măreției i se adăuga o impresie de forță și de grație amestecate desprinzându-se

din acest ansamblu, răspuns viu dat vechilor cuvinte: *Si vis pacem, para bellum*. Cum să te temi de cineva cu o asemenea flotă, pe care treizeci de mii de marinari antrenați și vigilenți ar duce-o la luptă la primul semnal de alarmă? Veneția se afla aici, strălucind de geniu și de curaj, acea Veneție care știuse să domine mările, să cucerească țărmurile mării cunoscute și să aducă o bogăție pe care această flotă o supraveghea doar cu prezența ei gigantică și mișcătoare. Urmând drumul de-a lungul Arsenalului pe creasta zidurilor de centură, ajunseră deasupra șantierelor în care mii de lucrători construiau corăbii noi.

— Aceea, spuse ofițerul, arătându-le cu mâna silueta neterminată a unui vas cu trei catarge, este o comandă pentru regele Angliei. Celălalt vas, ceva mai departe, este destinat flotei sultanului. Celălalt, flotei papei.

Această flotă ar fi fost de ajuns pentru a zdrobi pe cele ale lumii întregi, pentru a-i doborî pe turci, pentru a traversa în forță strâmtoarele și a se îndrepta spre marea Neagră, pentru a elibera popoarele creștine și a le asigura pentru totdeauna pacea și libertatea. Dogele, dacă ar fi dorit-o, și-ar fi impus politica sa Europei și celorlalte continente, ar fi putut, cel puțin, să redea independența țărilor subjugate, nimicindu-i pe necredincioși, silindu-i să se reîntoarcă în fundul Astei, acolo unde se născuse înțelepciunea, după cum spunea magul Fiorentino, unul din pionii turcilor la Veneția. Însă dogele nu mișca. Flota se odihnea liniștită, între ziduri care o puneau la adăpost de surprize și o izolau de lume, ca pe o comoară ascunsă și nefolositoare. Zgomote de ciocane urcau din zecile de fierării al căror fum se desena în coloane fine pe cerul impasibil. Pentru ce această liniște? De ce anume asculta această prudență primejdioasă care încuraja nedreptatea? Ce cuvinte se puteau folosi pentru a rupe falsa vrajă și a elibera acele nave de război, menite unei păci rușinoase? Cuvintele lui Radu-Negru nu își atinseseră scopul. Trebuia inventat un nou limbaj al sclavilor, în stare să-i trezească pe oameni, să-i azvârle în justa înclăștare

eliberatoare. Care ar fi astăzi înfățișarea Europei creștine? Înceta să mai reprezinte o amenințare? Radu-Negru ar fi principe la el acasă, domnind peste un popor fericit. Nu ar fi întreprins călătoria la Veneția, iar Veronica nu i-ar fi făcut război. Și mai cu seamă, nici un semn de la Dumnezeu nu ar fi rămas să-i dea dovada falsității iluziilor sale. Există o consolare în această nedreptate năpădind lumea la adăpostul flotei nemuritoare care lăsa să se împlinescă proiecte ce scăpau rațiunii omeneiilor politici și filozofilor. Flota care se legăna, mare maoasă în ista lui, era imaginea acestei neputințe omenești ce face parte din istoria, mult dincolo de victorii și profeții de dezastru și deodăna nădejdi. Cei mai puternici se istoveau în focul farădelei, iar această situație va dura până când roata timpului va veni să se la suprafață pe cei slabi și pe cei drepți, pe cei rămași de război. Poporul său trebuia să aștepte acel moment. Valul în care să aștepte? Era tot ce i se cerea deocamdată.

Vocea ofițerului se auzi din nou. Continua să vorbească despre comenzile executate pentru puterile străine.

– Sunteți la fel de grijulii când construiți un vas pentru turci ca atunci când construiți unul destinat propriilor noastre flote? îl întreabă Radu-Negru.

– Evident, Alteță. Facem comerț de vase în toate părțile lumii nu este în stare să construiască asemenea nave.

– Cu vasele cumpărate de la voi, cineva ar putea să ne atace și să vă distrugă într-o bună zi.

– Vom fi prudenți. Deocamdată nu există nici o flota în stare să se măsoare cu a noastră.

– Și turcii? Sunt la porțile voastre.

– Nu vor putea nicicând să treacă de ele. Și până au încheiat un pact de prietenie cu noi, care îi împiedică să ne atace. Pentru noi, important este să construim nave care să vină la noi atunci când se înfățișează un bun cumpărător și să câștigăm bani, cumpărând, revânzând.

– Există popoare pe care aliatul vostru le împiedică să trăiască.

Popoarele astea sunt departe. N-au avut noroc, recunosc, însă nu e vina noastră. Noi dormim liniștiți, ăsta e esențialul. Veneția nu-i bunul Dumnezeu.

Coborâra spre fierări, pe o scară lungă în interiorul unui donjon. Treptele de piatră erau admirabil sculptate de mâini de artiști. Masa aceasta de piatră părea o catedrală pe care Mercur o luase în stăpânire după ce alungase duhul lui Marcu Evangelistul.

*

Lua mesele la Veronica sau la Aloisio și nu se întorcea decât rareori acasă, ca să doarmă, cu sabia la căpătâi, cu ușa zăvorâtă. Otrava și tăișul spadelor îl pândeau în oraș, o știa bine, însă îi era cu neputință să părăsească Veneția. Se gândi să locuiască la Padova, acasă la Della Porta care l-ar fi primit bucuros, sau să petreacă vreo câteva săptămâni la Roma, dar Veronica nu îl putea însoți nici într-un caz, nici într-altul. Era lesne să moară oriunde și, dacă voia să trăiască, nu exista decât un singur motiv: să simtă asupra lui mâna Veronicăi, gura ei, să-i respire trupul, să uite alături de ea trecutul lui lipsit de noimă.

Renunțase să mai facă proiecte. Totul îi era egal, veștile pe care i le făgăduise dogele, problema întoarcerii, cercetarea adevărului care îl determinase să întreprindă această călătorie și eșuase, atât de penibil, sub minciunile lui Fiorentino, la Torcello. Plătise datoria lui Udina Burbur Mercedarilor, nu datora nimănui nimic, cu excepția trupului său care îi dezvăluise orizontul nesfârșit al plăcerii. Nu era aceasta suprema filozofie și unicul adevăr ce se putea verifica? Ofițerul de la Arsenal avea fără îndoială dreptate. Ai săi, cei din pădure, nu avuseseră noroc și nimeni nu era de vină pentru asta. Poporul său se afla departe, în amintirea sa ca și în spațiu.

Se trezi într-o noapte, speriat de un vis. Se întorsese acasă, țara se afla încă sub jugul turcilor, anii trecuseră iar oamenii nu îl recunoșteau, pe când se plimba pe străzile liniștite ale capitalei. Biserica era închisă și turlele ei amenințau cu ruina

Deasupra palatului domnesc unduia în vânt flamura verde a profetului, niște ieniceri făceau de gardă în fața porții. Oamenii care treceau erau cu toții bătrâni, triști, cu ochii rătăciți în fundul orbitelor, îmbrăcați în zdrențe, cu picioarele întăsurate în paie galbene legate cu sfoară în jurul gleznelor. În mers, fire de paie se desprindeau și străzile erau pline de ele, ca și când o zăpadă galbenă căzuse peste oraș.

Se temea că va fi recunoscut, arestat și zvârlit în temniță, sau surghiunit la Istanbul. Ce venise să facă acolo? De ce părăsise Veneția și pe Veronica și se vârase singur în gura lupului? Cum să facă să plece din nou, să regăsească pacea și plăcerea? Cum să străbată din nou teritoriul care îl despărțea de lumea liberă? Dogele i-ar fi putut trimite flota. Corăbiile ar fi urcat pe Dunăre, apoi pe Ordessus și nimeni nu ar fi cutezat să le interzică trecerea, iar el s-ar fi imbarcat spre Veneția. Un ienicer îl opri în piață. „Tu cine ești?” Ațintea spre pieptul său iataganul lui cel lung.

Și se trezise scăldat în sudoare. Veronica dormea alături de el, însă nu o atinse. Se simțea fericit, cu inima bătându-și încă sub groaza coșmarului, era însă atât de plăcut să se regăsească în acest pat, în acest oraș în care turcii nu reprezentau decât o primejdie îndepărtată și exagerată de frica lui de valah hăituit! Nu auzea în noapte decât clipocitul apei care legăna ușor casele, ca un vast sân matern și liniștitor. Precum corpul Venerei, gândurile bune se nășteau adesea din mare. Să-și cumpere dușmanji, să-i transforme în aliați, să urmeze exemplul Veneției care își cumpăraseră pacea de la turci. Cu banii pe care îi avea, putea să-i dezarmeze pe toți agenții turci din oraș, să-și plătească luxul de a supraviețui. Ideea i se păru realizabilă și logică. De vreme ce alesese să nu se întoarcă, de ce să continue pe o cale în mod inutil primejdioasă? Trebuia să se pună în legătură cu cei care se înverșunau împotriva lui, convinși că el pregătea războiul, cruciada, întoarcerea în chip de erou mântuitor. Asta însemna s-o rupă cu Aloisio și cu partidul său, și să caute prietenia celorlalți.

La lumina zilei, gândul acesta i se păru rușinos și irealizabil. Însă nu înceta să-l ispitească. Nu avu curajul să-l împărtășească Veronicăi și își continuă relațiile cu pictorul, păstrând în fundul sufletului o impresie tulbure de a-și fi trădat prietenii și pe sine însuși.

Într-o seară, întorcându-se acasă, găsi o scrisoare „Pleacă din Veneția. Viața îți este în primejdie” Nu avea nici o semnătură. Scrisul semăna în mod straniu cu chipul maestrului Fiorentino di Concoresso, dubios și grăbit, încercând să ascundă, sub linii ample și sincere, o falsitate dedicată distrugerii speței umane.

De atunci, primea o scrisoare pe seară, cuprinzând amenințări tot mai cumplite. Va fi înjunghiat și azvârlit într-un canal, cu o piatră de gât; va fi otrăvit și își va sfârși zilele precum Nessus, în dureri atroce. „Ai auzit vorbindu-se, în țara dumitale sălbatică și inapoiată, de otrava familiei Borgia? O să te facem s-o guști peste câteva zile.” O altă scrisoare spunea: „Pleacă mâine!” Ziua de mâine sosi, și amenințările se dovediră la fel de mincinoase ca și cele de dinainte. Era oare o simplă glumă născocită, ca o ultimă și biată soluție, de niște dușmani neputincioși? Se gândi să meargă din nou la Torcello și să-i tragă o bătaie bună magului. Însă nu avea vreme de nimic. Trăia datorită iubitei lui într-o nesfârșită beție în fața căreia orice alt gând, orice altă strădanie i se păreau zadarnice și primejdioase, ca o capcană sortită să-i înăbușe fericirea. Alături de Veronica teama îi dispărea, trecutul cu remușcările lui, viitorul nesigur dispăreau sub dezmierdăriile ei. Odată ajuns în stradă, orașul îl înconjura imediat ca o pădure străină și amenințătoare, și privea ades în urma lui pentru a vedea dacă nu este urmărit. Sentimentul fricii îi fusese necunoscut, nu-l înlocuise decât în fața unor primejdii orbitoare și rapide, pe câmpul lăptos al nopții, sub amenințarea imediată a unei săbii pe care se pricepuse s-o evite. Se temuse așa cum te temi de fulgere cândva clipe doar. Acum teama îl năpădea, îl ținea în înălțimi, cu o persistență, devenită cronică. Veronica

vanitos și fanfaron, ce suspina și el pe sub balconul Isabelei. Unul din cei patru Zanni, purtând aceeași mască, îi acompania pe compliciti săi la lăută, cântând o muzică tristă și înceată, ca și cum ar fi vrut să spună că în spatele acelor râsete și țopăieli persista, implacabilă, neliniștea omenească, cea pe care știa să o zugrăvească Aloisio și care nu avea nume în istorie, căci nimeni nu avea curajul s-o numească. Messer Pantalone, la rândul său, voia să intre, cu cadouri și sonete, în grațiile unei curtezane care locuia pe partea cealaltă a străzii.

Cei patru Zanni cântau, dansau, alergau, făceau acrobații, își furau stăpânul, luptau împotriva căpitanului și împotriva șiretlicurilor de magie ale medicului și, datorită lor, dragostea triumfa în cele din urmă. Spectatorii râdeau zgomotos. Fumul lumânărilor umplea sala ca o ceață, iar râsul se transforma adesea în tuse.

La sfârșitul spectacolului, messer Pantalone arunca pungi de bani publicului. Cei ce reușeau să le prindă în gălăgia generală nu găseau în ele decât bilețele în care, în câteva versuri abile, autorul piesei își bătea joc de spectatori. O pungă pică în lojă. Radu-Negru o desfăcu și citi: „Să fii mâine seară în față la San Barnaba. Îți vom comunica vești ce te privesc îndeaproape. O persoană care crede că te va salva dintr-o primejdie iminentă se va afla acolo.”

– N-ai să te duci, îi spuse Veronica.

– Am să mă duc. E mai bine să-i înfrunt. Poate vom cădea la un acord.

– Și dacă e o capcană?

– Am să știu să mă apăr. Te temi pentru viața mea?

– Știu ce vor să însemne mesajele astea la Veneția.

– Ce vor să însemne?

Două lucruri: o fată castă sau o târfă are de gând să te despartă de mine, oferindu-ți dragostea ei veșnică sau patul ei trecător; sau niște oameni, pe care îi poți ghici, au de gând să te despartă de viață. Amândouă perspectivele mă îngrijorează la fel de mult.

Fata va fi repede dezamăgită. Dușmanii care se pot vedea nu mă sperie. Ceea ce mă necăjește cel mai tare este acest mister absurd care mă înconjoară. Sunt deprins să trăiesc *all'aperto*, după cum spuneți voi pe aici.

– Lasă-te însoțit. Va fi mai prudent.

– Mă voi duce singur.

Seara, înapoiindu-se, nu găsi nici o scrisoare acasă.

Se duse singur la San Barnaba, în seara următoare. Un omuleț, mai curând bătrân, îl aștepta la ușa bisericii. Intră în vorbă cu el fără șovăire, ca și cum l-ar fi cunoscut, și îl salută ceremonios, după obiceiul nobililor. Fra sărăcăcios îmbrăcat, însă îți dădea pe dată seama că aparținea aristocrației și că sărăcia nu era decât un accident fără legătură cu manierele sale.

Vreți să mă însoțiți până la mine acasă, Alteță?

Prefer să te ascult aici. Dumneata ești autorul acelor scrisori?

Al unei singure scrisori, Alteță. Cea pe care ați primit-o ieri seară.

Dumneata ești messer Pantalone?

Nu sunt un saltimbanc, Alteță. Am fost bogat și am pierdut totul în tinerețe. Locuiesc în casa asta, la San Barnaba, pe care dogele a pus să fie construită pentru a oferi un adăpost nobililor scăpătați.

– Ce vrei de la mine?

Sunt un prieten al prietenilor dumneavoastră. Și al dușmanilor dumneavoastră.

Cum de știți care îmi sunt dușmanii?

Alteța Voastră a lăsat urme de sânge într-o casă din Torcello.

– Am fost constrâns să mă apăr.

Îi cunosc pe cei ce le-au plătit pe victimele dumneavoastră.

Pe aceia îi numești dușmanii mei?

– Da, Alteță.

Radu-Negru încercă, continuând să vorbească, să ajun-
 în mijlocul pieții. Bătrânelul își dădu seama de manevra lui.

– Nu vă temeți de nimic. Nu vă vor ataca. Nu vă vor ata-
 niciodată pe stradă. Este unul din lucrurile pe care voiam să vi
 le spun. După Torcello, ei știu la ce să se aștepte.

Avea niște ochi cenușii, triști, încărcăți de amintirile
 mizeriei și ale vechilor umilințe, care nu însuflau dezgust, ci
 o anumită încredere amestecată cu milă. Numai fraza măguli-
 toare pe care o rostise era neliniștitoare. *Ei* voiau fără îndoială
 să-l surprindă dezarmat și să-l ucidă, tocmai, pe o stradă.

– Doar pentru a-mi spune acest, lucru, m-ai chemat în
 seara asta?

– Nu e decât unul din lucrurile pe care voiam să vi le
 comunic, repetă bătrânul.

– Al cui trimis ești?

– Al nimănui. Alteță. Am relațiile mele cam peste tot și
 vreau să vă fac un serviciu. Contra unei recompense bune, se
 înțelege. Mizeria mă obligă la aceasta. Nu țin partea nimănui.
 Informația mea face cincizeci de scuzi.

– De acord. Vorbește.

La rândul lui, bătrânelul privi în jur. Era noapte, dar par-
 fumul trandafirilor devenise mai pătrunzător. Acoperca chiar
 mirosul mării, ca și cum orașul ar fi încetat dintr-o dată să mai
 aparțină lagunei și s-ar fi dăruit vânturilor care îl purtau spre
 cer pe aripi nevăzute. Trandafirii rupeau Veneția de originile
 ei. Era absurd să se teamă, în această nouă dimensiune care
 purifica pasiunile și mirosea a îngeri.

– Simplul fapt de a vă fi scris acel bilet și de a mă găsi
 alături de dumneavoastră îmi pune viața în primejdie. Alteță.
 Nu aș fi intervenit nicicând în această întâmplare dacă nu aș
 avea nevoie de bani. Alteța Voastră știe bine că există oameni
 la Veneția care l-ar dori cât mai departe de aici. De ce, nu mă
 interesează s-o știu. Detest politica. Am putut afla, Alteță, că
 veți fi curând invitat la o întâlnire, nu știu unde, nici de către

cine, și, chiar de aş şti, m-aş feri cu siguranță să vă pun. Mai vă duceți la acea întâlnire. Ar fi sfârșitul dumneavoastră.

Mă vor mort sau viu?

Nu știu, și chiar de aş ști...

Nu am motive să te cred.

Alteța Voastră și-ar risca viața sau libertatea de nu m-ar crede. O viață face totuși cincizeci de scuzi.

Pentru o simplă minciună, prețul mi se pare prea ridicat.

Alteța Voastră știe la ce să se aștepte. Fiecare născut implică niște reguli și o anumită cinste, fără de care nu poți mușterii și trecerea. Practic meseria de vreme îndelungată și nimeni nu s-a plâns până acum. Și-apoi, Alteța Voastră îmi inspiră multă simpatie. Vânzându-vă această informație teu, fără să vreau, partea unei cauze pierdute. Asta ține de o tradiție de noblete, care este și cea a trecutului meu și a familiei mele.

- Fii mai lămurit.

Cauza pe care o apără Alteța Voastră, cea a libertății poporului său și a celorlalte popoare înrobite de turci, este o cauză pierdută, ca orice cauză dreaptă și cinstită pe lumea asta. E destul de limpede?

- Nu ești prea încurajator, messer. Cauza pe care o apăr este cea a dreptății. Ea va triumfa într-o bună zi. Viața mea atârnă prea puțin în marea mașinărie a lumii. Atât de puțin încât sunt dispus să renunț la cauza de care ai vorbit. Ea se va impune de la sine, pentru că binele triumfă întotdeauna împotriva răului, pe deasupra voinței oamenilor.

- Am fost sincer cu dumneavoastră, Alteță. Fii la rândul-vă sincer cu mine. Nu veți renunța niciodată la această cauză. E inutil să negați.

Ce te face să crezi așa ceva?

Bătrânelul îl privi cu ochi săi cenușii, deveniți dintr-o dată severi. Lunga viață pe care o trăise, experiența mizeriei, relațiile sale cu cei buni și cu cei răi îi dădeau pe neașteptate un aer de măreție, sau de înțelepciune.

Alteța Voastră nu este un trădător.

Șovăi înainte de a-și lua rămas bun, ca și cum ar mai fi avut ceva de adăugat, ce nu era ușor de spus, sau care depășea cadrul acelei întâlniri furișe. Ochii săi exprimară brusc o cutezanță care îi venea din trecut și îl transforma întrucâtva în egalul principelui străin.

Să nu credeți, principe, că lucrurile la care ați fost martor până acum au o valoare de simbol. Ceea ce căutați, ceea ce aveți intenția să găsiți, nu are nimic comun cu aventura dumneavoastră de la Torcello.

- Trebuie să înțeleg, după câte spui, că nu am avut noroc?

Cam așa ceva. Sunteți constrâns, să zicem de soarta dumneavoastră, să urmați un drum care nu duce la adevăr. Acest drum pe care îl urmați fără să vreți este cel al politici. Acel biet vraci de la Torcello nu era decât un instrument politic. El nu întruchipa nicidecum adevărul, sau unul din aspectele acestui adevăr care vă frământă. Nu era decât un potlogar, una din acele curse vulgare așezate în calea celor care concep lumea prin violență și pasiunea puterii. Nu judecați deci lumea cea nouă care vă înconjoară după acest fals prim semn.

Cine ești dumneata, de fapt? Cum de știi că eu caut ceva dincolo de ceea ce las impresia că aș căuta?

- Oamenii, ca și lucrurile, sunt purtători ai unor semne, pe care o anumită știință, sau o anumită experiență, ne îngăduie să le descifrăm. Se înclină din nou: Nu mai am nimic să vă spun.

Luă cei cincizeci de scuzi, îi băgă în buzunar fără să-i numere și dispăru în noapte, în direcția căminului nobililor scăpătați.

Ajuns la Ca-Foscari, Radu-Negru își dădu seama că este urmărit. Dădu colțul palatului și se opri brusc, cu spatele la zid. Omul sosi curând, căutându-l din ochi, în dreapta și în stânga.

- Nu mișca, nu striga. Ești la discreția tăișului săbiei mele.

- Domnul fie binecuvântat, Alteță. Mă temean să nu vă fi scăpat din ochi.

Cine ești?

Unda dumneavoastră slugă și cea a madonnei Veronice. Mă aflu aici ca să vă apăr.

Ia-o înainte. Te voi urma.

Alteța Voastră nu are încredere în mine.

Nu.

Ajunși la Canal Grande, Radu-Negru îi spuse:

Iă-mi rost de o gondolă și dispari.

O implor pe Alteța Voastră să nu-i povestească madonnei Veronice de întâlnirea noastră. Nu mi-ar plăti prețul stabilit.

Și asta se plătește?

E meseria mea, Alteță.

Cu reguli pe care le respecti, și nu lipsită de o anumită cinste?

- Alteța Voastră a spus-o.

Câte meserii în orașul ăsta! Se poate face carieră la Veneția.

E un oraș internațional, Alteță.

Și nu iei partea nimănui, nu-i așa?

- Neutralitatea, din totdeauna, se plătește mai bine.

Prin gura ta grăiește înțelepciunea. Urăsc înțelepciunea.

Pot da un sfat Alteței Voastre?

- Cât face?

Cât doriți. Vă vorbesc de la om la om, cu îngăduința dumneavoastră.

- Te ascult.

- E mai bine să trăiești decât să nu trăiești.

E limpede și adânc. Din ce ai trăi dacă ai fi luat în serios?

Omul tăcu, vădit tulburat de întrebarea care-i punea profesia în primejdie.

- Am vorbit ca un om, pur și simplu. Nu ca un om de afaceri.

Îți apreciez bunătatea. Acceptă acest omagiu din partea mea și lasă-mă în voia destinului meu.

Alteja Voastră mă jignește..., spuse el înclinându-se și întinzând mâna care se încheștă repede peste moneda de aur.

Tobeile băteau cu furie, ca niște lungi tunete imblânzite. Porumbeii speriați zburătăceau fără țintă, ca frunzele purtate de o pală de vânt, se ridicau în văzduh, tot mai sus, în căutarea unui spațiu mai liniștit. Zgomotul încetă brusc și se făcu liniște în piața înțesată de spectatori. Un copil țipă, umplând tăcerea cu o prezență misterioasă, ca și cum cineva, o forță nevăzută, încerca să se opună morții, în timp ce porumbeii se lăsau din nou pe acoperișuri. Un ofițer de poliție urcă treptele eșafodului, desfășură un sul de hârtie și începu să citească, însă cuvintele nu ajungeau până la ei. Totul părea liniștit sub soarele fierbinte, mirosul mării care urca precum o lungă respirație și se dădeau în piață, însă liniștea aceasta era înșelătoare. Urna să moară un om și corpul său, încă viu sub spânzurătoare, suprima prospețimea primăverii. Era ca și când ai fi zărit silueta însăși a nopții, ghemuită undeva, în plină zi. Lumina părea bolnavă. Câteva strigăte urcară dinspre primele rânduri ale spectatorilor, în clipa când ofițerul sfârși lectura actului de acuzare. Apoi se lăsă din nou tăcere. Călăul luă locul ofițerului pe eșafod, acoperi cu o glugă neagră capul condamnatului, îl ajută să se așeze chiar sub spânzurătoare și îi trecu nodul în jurul gâtului. Tobele răsunară din nou, acoperind țipetele femeilor.

De la fereastra unde se aflau, Radu-Negru și Aloisio vedeau agitația provocată ici-colo de femeile care leșinau, venite în piață spre a-și oferi un spectacol ce nu se dădea în fiecare zi, și care pierdeau astfel partea cea mai bună a tragediei. Tobele își sporiră intensitatea, o trapă se deschise sub picioarele condamnatului care se scufundă înăuntru, surprins și grăbit, ca și cum cineva îl aștepta în fundul pământului. Însă nu dispăru chiar de tot, partea superioară a corpului său rămase la vedere, deasupra scândurilor, ca o jucărie ce refuză să intre la loc în cutia cu surprize. Antonio Cavazza, spionul

care vindea unui rege prea-creștin informații militare și politice pe care regele la rândul său le vindea sultanului, își primise plata. Fratele său Giorgio, care îl ajuta, luase chiar în ziua aceea calea pribegiei. Lucrau de vreme îndelungată ca secretari ai Consiliului celor Zece. Procesul lor, ca și condamnarea lor, reprezenta una din acele mici victorii care dădeau apă la moară partidului anti-turcesc.

Aloisio era satisfăcut. Oamenii săi descoperiseră traficul de informații, după ce montaseră o întreagă rețea de contraspionaj la Veneția și în străinătate. Ambasadori, venețieni și nu numai, îi ajutaseră. Dogele fusese și el informat, șovăise însă luni întregi, până în ziua în care planurile unui nou vas de război dispăruseră de la Arsenal. Audiența acordată lui Radu-Negru, informațiile pe care Della Porta le dăduse Consiliului asupra marșului armatei turcești spre nord, schițele unui tun turcesc ce semăna în mod straniu cu un recent model venețian, considerat secret, fuseseră mai puternice decât prudența. După Aloisio, nunțul Sanctității Sale contribuise și el să-l convingă pe doge. Se vorbea chiar de posibilitatea unui nou război. Patrule turcești se infiltraseră în teritoriul austriac, avuseseră loc lupte timp de trei zile, undeva pe Dunăre, pe pământ unguresc, vase de război apăruseră la Spalato, iar ambasadorul austriac confirmase informațiile lui Della Porta. Turcii, se pare, concentrău o armată la vest de Balcani pentru a ataca Viena și Veneția, sau pentru a ascunde adevăratul scop al viitoarelor atacuri. În orice caz, se așteptau la ceva grav. Atmosfera internațională era din nou încărcată de amenințări.

Toate acestea nu erau făcute să-l liniștească pe Radu-Negru. Se apropia clipa când trebuia să ia o hotărâre și se simțea la fel de șovăielnic ca și dogele. Trebuia să acționeze primul, s-o convingă pe Veronica să-l urneze, și să plece, departe de orice amenințare, în Franța sau în Spania, unde puteau trăi fără teamă, fericiți până la sfârșitul zilelor, ca în povești.

- Alteța Voastră nu pare mulțumită.

- Spectacolul morții îmi face rău.

- Stranii cuvinte în gura unui principe!

Un artist ar trebui să fie mulțumit să le audă. Moartea înseamnă răul.

- Nu există rău, Alteță. Nu există decât oameni răi, ca acel nefericit de Antonio Cavazza care și-a plătit răutatea cu capul. Moartea asta vrea să însemne și pentru dumneavoastră un dușman mai puțin. Cavazza trăgea sforile împotriva voastră și a poporului vostru.

- Știu. Aș fi fost bucuros să aflu de moartea asta acolo, în pădure. Însă aici. . . Aici, în mijlocul acestui măreț spectacol al vieții, moartea, chiar a celor nedrepti, pare un păcat. Un soi de sinucidere colectivă.

Ce este un păcat, după părerea Alteței Voastre?

- Ceva ce tulbură armonia universului. Ne străduim, cu toții, să schimbăm aspectul lumii, să atingem un țel care este poate raiul pe pământ, fericirea, vreau să spun perfecțiunea absolută, fără pată. Bunătatea fără de răutate, viața fără de moarte, dragostea fără de ură. Cel ce păcătuiește ține în loc mersul acesta către perfecțiune. El tulbură pentru vreme îndelungată acel curent limpede ce fusese atât de anevoie îndiguit.

- Antonio Cavazza corespunde perfect definiției voastre despre păcat.

- Păcătos, pentru mine, nu este cel ce are o atitudine urâtă față de o părere sau o alta, ignorând principii sau reguli stabilite de oameni, ci acela care, luând în serios regulile pe care ei înșiși le-au instituit, se transformă în aliat al morții. Adevăratul păcătos este cel care ucide, invocând pentru a se dezvinovăți un principiu sau o regulă pe care cel ucis nu o cunoștea sau o nesocotea.

- Cavazza era un instrument al morții, căci îi slujea pe turci, acești ucigași ai popoarelor. El punca în primejdie viața Voastră și a oamenilor voștri.

- Știu asta, prietene. Însă de la Veneția turcii nu se văd. Voi uitați că ei există. Credeți de asemenea că sunt lucruri mai importante și mai urgente de făcut pe lume decât să condamnați la spânzurătoare un om care îi vindea informații sultanului. Ce

este sultanul, dacă nu o ființă omenească și ea condamnată la o moarte sigură, apropiată sau îndepărtată?

- Alteța Voastră mă sperie.

Tăcură câteva clipe, mișcați de propriile lor cuvinte. Se considerau unul pe altul ca niște buni prieteni și fusese de ajuns să apară acest spânzurat în piață pentru ca o stranie licărire de adevăr, ivită din profunzimi, să-i plaseze pe poziții divergente. Își dădeau seama că nu-și vorbiseră niciodată cu sinceritate și că sufletele lor ascundeau secrete incomode. Pictorul reluă dialogul întrerupt :

- Alteța Voastră cunoaște Istanbulul?

- Nu.

- Am fost acolo acum trei ani. Ambasadorul nostru pe lângă sultan mi-a făcut cinstea să mă invite la el pentru a-mi comanda un portret. Am petrecut câteva luni acolo și am descoperit o realitate complet nouă, care m-a tulburat. Timp de zile întregi, stăpân fiind pe timpul meu liber, am vizitat orașul. Și mi-a fost teamă. Era ceva ce nu-mi plăcea, nu la oamenii din popor de care mă loveam și care sunt semenii noștri, ai domniilor oamenilor de pe pământ. Căpetenii n-am avut prilejul să văd, dar le cunoșteam îndeajuns politica, nebunia lor lucidă. Vor să cucerească lumea și să o transforme în sclavă. Sunt lacomi de putere și de bogății. Profetul și Coranul nu sunt decât niște drapele vizibile, care le ascund setea de dominație. I-am înțeles bine privind orașul și mi-am putut închipui universul transformat după acest oribil ideal de cucerire. Vechiul Constantinopol a fost un oraș splendid și înfloritor. În care artiști de geniu au exprimat ceea ce simțeau în fața vieții și în fața lui Dumnezeu, construind biserici, înveșmântându-le în picturi, gândind și scriind după voie. Era timpul în care Istanbulul se numea Bizanț. De la sosirea turcilor, orașul s-a stins. Au acoperit cu var mozaicurile și frescele, au distrus monumentele, au otrăvit izvorul vieții. Orașul putea a mizerie, a prost gust și a teamă. N-au clădit nimic frumos. Ei interzic pictorilor să reproducă misterul chipului omenesc. Tot ce seamănă omului, adică lui

Dumnezeu, adevărul însuși care sălășluiește în noi, este interzis sub pedeapsa cu moartea. În afară de câteva pașale care se ascund în fundul palatelor, nu există decât teroare și mizerie, noroi și duhoare. Călări trudesă zi și noapte, iar închisorile sunt tot atât de pline ca și cazărmile. Am priceput plimbându-mă prin capitala imperiului că omul însuși este în primejdie de când turcii au început să corupă trupul pământului. Dacă vor reuși să ne supună, pe noi și celelalte popoare, nu vor mai exista ființe ome-nești. Nu vor exista decât ieniceri care să amenințe cu iataganele lor imensa turmă a semenilor noștri transformați în animale de povară. Catări și catârgii josnici. Cum aș putea să nu mă bucur în fața morții drepte a celor care dau o mână de ajutor înăntării acestui flagel dezgustător? Alteța Voastră ar trebui să mă înțeleagă mai bine decât oricine altcineva.

— ~ Te înțeleg, căci vin dintr-o țară cucerită de flagel. Cred însă că există pericole mai grave decât o epidemie trecătoare.

Dacă nu te gândești să o combați, epidemia încetează de a mai fi trecătoare. Ea sfârșește prin a perpetua. Devine pericolul unic.

— Moartea este mai rea decât turcii.

— Ei sunt moartea.

Radu-Negru zâmbi cu tristețe. Conversația aceasta îi zgândărea rana cea mai ascunsă. Prietenii lui erau mai vorbăreți și mai cruzi decât dușmanii.

— Aș vrea să trăiesc în pace, și asta nu-i cu putință.

— Nu, asta nu-i cu putință. Pacea nu aparține lumii aces-teia. Ea îi va aparține atunci când vor înceta să mai existe cei pe care Alteța Voastră îi numește păcătoși.

— Cum îi numești dumneata?

Pictorul privi afară, spre piața care se golea încet. Spân-zuratul se legăna ușor în adierea ce venea dinspre mare. Părea deja o caricatură a morții.

— Trădători, răspunse el și își goli cupa dintr-o înghuțitură

Răul, răul... O vorbă ca oricare alta. O imagine rădăcină în spațiul nostru prostesc în fața a ceea ce nu cunoaștem. Dacă am lua-o în serios, nu am avea o clipă de bucurie. Tot ceea ce avem obiceiul să numim „răul”, în general, nu e te în fond decât ceea ce ne ajută să trăim și să uităm.

Există oare ceva mai plăcut decât păcatul? V-ați cunoscut vreodată cu femeia altuia? Cunoașteți beția de a cheltui bani furati? Mă gândesc la iad ca la un loc de plăcere în care marii păcătoși, cei adevărați, campionii aventurii umane, își continuă viața de plăceri pe care au știut să o ducă pe pământ, însă mai pasionat, mai concentrat. Există totuși o logică în acest univers de nimic, altfel el nu ar rezista. Cei mediocri mă acuză de imoralitate, dar uitați-vă la cei mari, la principi și la cei bogati. Sunt prietenii mei, ei mă ajută să trăiesc, ei îmi îngăduie să duc o viață care îi face pe țârcovnici să se înfioare și pe care oamenii inteligenți mi-o pizmuiesc. Ajunge să iau pana în mână și Europa tremură. Pe cine va ataca de data asta? Din ce prostie va mai stoarce bani? Cei care mă admiră, ca și cei care se tem de mine, îmi trimit daruri. Femeile măritate ar vrea să se culce cu mine ca să afle secretul dragostei, sau să le cruțe scrisorile mele. Casa mea este numită mănăstirea diavolului, căci multe femei renunță la viața lumească pentru a trăi sub acoperșorul meu, pradă mângâierilor și vorbelor mele de duh. Călugărițele sunt călugărițele diavolului plăcerilor și nu se tem nici de răzburarea soților sau amanților lor. Cine ar copleși să mi le dispute? Vă întreb așadar: ce este răul, care va produce o atât de puternică impresie? Răul este binele meu. E de ajuns să știi să inversezi termenii, pentru a afla drumul necunoscut celorlalți, cel al fericirii interzise. Încercați să o faceți și veți fi tot atât de fericit ca și mine, tot atât de liber ca discipolul meu.

Era înalt, voinic, planturos și vorbăreț, ochii săi pătrunzători și vioi, ca ai unei imense veverițe, păreau să-și bată joc de tot, chiar de propriile-i spuse. Avea o barbă lungă pe care o mângâia degetele, și o băiețel și îngrijite ca ale unei curtenite.

Era trecut de cincizeci de ani, fruntea îi era palidă, iar viața de interior îi conferise o finețe aproape aristocratică, cea a unui episcop sau a unui pustnic. Doar gura, mare și cărnoasă, pe care o atingea adesea cu vârful degetelor, ca pe un obiect căruia îi închina admirația sa, dezvăluia nesiguranța desfrântului, tristețea aceluia trup care nu cunoștea abținerea eroică, cea care face măreția oamenilor și a civilizațiilor. Radu-Negru îl asculta cu o plăcere amestecată cu dezgust.

Nu este oare datoria sacră a scriitorului să descopere aceste lucruri oamenilor? A lupta împotriva imbecilității este cu mult mai important și mai util decât a lupta împotriva a ceea ce oamenii numesc vicii sau păcat. Adevăratul păcat este acel păcat care ne împiedică să păcătuim. Nu vi se pare?

Radu-Negru încercă să zâmbească. Toemai își amintise de vorbele bătrânelului: „Veți fi invitat la o reuniune. Nu vă duceți acolo.” Acceptase pe dată această invitație, însă, în mod evident, pisălogul ăsta nu era primejdios. Nici măcar nu purta spadă sau pumnal și nu îi oferise nimic, nici de băut, nici de mâncat.

– Nu mă ascultați, principe. Aveți de gând să îmi cereți sfatul? Aș fi onorat să vi-l pot da. Sunt numit și sfătuitorul principilor. Mă simt chiar obligat, dată fiind meseria mea, să intervin în destinul principilor, vreau să spun în acela al popoarelor. Este adevărat că sunteți un principe fără popor, unul din favorizații marelui dezastru. Am să fiu mai limpede. Poporul vostru a încetat să mai existe. A fost șters de pe hartă și din istorie, iar dumneavoastră îi supraviețuiți. Sunteți un om liber. Profitați din plin de această libertate. Peste câțiva ani, sau peste câteva generații, nu vor mai fi nici hartă, nici istorie. Turcii își iau sarcina să simplifice totul. Profitați de răgazul care v-a fost acordat.

– Credeți așadar că turcii vor realiza imperiul universal?

Este fatal și logic. Lumea aparține barbarilor, forței simple și hotărâte. Bătrâna noastră lume este coruptă și obosită. Uitați-vă la Veneția. Nu e un exemplu grăitor? Toate celelalte popoare nu-s decât replica ei, în minus. Se fac că rezistă, se

războiese când și când, ca să aibă conștiința liniștită, dar popoarele nu așteaptă decât venirea turcilor pentru a respira cu ușurare și a pune capăt complicațiilor ce constituie baza stupidei noastre existențe de civilizați. În fundul sufletelor tuturor există o sete de eliberare pe care doar turcii o vor putea satisface.

Oamenii se tem de ei din pricina prejudecăților în care suntem deprinși să ne instalăm comod. Cum să reziste celui al forței brute, virile și implacabile, înscrise dintotdeauna în lătalitatea istoriei? Se va slărși în curând cu dogii, papii, împărații, arhiepiscopii și îndoilelile. Recunosc că e plăcut să trăiești în mijlocul corupției și că un oraș cuprins de decadentă este mediul ideal pentru un scriitor, ca pentru orice ființă inteligentă, predispusă la poezie și la subtilitatea plăcerii. Însă, totodată, trebuie să fii prudent și să te gândești la viitor. Turcii știu să-și cruțe prietenii. Sunt cruzi față de dușmanii lor, vreau să spun față de cei care se opun prostete înaintării lor, cei care amână împlinirea păcii definitive. V-ați gândit vreodată la aceste lucruri, principe?

Aloisio nu se înșelase. Răul nu exista, nu existau decât oameni răi care trebuiau eliminați pentru ca oamenii să poată trăi. Erratino aparținea familiei fraților Cavazza. Vorbele lui nu erau decât o abilă apărare a viciilor și trădărilor sale, o justificare a propriei slăbiciuni, îi apăra pe turci pentru că se lăsa plătit de ei și, ca orice slugă lipsită de mândrie, își ridica stăpânii în slăvi. Aparținea acelei rase strălucitoare și inumane care continua să discrediteze esența binelui pe pământ. Radu-Negru acceptase să-l vadă pentru a afla, prin Erratino, drumul negocierilor cu dușmanii, însă nu-i trebuise mult timp pentru a-și descoperi eroarea.

Imoralistul, departe de a-l convinge, îi dovedea că lui îi era cu neputință a face cale întoarsă. Bătrânul avea dreptate: el nu era un trădător. Chiar în după-amiaza aceasta, avea să se ducă la Aloisio, să-i relateze această discuție și să-l roage să-și adune toți prietenii pentru a lua o hotărâre definitivă. Se aflau la Veneția refugiați ai tuturor popoarelor înrobite. Trebuia să-și unifice

acțiunile, să pomească împreună o cruciadă tăcută, sprijinită pe partidele apusene hotărâte să lupte împotriva pericolului comun. Avea să aștepte întrevederea cu dogele, să se ducă apoi la Roma și la Viena unde amicii lui Aloisio aveau aliați puternici, la Vatican și la curtea imperială. Veronica îl va însoți.

– Sunteți mai inteligent decât mine, spuse el după o clipă de tăcere, eu însă cunosc mai multe lucruri esențiale. Cu tot ce știți dumneavoastră, nu veți reuși niciodată să le cunoașteți pe acestea. Inteligența v-a năpădit precum iedera și vă împiedică să vedeți. Vă va înăbuși în curând.

Erratino îl privi fără să se clikească. Nu încercă să se apere. Părea atins de vorbele lui Radu-Negru, care văzuse bine. Se străduia totuși, să-și păstreze calmul ironic.

Spuneți-mi, care ar fi unul din acele lucruri esențiale pe care nu voi fi în stare niciodată să le cunosc?

– Sunteți sigur că apărați o cauză victorioasă, sau pe cale să obțină victoria, dar nu știți că îi purtați ghinion cauzei pe care o apărați. De ce zâmbiți? Poftim, vă voi da un exemplu. Sunteți convins că ați abandonat tabăra noastră, cea a creștinătății, când dimpotrivă, creștinătatea v-a lepădat ca pe un corp dăunător. Iar acum acționați în interiorul unui alt organism, al unei alte cauze ce se fălește poate cu prezența voastră, fără a-și da seama că însăși aceasta constituie pentru ea o primejdie de moarte. Căci nu sunteți nici sabia folositoare, nici scânteia care aprinde entuziasmul noroadelor. Sunteți o boală, o încarnare a crimei. Chiar și pana nu vă e decât o mică seceră otrăvită. Îi ajutați să moară pe cei pe care credeți că îi ajutați să trăiască. Asta este tragedia dumneavoastră, și ea e mult mai greu de purtat decât a mea. Căci a dumneavoastră nu are leac, pentru că nu cunoașteți drumul întoarcerii. Messer, reluă el după o scurtă pauză, sunt fericit că v-am cunoscut. Mi-ați redat speranța.

O femeie pătrunse în încăpere. Era aproape goală, un păr lung roșcat îi învelea umerii. Se așeză la picioarele lui Radu-Negru și îi luă mâna, pe care începu să o dezmiere.

Inelele, zise ea, vă sunt mai puțin frumoase decât ale mele, principe.

– Am o propunere să vă fac, spuse Erratino fără prea multe convingere Prietenii mei...

Prietenii voștri, i-o retează scurt Radu-Negru respingând-o pe femeie cu un gest violent care o făcu să cadă pe spate pe covor, sunt dușmanii mei. Sunt de asemenea a dușmanii oamenilor. Pacea pe care ei o propun oamenilor este cea a morții, și sunt hotărât să lupt împotriva ei până la ultima suflare. Nu vă încercați rușinea că folosiți astfel cuvântul dumneavoastră, un poet?

Luați seamă la ce spuneți. Îmi este de ajuns doar o vorbă pentru a vă ridiculiza în ochii lumii întregi. Prețul tăcerii mele crește cu fiecare din insolentele pe care vă luați libertatea să mi le aruncați în față.

– Nu sunt de vânzare, messer. Nu mă speriați.

Se ridică, hotărât să pună capăt întrevederii, când ușa se deschise și un om apăru în fața lui și îl privi, drept în ochi, fără să-l salute. Timpul îl îmbătrânise, barba îi încălășase, ochii trice roșie îi brăzda fruntea cu părul rărit, ca dăra unei loviri de bici.

– Așadar n-ai murit?

Omul izbucni în râs, legănându-se pe călcâie. Pântecul lui luase proporții neașteptate. Ochii săi nu exprimau bucuria. Se întoarse spre ușa prin care tocmai intrase și strigă: „Veniți, prieteni!”

Era Dragomir.

CAPITOLUL IV

ORICE, NUMAI MOARTEA NU

Dincolo de peretele subțire se auzea foșnetul catifelat al mării. Corabia oscila greoi, legănată de ruluu. Ore și zile se scurseseră în această legănare și nu izbutea niciodată să-și dea seama dacă vasul înainta, sau dacă încă se mai găsea în rada Veneției. Toată apa asta, aproape de capul lui, îl înspăimânta. Era un om al pădurii, iar marea îl neliniștea precum un dușman necunoscut, înălțat în fața lui cu toată masa-i de valuri și mistere. Încheieturile mâinilor și gleznelor, strâns legate, îl dureau și fiecare strădanie de a se elibera din strânsoare îi sporea durerea. Și capul îl făcea să sufere, chiar în locul unde Dragomir îl izbise cu mânerul stiletului. Riscase totul și pierduse totul. Pedepsa avea să se împlinească în curând sub securea călăului.

Cel ce puna în balanță cuvintele și gesturile muritorilor făcea ca fiul să plătească păcatul tatălui, din motive care scăpau înțelegerii lui. Totul se prăbușise în puțină vreme. Principatul și viața sa, sărmana lui viață de rebel fără speranță. Revolta era așadar interzisă noroadelor, ca și indivizilor, și orice răzvrătire trebuia să cunoască același sfârșit nenorocit, călcată în picioare fără milă de copitele cailor străini, retezată de coborârea mută a securii. Asta era deci dreptatea lui Dumnezeu pe care el o apăraseră în fața stupidităților eretice ale magului din Torcello și în fața avertismentului bătrânelului care îi vorbise. noaptea, la San Barnaba.

Peste o lună-două, Mihai și oamenii lui vor cunoaște același sfârșit în fața acelorași călăi, iar pacea lui Erratino se va întinde atunci, suverană și definitivă, peste pădurile Carpaților și peste câmpiile Dunării, așteptându-și clipa universală.

Ordessus va rostogoli în curând cadavre inocente către acea mare ce îl legăna acum și care înălța în fața pământului efemer și plin de vise al oamenilor zidul infinit al morții.

Devenit laș prin înfrângere, nu cuteza nici măcar să hulească. Tatălui său însă acest curaj nu-i lipsise.

Cât putea fi ceasul? Alarmați de absența lui, Veronica și Aloisio îl vor căuta probabil pretutindeni în oraș, cu siguranță că anunțaseră poliția, Consiliul celor Zece, pe doge. Însă corabia care îl ducea spre moarte era demult în larg, la câteva zile de Istanbul. Era poate ancorată într-un port îndepărtat, la Spalato sau la Bari, ori poate chiar în clipa asta depășea strâmtoarea Raguzza sau Corint. Se afla desigur în fundul calei, acolo unde lumina nu pătrunde niciodată. Fără acest zgomet de valuri și fără această legănare, s-ar fi putut crede în temnița de la Istanbul, într-atât orele își pierduseră sensul și valoarea pentru el.

Oare Dragomir călărea deja spre pădure, ducând falsul mesaj ce avea să-i distrugă pe ai săi? Cum de putea o ființă omenească să se schimbe atât de repede? Care era roțița dinlăuntru ce ducea atât de iute la trădare? De ce asemenea grozavii și umilinte erau cu putință? A cui jucărie putea fi omul acela? Avea să-l ucidă pe Della Porta înainte de a părăsi Venetia, și pe Veronica, și pe Aloisio pentru a șterge orice mărturie? Urma să devină el însuși un trup fără suflet, o unealtă a morții, ca Dragomir, dacă securea nu va cădea și caznele vor nimici în el orice urmă a trecutului său, a cinstei sale, a credințelor sale? Prefera moartea, acestei subtile transformări. Dragomir ar fi preferat-o poate și el, dacă ar fi avut de ales.

Zece oameni, sau poate o duzină, răspuseseră chemării aceluia, ocupaseră salonul lui Erratino, reușiseră repede să-l imobilizeze și să-l zvârle, inofensiv, pe divan, ca o fiară menită circuitului sultanului.

~ Trebuie să te duc teafăr și nevătămat la Istanbul, Măria ta.

E primejdios și încăpățânat, îl avertizase Erratino, a cărui mască redevenise indiferență.

Nu te neliști. O să-l înblânzim noi, răspunsese Dragomir și se așezase alături de el.

Zbirii părăsiseră încăperea, iar Dragomir îi făcuse hatârul de a-i povesti pățania sa, fericit să fie primul care să-i aplice tortura, ca pe o anticipare a ceea ce îl aștepta. Soldații turci care îl atacaseră, sub privirile păstorilor dalmați, nu îl ucisese. Îl duseseră, grav rănit, la Istanbul, unde se vindecase. Înțelesese acolo că forța imperiului era de neînvins, iar bunătatea sultanului nesfârșită.

— De multă vreme te uram. Mi-ai răpit dragostea soției mele. Dragomir știa de relațiile lui cu Maria-Domna și își cocea de mult timp răzbunarea.

Confirmase de asemenea bănuielele lui Radu-Negru de pe vremea când Dragomir era încă cu ei, în pădure, și când, pândindu-le escapadele, putuse să-și făurească planuri și să-și hrănească ura cu proiecte sângeroase. Nu avusese curajul să se ridice împotriva principelui său, însă, odată ajuns la Istanbul, toate șovăielile îl dispăruseră, iar sarcina călăilor lui nu fusese anevoioasă. Un bărbat gelos este în stare de cele mai cumplite fărâdelegi când i se oferă posibilitatea unei răzbunări. Cu sprijinul turcilor, avea să dispună de coroana valahă. Ce voia el era să-și recucerească nevasta, după ce ar fi cucerit tronul. Jertfa un popor — planul lui era de a i se înfățișa lui Mihai, de a-i anunța moartea lui Radu-Negru, prins de turci, și de a-l atrage într-o cursă în care toți oamenii săi, oastea din pădure, să piară fără urmă — răzbunării sale pentru orele petrecute în așteptarea întoarcerii Mariei-Domna, pentru nopțile de nesomn, pentru jignirea suferită, cea mai aspră din câte i se pot aduce unui bărbat. Radu-Negru îl înțelegea până la un punct, până acolo unde gelozia se confunda cu trădarea. I-o spusese, iar Dragomir îi răspunsese lovindu-l în cap cu mânerul stiletului. Își pierduse cunoștința și nu se trezise decât multe ore mai târziu, în fundul calci. În bezna ce-l înconjură, trecutul prindea formă, dominat de chipul lui Dragomir. Când le descoperise dragostea? Cum? Cine știe să citească în ochii semenilor știe

să descifreze și cuvintele prin care dragostea se străvede în el. Nimic mai lesne decât să regăsească aceeași privire în ochii lui și în ai Mariei-Domna. Dragostea lor nu fusese oare, și ea, tot o trădare? Atunci de ce să nu-l pedepsească imediat cu o moarte violentă care ar fi rezolvat totul și ar fi pus capăt tuturor îndoielilor sale? Îl întrebase:

- De ce nu m-ai ucis, atunci când ai descoperit secretul dragostei noastre?

- Nu îndrăzneam să mă ating de principele meu.

- Sunt încă principele tău. De ce mă vizi deșertac al nostru?

- Nu mai am principe. Principele sunt eu, și te condamn. Și apoi, vără-ți asta bine în cap, turcii nu sunt deșertaci noi. Ei sunt purtătorii păcii și ai unei noi credințe pe care o voi aduce în țara noastră va cunoaște în curând binefacerile acestei noi religii. M-am lepădat eu însumi de vechea noastră credință și cred în Profet. Asta mă face să văd lumea altfel decât voi. Sunt mai bine musulman decât creștin. Maria-Domna, tu, tu, tu, îmbrățișește credința soțului ei.

În timp ce vorbea, își amintea el perfect, Dracula îl privea. Se ferise mereu de privirea lui, până în clipa când, înainte de a-l lovi, îl fulgerase cu ura sa. Această singură clipă de contact între ei îi fusese de ajuns pentru a citi în fundul acelui suflet pierdut. Orbul cedase încercărilor. Ce chinuri erau acelea la care fusese supus în temniță, pentru ca o ființă omenească să se fi putut transforma într-un instrument orb în mâinile dușmanilor oamenilor? Ienicerii se perindară în clipa aceea pe dinaintea ochilor lui Radu-Negru, așa cum îi descrisese Della Porta. Trupuri lipsite de suflet, modelate după voința de cucerire a turcilor. Secura nu mai era de ajuns pentru a-i distruge pe adversarii Semilunii. Era suficientă o mică operație pe care un călău abil și savant o practica în fundul sufletului cu un bisturiu până atunci necunoscut, pentru a extirpa trecutul, adică viața, și pentru a menține în picioare trupuri sortite unor jeluiri inumane. Avea să se lase și el doborât? Aveau să-l asmută și pe

el, la rândul-i, împotriva lui Dragomir, pentru a-i învrăjbi mai rău și pentru a le distruge mai bine poporul? Soarta menită lui îl făcea să se cutremure. Să-și dezlege frânghiile care îi învinețeau încheieturile mâinilor și gleznele și să se sinucidă înainte de-a ajunge la Istanbul era singurul lucru ce-i rămânea de făcut. Însă frânghiile rezistau, tot atât de tari și de groase precum bezna care-l înconjura.

Își amintea de ziua când Bătrânul îl însărcinase pe Dragomir cu misiunea pe lângă doge și când acesta nu-și ascunsese bucuria, pe care Radu-Negru o pusese atunci pe seama orgolului. Era oare încă de pe-atunci hotărât să trădeze? De ce nu se predase imediat turcilor, la Belgrad sau în altă parte? Ce plan urzise? N-avea să-l afle niciodată. Rămăsese oare credincios angajamentelor sale până în ziua când, în temnița de la Istanbul, îi fusese distrus sufletul, ziua aceea în care își renegase credința și făgăduise să se dedice urmării principelui său și trădării tuturor alor săi?

Nu era el oare adevărata cauză a catastrofei? Dragomir ar fi rezistat poate torturii sau ar fi găsit mijlocul de a-și lua viața înainte de a-și trăda țara, dacă gelozia nu ar fi pregătit deja terenul renunțării și al tuturor josniciilor cu putință. Nu cumva el fusese unealta acestei trădări? El și Maria-Domna, cu dragostea lor neîngăduită, erau adevăratul motiv al acestui dezastru și al descompunerii ce se înstăpânise pe sufletul lui Dragomir. Răspunderea lui era tot atât de vădită ca aceea a tatălui său. Poporul le pierdea sub povara păcatelor lor.

Nu cumva trebuia să accepte tortura ca pe o ispășire?

Cuvintele lui Della Porta îi reveniră în minte:

„Dumnezeu suntem noi”, și izbucni în râs.

Ușa se deschise și un om înaintă către el, purtând un felinar pe care-l lăsa jos, lângă capul prizonierului.

– Alteța Voastră se simte mai bine?, întreabă el în italiană. Vocea îi era slabă și blândă, ochii erau cei ai unui nebun, deocamdată liniștit, gata oricând să recadă în nebunia bolii sale care îi descompunea trăsăturile la fel ca urmele de vărsat. O cicatrice

îi desfigura partea de jos a chipului, dând la iveală câțiva dinți, și îl făcea să rânjească întruna. Gura îi râdea, în timp ce ochii păreau sortiți să plângă fără lacrimi. Mâneca stângă a tunicii sale zdrențăroase atârna, goală, pe când se agita în jurul lui Radu-Negru. Îl ajută să-și sprijine spatele de peretele casei.

— O să vă aduc ceva de mâncare. Nu vă fie teamă. Sunt un prieten.

Dispăru pe ușă și se întoarse aducând o tavă. Trase zăvorul în urma lui.

Unde ne aflăm? întrebă Radu-Negru.

— La Veneția, la Giudecca. Vom pleca mâine, în zori. Luați. Măncați. Ați pierdut mult sânge. Ar fi trebuit să ridice pânzele încă de aseară, dar n-au vrut să stârnească bănuiele. Sunteți căutat pretutindeni în oraș.

Cine ești dumneata?

— Cândva mi se spunea Joaquin Cordero, însă turen mă strigă Osman. Numele n-are nicio însemnătate. Nici înfățișarea, zise el făcând aluzie la cicatrice. Sunt rob de cincisprezece ani, a trebuit să-mi reneg credința pentru a-mi păstra viața. Aș vrea să știu de ce. Poate pentru a mă face folositor cuiva, în beznă.

— Nu ești din Veneția.

M-am născut la Ibiza, lângă coasta Valenciei. Ați auzit vreodată de Ibiza, principe? Nu. Este o insulă pe care turen o vizitează când și când pentru a răpi oameni. E o metodă de a câștiga suflete la credința Profetului lor. Mi-am pierdut brațul pe o stradă din orașul meu, apărându-i pe ai mei în timpul unui astfel de atac. M-au prins și mi-au dăruit viața în schimbul sufletului. Țăsta este mijlocul prin care diavolul îi pierde pe oameni. Ce părere aveți? Ei sunt unealta diavolului pe pământ, de aceea îi folosesc metodele. Am fost slab și mi-am vândut sufletul, și de aia mă numesc Osman după ce m-am numit Joaquin. Luați, principe, am gătit supa asta cu mâna mea. Carnea este proaspătă și vinul e din cel cretan.

– Spune-mi, Joaquin, așa începe tortura? îl întreabă Radu-Negru încercând să pătrundă dincolo de nebunia ce se vedea dănuțind ca o flăcăruie în ochii spaniolului.

Nu, spuse el, nu așa începe tortura. Ea începe cu lovituri, cu fierul roșu, ea începe și sfârșește cu securea. Depinde. Dumneavoastră vi se rezervă surprize mult mai subtile, care nu lasă urme pe corp.

– Ce vrei atunci de la mine?

Joaquin își scoase cuțitul, ascuns la brâu, și tăie funia din jurul încheieturilor, apoi pe cea care îi strângea gleznele.

Nu vă ridicați încă. Picioarele n-au să vă țină. Mâncați. Avem vreme. Nu e încă miezul nopții.

Radu-Negru mănca cu poftă. Își înmure năframa în vin și își curăță obrazul pe care sângele formase o crustă uscată ce îi învinețea pielea.

– Știi cumva care îmi va fi soarta?

– Nimeni nu-și poate cunoaște soarta, principe. Știu că veți fi dus viu la Istanbul.

– Știi cumva dacă mă vor ucide?

– Nu știu. Nu-s decât un sclav. Vă vor pune la încercare înainte de a vă ucide. Vă vor oferi domnia în schimbul sufletului. Sau poate că vă vor tăia imediat capul. Asta depinde de ceea ce cred despre dumneavoastră și oamenii voștri. Eu știu că luptați împotriva lor, că veniți din pădure. Pădurea voastră este acum singura nădejde a celor înrobiți, știați asta?

– Nu știam. Fii mai limpede.

– Era odată un împărat, pe undeva prin Asia, poate că în China sau în India, un soi de sultan crud și îmbătat de putere, care voia să cucerească lumea și să transforme toate ființele vii în robi. Cucerise deja un imperiu, jumătate de glob sau chiar mai mult, dar nu-i era de ajuns. Voia întreg pământul. Noroadele se înclinau cu lașitate în fața voinței lui, fără să reziste, tot mai supuse și mai dispuse să renunțe la libertate pe măsură ce împăratul își sporea teritoriile și micșora limitele lumii libere. Exista însă undeva o pădure mare în care oamenii

liberi își apărau cu înverșunare bunul lor suprem. Acest lucru îl neliniștea pe împărat, deși oamenii aceia nu dispuneau decât de puține mijloace iar numărul lor era foarte redus. Împăratul hotărî să termine odată cu ei și, în fruntea unei armate, pătrunse în pădure. Lupta nu era ușoară, căci pădurea era plină de tei pe rebeli, când își dădu seama că singurul mijloc de a învinge pe acei nebuni era de a distruge pădurea. Împăratul le dădu poruncă soldaților să taie copaci pentru a-i face liberi să nu se mai poată ascunde, scăpând astfel de el. Vreme de ani îndelungați soldații împăratului tăiau mii de copaci. Ajunseră astfel la capătul pădurii, unde erau seră pe oamenii liberi, puțini ce mai rămăseseră după ani de luptă și prigoană. Nu erau decât bătrâni, neputincioși, nevolnici și bolnavi. „Ăștia erau oamenii liberi”, se gândi împăratul cu dispreț. Și începu marșul îndărăt, spre capătul pădurii care o părăsise de atâta vreme, mulțumit totuși de victoria sa. Însă, pe măsură ce mergea, își dădea seama că arborii tăiați crescuseră din nou înapoia lui. După câteva zile, se găsea în mijlocul unei păduri noi, tinere și viguroase, care creștea din vechile rădăcini. Și pădurea asta era înțesată de oameni liberi care îi înconjurară pe împărat și pe soldații săi și îi tăiară după cum merita. Nu poți tăia pădurile la nesfârșit prin pe vedeți dumneavoastră. Și-atâta vreme cât vor exista pădurile ele vor adăposti libertatea oamenilor, și nici un împărat, măcar sultanul, nu va reuși să îi extermine. Văd că și în această pădure, nu știu pentru ce motive. Ce știu eu este că trebuie să vă reîntoarceți acolo. Nu sunteți principele pădurii?

- Am fost. Nu sunt decât un rob ca și dumneata

- N-am tăiat legăturile? Sunteți liber. Când vor afla de fuga dumneavoastră, mii de robi se vor bucura.

- Stăpânii dumitale te vor ucide pentru că m-ai ajutat să scap.

- M-au ucis deja o dată. Eliberându-vă, îmi recâștig sufletul. Când v-a trimis pe corabia asta, Dumnezeu mi-a trimis un semn. Nu mă uitase. Mi-a iertat slăbiciunea de odinioară și

trădarea. Nu vă gândiți la mine, principe. Gândiți-vă la speranța semenilor mei și la cei ce vă așteaptă. Adevăratul meu nume este *Fray* Joaquin. Eram călugăr, din ordinul Mercedarilor. Nu îmi fac decât datoria dându-mi viața în schimbul vieții voastre.

Îi întinse mâna și îl ajută să se ridice. Picioarele îl dureau încă, dar putea sta în picioare și umbla. Se sprijini de umărul lui *Fray* Joaquin.

- Vrei să mă spovedești? îl întrebă el.

- Nu mai sunt demn, principe, scuzați-mă, nu mai sunt demn. Dumnezeu va avea milă de dumneavoastră, căci sunteți tânăr și ați păcătuit din orgoliu sau din pasiune. Spovediți-vă de îndată ce veți fi liber, pe uscat. Trebuie să ne grăbim. Urmați-mă.

Fray Joaquin o luă înainte ducând felinarul. O adiere de aer proaspăt veni dinspre punte. Bătrânul stinse felinarul. Cerul limpede strălucea de stele și pe deasupra balustradei Radu-Negru văzu luminile Veneției licărind pe mal. Vasul părea părăsit, însă precauțiile pe care le lua spaniolul arătau că turcii din echipaj dormeau iepurește și că vasul era pregătit pentru călătoria din ziua următoare.

- Coborâți încet. Nu faceți zgomot când veți atinge apa. Acolo, la proră, se află o santinelă.

— Spune-mi, *Fray* Joaquin, n-ai auzit vorbindu-se de un anume Dragomir?

— Nu. Grăbiți-vă!

— Nu există nici un alt creștin la bord, în afară de dumneata și de mine?

— Nu, principe. Coborâți, vă rog!

Bătrânul îi sărută mâna. Radu-Negru îl strânse în brațe și se lăsă să alunece pe frânghie. Fără a face zgomot, intră în apa rece care îl făcu să se înfioare, și începu să înoate în direcția luminilor. Erau peste tot lumini și nu le putu distinge pe cele ale vaselor ancorate la Giudecca de luminile orașului. Șovăi, întoarse capul, se îndreptă într-o parte, schimbă brusc direcția.

Își pierdea repede forțele. Omul pădurii înota prost, iar stelele din cer nu-i veneau în ajutor. Erau ca niște fereștruci îndepărtate care habar n-aveau de lupta sa cu marea. Sunetele unei muzici ajunseră până la el, înotă într-acolo, găfâind deja, muzica veni către el. Era o gondolă cu cheflii care se întorceau de la o petrecere, chemă într-ajutor din toate puterile, însă cei din gondolă nu îl auzeau. Putu distinge voci de femei răsuflete și acompaniamentul metalic al unei mandoline melancolic și monoton ca țârăitul prelung al greierilor în nopțile de vară. Gondola trecu, muzica se pierdu în depărtare. Se deșteptă și întors pe spate, se lăsă dus de mare. Singur, era mai liber decât oricând, mai liber de asemenea să-și hotărască soarta. Veni de la frunte reîncepuse să sângereze la contactul cu apa sarată. Știa că revolta lui dăduse greș, că i se îngăduise să lăsa să spre a-și da mai bine seama. Nu exista soluție, orice răzvrătire împotriva morții era sortită aceluiași eșec. Dumnezeu păzea cu strășnicie tainele. Nu exista om în stare să se ridice împotriva soartei obișnuite a oamenilor. Cei ce pretindeau că sunt în stare de așa ceva, nu erau decât niște șarlatani, precum maestrul Fiorentino di Concoresso care împlinise două sute de ani și care transforma plumbul în aur pentru a câștiga cei câțiva bănuți trebuincioși vieții sale și pentru a-i da gata pe naivi.

Trebuia așadar să se resemneze. Era unica ieșire spre libertate, între limitele pe care le impunea această scurtă servitute situată între viață și moarte. Preț de o clipă, tusesese în stare să încerce totul, să trădeze totul, pentru a rupe odgoancele care îl legau de el însuși, or asta nu servise la nimic. Se scufundase ca o barcă prea fragilă în fața lăcomiei Oceanului. Dacă moartea era inevitabilă, exista cu siguranță o judecată la fel de inevitabilă dincolo de moarte și fiecare trebuia să plătească după faptele sale. În sensul ăsta, da, în sensul ăsta Dumnezeu suntem noi înșine. Iar păcatul Bătrânului înceta să mai apese asupra lui. Să se întoarcă, să se înapoieze cât mai repede, să-l pândească pe Dragomir, să-l ucidă pentru a-i împiedica revenirea, să distrugă falsul mesaj adresat alor săi, era tot ce îi mai

rămănea de făcut. Să renunțe la visul său de înțelepciune și de nemurire, să se resemneze fără să ajungă la blesteme, să lupte alături de țărani săi, pentru ca pădurea să continue să întrețină speranța în inimile celor înrobiți, nu era acest lucru singura libertate îngăduită în mijlocul legilor care făceau din om un captiv zdrobit în fundul tenebrelor?

Veneția, Veronica, magul, Erratino, promisiunile goale ale dogelui, toate se pierdeau în ceața istovirii. Relua legătura cu trecutul, cel din pădure, în vreme ce brațele-i ostenite loveau apa care îi spăla rana și îi acoperea încetul cu încetul ochii. Capul i se izbi de un perete, se înălță, mâinile îi atinseră o ramă de lemn și strigă: „Ajutor!” Sus de tot, sub stele, o voce îi răspunse: „Cine-i acolo?” Vocea răsună din nou, mai puternică: „*Uomo all'acqua!*” Un corp tare lovii apa lângă el, picături îl stropiră pe obraz, prinse o funie, pe jumătate leșinat. Gândea: „M-am întors la vasul turcilor. De data asta, s-a sfârșit.”

*

— Părinte, vreți să mă spovediți?

Îngenunche înaintea preotului care îi trecu patrafirul peste cap.

Vorbește, fiica mea.

Călugărița trecu pe lângă ea, tulburând aerul nemișcat, lăsând în urma ei un vag miros de ceară proaspătă și de beci.

Vorbește mai tare, fiica mea. Sunt bătrân și aud prost.

Vocea ei răgușită trezea ecouri pe sub bolțile înnegrite de fumul tămâiei și al lumânărilor. Pașii călugăriței se opriseră înaintea altarului. Dintr-o dată, sunet de toacă umplu valea și pădurea, chemând la slujba de vecernie. Spatele încovoiat sub patrafir și genunchii îndoiți pe lespedea rece o dureau, dar nu se opri din vorbit. „Nu mă pot împiedica să-l iubesc.” Sfârși într-un murmur care poate că nici nu ajungea la urechile preotului: „Aștept un copil de la el.”

Soarele apunea printre brazi, dincolo de munți, când ea iesea din biserică. Din casele albe ale călugărițelor, presărate

printre copaci în jurul bisericii, fumul urea spre cer. Mihai se uită la ceas și constată că era ceasul cinei. Mihai, îmbrăcat de rău, se întoarce la ea acasă.

- Cât ești de palidă, Maria-Domna. Ai aflat ceva?

- S-a întors?

- Nu.

Se așeză pe patul tare, cu sabia între genunchi, ca și cum ar fi fost o sabie de lemn, răsărită din copilărie, și tînapă câteva elipe luptă cu somnul care încerca să se așeze, ca un fluture, pe pleoapele sale. Purta ȋțari și mirosea a sudor de cal. Pletele lungi și negre îi erau pline de praf. Armura care acoperea pieptul avea urme de sînge, care ciupeau răsuri ca petele de rugină.

- Nu, repetă cu o voce care venea de foarte departe, n-ai nicio veste de la el.

Se cunoșteau din copilărie, de pe vremea când erau la Radu-Negru prin sălile palatului. Nimic nu se schimbase atunci, cu excepția celor petrecute în afara lor. Cîntărește și privească cu ochii lor de copii, lipsiți de secret.

- Turcii, continuă el, desfăcându-și armura și lăzindu-l la piciorul patului, vor ajunge în curînd la Ploiești. Asta se va întîmpla peste câteva săptămîni. Vei avea o pierdere. Trebuie să părăsești locurile astea.

- Ce va face maica stareță? I-ai vorbit?

- Nu vrea să plece.

- Nici eu nu voi pleca. Unde vrei să mă duci, unde va veni să mă caute aici, într-una din zile?

- Punctul unde se află așezată mănăstirea are o importanță strategică, după cîte spun ei. El este în timp trei hotare, al Valahiei, al Moldovei și al Turcii. Turcii îl vor folosi pentru a construi o fortăreață în jurul mănăstirii și le vor alunga pe călugărițe. Sau le vor lua pe cele bătrîne și le vor duce pe cele tinere la Istanbul.

- Dacă locul este atît de important, de ce nu pleci?

- E ușor de spus. Cu cei trei sute de zdrentăroși care îmi mai rămân?

- Ai putea să recrutezi ușor alți cinci sute, să-i aștepți pe turci în locul cel mai potrivit. Știi care sunt forțele pe care le vor trimite pentru a ocupa această biată mănăstire?

Două, sau trei mii. Cinci mii poate. Cele de care dispun ei la Brăila.

- Dacă vor ocupa mănăstirea, Dumnezeu nu va mai avea lăcaș nicăieri în țară. Ne va lăsa în voia nimicniciei și lașității noastre. Ei vor fi pângărit atunci totul. Îți mai amintești de Andrei, străpuns de săgețile lor?

- Nu-mi vorbi de Andrei, te implor.

- Purtăm cu toții povara morții sale pe conștiință.

Toți?

- Copiii de atunci, cei care în jocurile lor striveau întotdeauna oștile turcești, îți mai amintești? N-am știut să rămânem credincioși copilăriei noastre, Mihai.

Nimeni nu rămâne, Maria-Domna, nimeni nu rămâne credincios. Asta-i viața, un cortegiu de infidelități față de tine însuși.

- Atunci, e sfârșitul lumii. Lui Radu-Negru i-ar place să lupte pentru a ne apăra copilăria.

- Spui nerozii. Ce înseamnă copilăria noastră?

Libertatea.

Se lăsă o clipă liniștea, care se prelungi, confundându-se treptat cu noaptea.

Se ridică și azvârlă o cergă de lână peste prietenul din copilărie care dormea, cu gura întredeschisă, cu părul împrăștiat pe pernă. Își reluu locul pe scaun și, în timp ce noaptea urca din vale acoperind fereastra cu perdeaua ei albastră, rosti încet numele războinicului aflat departe, tatăl copilului ei.

O mână ciocăni la ușă, o voce o chemă de afară, ca însă nu le putea auzi. Nu mai era decât amintire.

*

Îi vine ușor omului de bine să învețe gesturile Răului, omului cinstit să se transforme în criminal și în tortionar. Contrariul este greu. Corpul se zbătea în sunii de fiecare dată când fierul roșu se afunda în carnea dezgolită. Prizonierul urla, implorând îndurare. Când leșina, câțiva pumni de apă rece îl readuceau la viață și la tortură. Flăcările focului care fusese aprins pe plajă se pierdeau în lumina strălucitoare a dimineții. Aerul mării mirosea a carne arsă și pescăruși lacomi se învârtteau în zbor pe deasupra grupului nemișcat concentrat în jurul captivului.

În clipele de tăcere se auzeau țipetele lor, asemănătoare celor ale copiilor monstruoși, și apele Padului, avide și gălbui la culoare, curgând spre marea apropiată. Stuful de pe cele două maluri unduia în vânt ca o mare de frunzișuri delicate.

Am să vorbesc, spuse captivul cu respirația tăiată.

Îi tăiară funiile și îi dădură să bea. El privi la Radu-Negru – corabia care îl salvase nu era turcească; fusese urcat la bord, readus la viață, se dusese pe dată la Aloisio acasă și, împreună cu un grup de prieteni, puseseră mâna pe vasul ancorat la Giudecca, îl găsiseră pe *Fray Joaquin* în cală, cu pieptul străpuns de un pumnal, conduseseră vasul la sud de Veneția, pe o plajă pustie de la gurile Padului, îl înmormântaseră pe *Fray Joaquin*, îl puseseră la carne pe căpitanul turc pentru a afla itinerarul lui Dragomir – ochii săi erau dispuși negocierii, ca și cum tortura nu fusese decât un preambul necesar și așteptat.

– Ce îmi oferiți în schimb?

– Viața nu îți e îndeajuns?

– Nu, principe. Dacă voi vorbi, nu mă voi putea nicicând reîntoarce acasă. Îmi trebuie bani pentru a reîncepe să trăiesc. Informația mea vă este indispensabilă. Cumpărați-o, sau uci-deți-mă. Nu aveți o altă alternativă. Nici eu, de altfel

– Care îți este prețul?

– O mie de scuzi.

Radu Negru slăbi cureaua fină a pungii, scoase un rubin care sticli în soare ca o picătură mare de sânge proaspăt și i-l întinse.

- Parcă ar fi sânge, zise căpitanul.

- Sânge pur pentru sânge impur. Dumneata ești cel care câștigă la schimb. Vorbește.

- La Spalato. Asta-i tot ce știu.

Dragomir avea așadar să refacă drumul cunoscut.

- A plecat deja?

- Da, principe. S-a îmbarcat în cursul nopții, atunci când erați dus în cala vasului. N-o să-l prindeți din urmă.

Radu-Negru îi întoarse spatele.

Se îndreptară în grup către o moară care plutea mai jos pe apele galbene, legată de mal cu funii groase de cânepă. Coborâră prinșii în cala morii, unde aveau să fie ținuți sub pază timp de o lună. Căpitanul ture urma să aștepte un semn de la Radu-Negru. Dacă informația sa era exactă, va fi liber; dacă mințise, va fi aruncat în fluviu, cu o piatră de gât.

Cai pregătiți îi așteptau pe Radu-Negru și pe Aloisio.

Timp de ceasuri întregi, urmând poteci care străbăteau câmpuri pustii, acoperite de stuf, tăiate de canale de pe care rațele sălbatice își luau zborul la apropierea celor doi călăreți, călăriri sub soarele dogoritor. Nori de țânțari făceau să vibreze aerul sonor precum o muzică a unui subtil coșmar. Stârvuri de vite, năpădite de corbi, ca niște uriașe insecte negre și lucitoare, făceau uneori să se scuture caii. Duhoarea urca înspre cer, odată cu respirația mlaștinilor. Păsările nu se speriau. Prezența oamenilor, necunoscui pe acele meleaguri, le lăsa indiferente.

- Cunoști bine regiunea?

- Vin aici destul de des la vânătoare de rațe. Am rude la Chioggia, unde mi-am petrecut o parte din copilărie. Un văr al mamei este patronul morii de pe Pad.

Tăcu câteva clipe, preocupat să strivească niște țânțari pe

Măria ta, prietenii mei ar vrea să profite de călătoria ta pentru a stabili raporturi regulate cu oamenii de dincolo. Dacă crezi că asta ar putea fi util cauzei noastre și cauzei voastre, îți voi da adresa cuiva din Spalato.

– Cred că ar putea fi util – care e planul vostru?

– Mi-ai vorbit de un anume Udina...

– Udina Burbur, păstorul dalmat.

Păstorii umblă prin țară. Asta-i meseria lor. Am putea să-i folosim pentru a face să ajungă la Spalato, apoi la Veneția, vești de la noi, pentru a organiza o rețea prin toate teritoriile subjugate de turci. Am fi informați despre multe lucruri și ai ști, lărgindu-ți, dacă dogele și-a schimbat părerea, dacă momentul e favorabil unei noi ambasade. Se spune că noul papă vrea să ia conducerea unei noi cruciade și că a trimis scrisori în acest sens tuturor suveranilor creștini. Se pare de asemenea că regele Poloniei și-a dat deja consimțământul, iar că împăratul o va face, fără zăbavă. Se vorbește deja de războiul între Veneția și Istanbul. Udina Burbur și însoțitorii lui ne-ar putea da informații despre forțele turcești care-l străbat acum țara.

– Asta se poate face. Voi vorbi cu Udina. Cred că mă va ajuta să dau de urma lui Dragomir. Odată ajuns acasă, voi ține legătura cu dumneata și cu prietenii dumitale prin păstorii lui Udina. Ideea dumitale mi se pare utilă. Trebuie să ne pregătim de un nou fel de război. Cel la care visează vărul meu Mihai și pe care-l pregătește de ani de zile. Războiul învinșilor împotriva învingătorilor, războiul deznădăjduiților împotriva acelor care sunt prea siguri de victoriile lor. Dacă războiul cel mare izbucnește între Austria și turci, noi vom ataca oștile turcești din spate. Le vom împiedica să primească întăriri și provizii, tăind toate drumurile de la nord și de la vest. Se găsesc tot mai departe de bazele lor de aprovizionare, devin așadar tot mai vulnerabili. Dar dacă voi fi din nou învingători?

Nu-i exclus. Dacă regii creștini nu vor ajuta Austria, cîștigătorii nu se vor opri de data asta decât la Roma și la Paris.

Viena nu va rezista, Europa întreagă este pierdută. Ar fi poate o soluție, cea mai primejdioasă, fără îndoială. Însă căderea sub oprirea necredincioșilor ar fi atunci mijlocul cel mai sigur de a înăptui unitatea tuturor creștinilor. Turcii nu ar rezista unei revolte generale a învinșilor.

– Ar fi prea primejdios. Peste cincizeci de ani, n-ar mai fi pictor de creștin în Europa. Tineretele generații ar fi educate în spiritul Profetului, iar Europa ar deveni un pământ de sclavi îndotrinați și obedienți. Nu trebuie niciodată să se mizeze pe ce e mai rău cu gândul că se va câștiga ce e mai bun. Războiul e un joc mult mai strâns decât pacea.

– Vor exista întotdeauna pădurile. Și va exista întotdeauna un imperiu, chiar și după căderea sultanilor, adăugă pictorul zâmbind, ca și cum toate astea nu erau altceva decât o glumă, iar zâmbetul era singura armă eficace pentru a se apăra. Obrazul său era roșu și buhăit, de nerecunoscut din pricina înțepăturilor țanțarilor. Insectele umpleau cerul și se năpusteau în valuri peste cai și peste cei doi călăreți. Zgomotul lor îi amintea lui Radu-Negru de șuieratul viscozelor peste șesurile țării sale.

Te gândești la Leviatan, monstrul din Biblie? întrebă Radu-Negru.

– Va trebui într-o bună zi să-l distrugem pe Leviatan. Să ne gândim la viitorul oamenilor. Să păstrăm spiritul pădurilor și să facem din el idealul copiilor noștri, filozofia oamenilor liberi. Un nou profet se va ridica într-o zi pentru a predica cruciada împotriva lui Leviatan. Acel profet sau acel Mesia va ieși poate din adâncurile pădurii voastre. De „acolo” ar trebui să vină.

Radu-Negru își aminti vorbele tatălui său. Poporul lui putea supraviețui, căci era deprins cu toate umilințele și cu toate speranțele.

Sunt fericit că am un prieten ca dumneata, Aloisio, fericit că te-am întâlnit. S-ar putea să nu te mai revăd. Viața acolo are durată scurtă.

Aş fi vrut să-ţi fac portretul, Măria ta.

Să nu-ţi pară rău. N-aş fi avut perete unde să-l a-

O campanilă apăru pe deasupra stufului în fundul co-
priet, abia desenată pe cerul cenuşiu şi apăsător. O cup-
scipr. Calul lui Radu-Negru necheză şi scutură din cap, ferit
că simte în nări mireasma pământului oamenilor

Am ajuns la Chioggia, Măria ta.

CAPITOLUL V

PĂDURILE

Se opriră pe culmea unui deal. Râul, jos în vale, străbătea o largă depresiune presărată cu copaci. Apa leneșă lua parte la asprele funeralii ale asfințitului. Caii șiroiau de sudoare și lungeau capetele către tufele de iarbă ce creșteau printre pietre, mestecându-le cu zgomot între măsele și zăbale. Închideau ochii, de plăcere și de osteneală.

– Uite-i, Măria ta, spuse Udina Burbur întinzând brațul.

Niște puncte negre se mișcau leneș în mijlocul apei, spre celălalt mal.

– Douăzeci de călăreți turci și trădătorul. Vor petrece noaptea la adăpostul pădurii.

– În noaptea asta, spuse Radu-Negru, le vei lua caii, în afară de acela al lui Dragomir. În zori îi vei ucide pe necredincioși, având grijă să nu-ți scape niciunul. Dragomir are să fugă, iar eu îl voi urmări singur. E împede? Nu te atinge de trădător.

– Am înțeles, Măria ta.

Udina Burbur își întoarse calul și se îndreptă spre păstorii dalmati opriți mai jos, la adăpostul versantului împădurit. Frau vreo cincizeci de oameni, toți tineri, înarmați cu ghioage, săbi și arcuți. Erau câte unii care purtau în bandulieră puști lungi, turcești. Urmărirea începuse bine, căpitanul turc prins la Giudecca nu mințise, Dragomir trecuse într-adevăr prin Spalato, un grup de douăzeci de ieniceri îl ajunsese din urmă, escortându-l. Îl urmăriră de departe, împărțiți în grupuri mici care se adunaseră chiar în seara aceea la malul fluviului, în locul pe unde Dragomir avea în mod sigur să traverseze pentru a trece

pe teritoriul valah. Radu-Negru trimisese un sol la Spalato, la adresa pe care i-o indicase Aloisio, pentru a face să ajungă la Veneția vestea pe care pictorul o aștepta. La ora asta, căpitanul turc era liber, în pragul unei vieți noi, așa cum o dorise. Urmărirea se desfășurase după planul prevăzut. Păstori lui Udina și ai fratelui său, cât și niște țărani prieteni, străbăteau deja satele după ajutor. Rețeaua se întindea încet, dar neîncetat, peste întreaga țară, căci lumea se afla din nou în război. Turcii începuseră asediul Vienei.

Era primul lucru pe care-l aflate Radu-Negru debarcând la Spalato. Presentul se împletea astfel cu trecutul îndepărtat, în timp ce Veneția se pierdea în memorie ca un nor înghițit de azur. Două proiecte i se înfiripau în cuget: să-l ucidă pe Dragomir și să o regăsească pe Maria-Domna, dacă ea se mai afla încă la Poiana Mărului. Ce putea urma, îi apărea la fel de limpede ca și trecutul. Zbuciumul se liniștise în el, așa cum glasul furtunii dispare îndărătul munților. Și era calm și mulțumit, cufundat în sine însuși, ca toți cei care se resemnează cu singurătatea. O rană sângera în el, precum aducerea aminte a unei înfrângeri, iar când Veronica îi revenea în amintire, alături de Aloisio, de mag, de Erratino și de toți cei pe care îi cunoscuse de curând la Veneția, i se părea că sângele îi bufnea în gură și că avea să se prăbușească, învins de o durere fără nume. Însă trecutul nu îl chinuia decât arar, înainte de a adormi, în timpul acelor momente care despart prezentul de adevăratul trecut, cel care adăpostește în noi flacăra îndepărtată a speranței. Luptă preț de câteva clipe cu aceste imagini și se cufundă repede în somn.

Traversară fluviul sub lumina palidă a unui corn de lună ostent. Un păstor valah îi aștepta pe malul stâng și se ploconi înaintea principelui său. Se afla din nou acasă, după luni de absență. Se simțea mai bătrân, mai dur și mai înțelept, ca și cum aceste luni ar fi fost ani. Umbre albe dispărură printre copaci. Ele reapărură înainte de ivirea zorilor, ducând de hățuri cei douăzeci de cai ai ienicerilor.

Țărani pândeau cu arma în mână, gata de luptă. Ascunși în spatele copacilor, ei înconjuraseră mica poiană unde dormeau turcii. Focurile nopții încă mai fumegau. Un strigăt lung se ridică din pădure, păsări speriate se înălțară, greoaie, printre ramurile umede de rouă. Se luminase deja când necredincioșii se năpustiră în căutarea cailor. Alte strigăte, mai scurte, rămaseră parcă atârinate în frunziș. Ramuri uscate trosneau sub copite, ca pârăitul unui loc. Numărară cadavrele. Nimeni nu lipsea la apelul de dimineață. Radu-Negru îi strânse mâna lui Udina Burbur și sări pe cal, în timp ce țăranii târau cadavrele spre fluviu.

Urmărirea începu. Trebuia să-l prindă pe Dragomir înainte ca el să iasă din pădure și să ajungă la vreo garnizoană turcească pentru a cere ajutor.

*

Pădurea de stejari acoperea câmpia. Radu-Negru se oprea uneori pentru a căuta urma fugarului în pământul moale care păstra amprenta copitelor. Pleca din nou la galop. Voia să termine cât mai repede cu această oribilă corvoadă. Nu-i ușor să ucizi, o știa, mâinile îi tremurau strângând hățurile și se întreba dacă ura împotriva soțului Mariei-Domna sau împotriva aliatului turcilor era ceea ce îl îmboldea în această urmărire al cărei sfârșit avea să însemne o dublă eliberare, individuală și colectivă totodată. Totul era tulbure, nesigur și murdar, în lumea asta în care trebuia întotdeauna să ucizi pe cineva pentru a putea regăsi o geană de fericire.

Și dacă îl ucidea Dragomir? Gândul acesta nu-l speria. Moartea lui ar fi pus capăt tuturor îndoielilor. Nu se temea de Dragomir, ci de acel tremur rușinos care îi strivea dinții ca o zăbală nevăzută și îi căsca un gol dureros în măruntaie.

Zări tunica roșie a lui Dragomir în depărtare, printre copaci care se răreau înspre o poiană largă. Dădu pîntecul calului ce necheză de durere și de istovire, ca și cum ar fi vrut să se opună ultimului efort cerut de stăpânul său. Acest nechezat

deșteptase o amintire neplăcută în străfundul memoriei. O ramură îi biciui obrazul scăldat în sudoare. Tunica roșie jucă în fața ochilor săi în ritmul nebunesc al galopului. Acest nechezat - își dădu seama într-o străfulgerare interioară - îi amintea de strigătul de deznădejde al tatălui său atunci când își înălțase glasul împotriva Stăpânului din cer, precum acest cal istovit care, acum, se opunea zadarnic pintenilor lui nemișoi. Un parfum de frăguțe strivite urcă din pământul încă umed, scene din copilărie îi trecură în fugă pe dinaintea ochilor, văzu micul trup al lui Andrei legănându-se la capătul funiei și își aminti de fuga aceea printre copaci, în tovărășia lui Mihai și a celorlalți. Se opriseră, gâfâind, și, înainte de a face cale-ntoarsă, el se aplecase pentru a culege frăguțele ce se iveau ca niște pete sângerii printre frunzele lucitoare de rouă. Strivise câteva și aroma aceea îi dezvăluise prezența lor. Simțea încă gustul lor în gură când, reîntors la marginea pădurii, văzuse trupul lui Andrei străpuns de săgeți și pe turcii care se îndepărtau pe câmpie, spre Dunărea apropiată. Pricepu în clipa aceea că viața tuturor oamenilor era plină de amintiri îngrozitoare și plăcute, că ea nu era altceva decât o memorie nestăvilită de suferințe și de bucurii adunate în grabă în cursa lor către moarte. Nu înțelese motivul acelei fugi care îl despărțea de oameni. De ce trebuia să ucidă pentru a trăi, de ce?

Crupa celuiilalt cal luci, nemișcată în soare ca o băltoacă de apă. Tunica roșie nu se mai mișca. Își scoase sabia din teacă, înfipse pintenii în șoldurile însângerate ale calului său și, trecând în goană pe lângă Dragomir, izbi din toate puterile. Sabia trădătorului zbură prin aerul liniștit, sclipind în lumină.

Opri calul și se întoarse. Dragomir descălecă și, alergând cât putea de iute, își recuperase arma. Radu-Negru sări jos și se îndreptă spre el. Se priviră, gâfâind, fără să vorbească.

Trebuia să-l ucidă cât mai repede, să se descotorosească pentru totdeauna de această prezență primejdioasă. Se năpusti spre el și lovi din nou. Celălalt eschivă lovitura și lovi la rândul-i. Însă loviturile sale erau cele ale unui om obosit, epuizat

de goană, surprins de apariția neașteptată a lui Radu-Negru pe care-l credea în drum spre Istanbul, legat fedeleș în fundul calei. Cu părul și barba ude de sudoare, cu spatele încovoiat, cu gura deschisă, cu chipul deformat de oboseală și de frică, Dragomir semăna cu un om bătrân. Sabia îi tremura în mână. Buzele îi fremătară, voia să vorbească, trăsăturile i se schimonosiră într-un rânjet care îl făcea de nerecunoscut, ochii i se strânseseră o clipă, concentrați de efortul zadarnic. Cuvintele nu se auziră, îi fu rușine de slăbiciunea lui, mai făcu încă un efort asupra lui însuși, ridică sabia într-un gest de furie și se aruncă din nou asupra lui Radu-Negru, care se feri de lovitură și izbi de trei ori la rând, în același loc, strigând, scos din minți. Brațul celuilalt nu cedă. Făcea un pas îndărăt după fiecare lovitură pe care o evitase, deschizând de fiecare dată gura care refuza să i se supună. O salivă roșiatică, amestecată cu sânge, i se scurgea în barbă. Își mușcase limba. Reuși să spună în cele din urmă:

Măria ta, ca și cum acest cuvânt magic însemna pentru el începutul unei rugăciuni ce ar fi putut îndepărta primejdia de moarte în care se afla.

– Nu mai sunt domnitorul tău. Îți amintești, la Veneția mi-ai spus-o tu însuși, câine necredincios. M-ai lovit în cap, ai cutezat să ridici mâna asupra mea și m-ai dat pe mâna turcilor. Am să te omor.

Lovi din nou, cu mai multă putere. Timp de câteva clipe îl urmări printre copaci, în căldura înăbușitoare a amiezii. Caii pășteau iarbă în poiană, indiferenți la acea luptă care nu îi privea. Greierii perpeleau parcă aerul pe grătarul țărâitului lor nesfârșit și răutăcios precum iadul. „Dumnezeule, spuse el, fără să deschidă gura, scapă-mă de răul acesta.” Își sudui adversarul: „Câine necredincios!”

Izbi din nou, ultima lovitură, credea el. Dragomir sări într-o parte cu o repeziciune care îl uimi. Sabia principelui se înfundă în pământul moale. Celălalt înălță iataganul – își dădu seama că arma lui Dragomir era un iatagan – care sclipi în

lumina orbitoare și lovi drept, de sus în jos, pentru a-l des-
pica în două ca pe o carne deja inertă. Iataganul se înfundă în
pământ, alături de sabie. Elanul îl târî pe Dragomir care rămase
nemișcat, întins pe burtă, golit de puteri. Făcu un efort pentru a
se ridica și a ajunge la arma care încă vibra lângă capul său, ca
o cruce aplecată în fața unui mormânt. Cu o lovitură de pector,
Radu-Negru izbi mâna care se chirci, moale și dezarticulată,
cu oasele sfărâmate de cizmă. Se întoarse pe spate, cu brațele
acoperindu-și chipul, așteptând moartea.

- Lovește repede, Măria ta, lovește repede, pentru numele
lui Dumnezeu. Fie-ți milă de mine. Lovește repede.

Radu-Negru izbi una de alta cele două săbii, pentru a face
să cadă pământul umed și gras care le mânjea. Rămase nemiș-
cat, sub sudoarea rece care îi șiroia ca ploaia pe frunte și pe
spate.

Ridică-te, spuse el aruncându-i iataganul pe burtă. Dra-
gomir icni de durere și se ridică, sprijinindu-se pe mâna stângă.
Apără-te.

- Mi-ai sfărâmat încheietura mâinii. Nu mă pot apăra.
Ucide-mă, Măria ta. Ce mai aștepti?

Plângea de furie și de durere, apăsându-și pe gură înche-
ietura rănită, ca pentru a o vindeca cu suflarea sa. Nu mai avea
înfașșarea obișnuită, încetase de a mai fi un om, suspinele îi
alterau chipul și glasul.

Nu te pot ucide, spuse Radu-Negru, care luă iataganul
și, tremurând pe picioarele ce-l făceau să se poticnească la fie-
care pas, ajunsese lângă cal, se urcă în șea cu multă trudă, prinse
în trecere calul lui Dragomir, trecu hățul pe după brațul stâng
și dispăru în trap mărunț pe sub copaci.

Se îndreptă spre apus, în direcția de unde venise, hotărât
să se întoarcă la Veneția și să-și sfârșească zilele acolo, nevred-
nic și necunoscut, departe de violență. Însă făcu de îndată cale
întoarsă, dădu piteni calului și se îndreptă spre răsărit. Nu se
gândea la nimic. Îl durea capul. Ajuns la un pârâu, lăsă cai să

se adape și aruncă iataganul în apa limpede care curgea fără zgomot peste pietrele înverzite de mușchi.

– Măria ta, nu ești un trădător.

Vocea era la fel de limpede ca și pârâul, însă nu se clinti, căci cunoștea ecourile singurătății sale. Scoase un codru de pâine din traistă și își înfipse dinții în coaja întărită care mirosea a stână. Când calul lui înălță capul, îl împinse ușurel în apă.

Ea privea safirul al cărui albastru melancolic părea smuls unui aer îndepărtat și inaccesibil.

Aloisio îi adusese acest inel, de câțva timp. „Este din partea principelui, prietenul nostru comun”, spusese el zâmbind. Era prostește să zâmbească astfel, dar ea nu îi purta pică. Nu purta pică nimănui de când piatra aceasta albastră pătrunsese în viața ei. Privind lumina concentrată în ea, se gândea la cel care plecase și n-avea să se mai întoarcă și ale cărui trăsături se conturau chiar în centrul aceluia azur, ca într-o sferă magică. Îl vedea, îi asculta vocea. Lumea devenea albastră, fără pete și fără nori, iar ea îi adresa cuvântul acestei imagini, micuță, îndepărtată și apropiată, insesizabilă și uriașă ca amintirea. *Il principe azzurro e passato da me...* Versul acesta trebuia să fie începutul unui cântec pe care îl cânta, la harpă, în vreme ce safirul, de pe degetul ei ce se mișca, îi umplea cu scânteii albastre orizontul melancoliei.

Melodia se născuse imediat, însă versurile nu se formau. Fredona cântecul acompaniindu-se cu degete fremătătoare care făceau corzile să trăiască. Furtuna în barcă, strigătele pe care le scosese sfidând ploaia și fulgerele, violența dragostei pe valurile furioase, sărutarea dinaintea acelei vetre de pescari pe care fierbea o oală, cuvintele sale nesigure impregnate cu accentu-i străin, asemenea unui parfum suav și durabil, întreg acest trecut căpăta formă în fața ochilor ei sub ritmul luminos al pietrei scăpărătoare, făcând să se nască din harpă o muzică dureroasă și alinătoare.

Ușa îi rămânea închisă la toate chemările. Își exprimase căută de Aloisio dorința de a vinde casa și de a se retrage undeva, într-un oraș mai liniștit, departe de mare, la Padova sau la Vicenza, căci totul i se părea pustiu și absurd. „Îi vei fi mai de folos aici, îi spusese pictorul. Cauza lui este de-acum a noastră. Nu-l părăsi.” Rămăsese, însă entuziasmul îi lipsea. Știa că nu există întoarcere posibilă și că nu va mai aparține nici unui bărbat. „Ce văduvă frumoasă ești, îi spunea Aloisio, zâmbind. O să treacă, la fel ca toate durerile, la fel ca toate iubirile. Trebuie să știi să uiți totul pentru a suporta viața.” Principele ei o învățase un alt adevăr, iar ea îi rămânea credincioasă: nu trebuie să uiți nimic; murim atunci când amintirile ne părăsesc.

Chemă la ea într-o zi pe spadasinul nocturn și îi făgădui o mie de scuzi dacă îl ucidea pe Erratino. „Nu poți ucide un poet”, îi răspunsese el.

Dublase oferta. Însă Erratino nu se afla la Veneția. Părăsise orașul, sau poate, temându-se de răz bunare ori de închisoare, se ascundea așteptând să vină turcii sau să-l uite legile.

Părăsi fereastra și se întoarse. Aloisio intrase în cameră.

– Tot visătoare? Am vești bune pentru tine.

Nu aștepta vești bune.

– Principele l-a prins pe trădător. Oamenii care îl însoțeau au măcelărit escorta lui Dragomir. Se află deja acasă acum. Tocmai am primit un mesaj de la Spalato.

Acasă, adică în mijlocul primejdiei. Și mai numești așa ceva o veste bună.

Mai am una. Un atac turcesc a fost respins în fața Vienei. Regele Jan Sobieski își îndreaptă trupele către orașul asediat. Avem nevoie de tine.

Privi piatra albastră, în miezul căreia un călăreț lupta pe sub arbori care se îndoiu sub o furtună violentă. Totul era albastru, chiar și sângele care curgea din răni, chiar și can și frunzele, cerul de furtună și pământul nemilos.

– Aș vrea să fiu bărbat, zise ea, un războinic.

– Ești mai puternică decât un războinic.

Zâmbi la rândul ei. Pictorul nu o înțelesese. Ce ar fi vrut ea era să nu mai iubească, să înece în sânge și ură tot ceea ce piatra asta cânta sub ochii ei. Să nu iubească era un privilegiu de războinic.

*

Tăcute, călugărițele se pierdeau printre copaci, în direcția mănăstirii. Noaptea le va călca curând pe urme. Toaca nu mai răsuna, de câteva zile, pentru a nu dezvălui turcilor prezența mănăstirii. Se știa că ei își părăsiseră garnizoana de pe Dunăre și că se îndreptau spre Poiana Mărului, urmând, în sus, firul Râmnicului Sărat. O parte din forțele lor aveau să se alăture celor care luptau deja în fața Vienei.

O mie de războinici nu e mult, spuse Mihai. Nu suntem însă decât trei sute.

– Nu ne mai cred în stare să ripostăm. Ne cred înfrânți și supuși pentru totdeauna, spuse Maria-Domna, așezându-se pe stânca ce păstra căldura soarelui.

În jurul lor, pe înălțimi, blocuri de piatră desprinse din munte nu așteptau decât un brânci pentru a se prăvăli la vale, pe-acolo pe unde trecea drumul ducând la mănăstire. Țăranii războinici, frânți de oboseală, se odihneau jur-împrejur așteptând cina. Călugărițele trudiseră alături de ei toată ziua. Totul fusese pregătit cu grijă. Era ultima lor șansă și erau hotărâți să lupte, unul împotriva a trei, la adăpostul pădurii.

Cinci țărani călare înaintau pe fundul văii, conduși de un om mergând pe jos. Caii abia se mișcau pe drumul care urca, istoviți de drumul cel lung. Cine știe de unde veneau, din ce colț necunoscut al țării.

Nu mai ești sigur de tine, ca înainte. Te temi de ceva.

Nu răspunse imediat.

– Ar trebui ca el să fie deja aici. Aș vrea să fie aici la momentul potrivit, însoțit de mulți călăreți venețieni, bine înarmați și bine hrăniți și totul să se fi terminat.

- Ce ai de gând să faci după?

Să merg la Viena. Soarta noastră a tuturor se hotărăște în fața zidurilor ei.

- Știu. Ai vrea să te așezi în fruntea unei mari oștiri, să câștigi o mare bătălie, să salvezi Viena și creștinătatea, să întemeiezi o împărăție. Nu obosești niciodată să te bați și să visezi. Nu te gândești decât la glorie, adică la tine însuși. Ești incapabil să iubești, Mihai. Războiul se naște și crește în inimi precum a ta.

Radu-Negru îi numea pe cei ca mine călăii omorului.

- Numești înfometați pe acești țărani veniți în sprijinul nostru, pentru că îi consideri ca neavând nici o greutate în balanța falei tale.

E foarte cu puțință. Nu mă gândisem la asta.

- A gândi, înseamnă a concepe existența celorlalți. Tu nu concepi decât propria-ți prezență.

Tăcură, amândoi încurcați. Anii care îi despărteau de copilărie adunau în jurul fiecăruia din ei strani neînțelegeri, tot mai apăsătoare. În tăcere, amintiri pluteau între ei. El ar fi dorit să se descotorosească de ele, pentru a urma un alt drum, complet nou. Ea simțea în el dorința acestei fugi și nu putea să-l ierte.

- Îți amintești de ziua când m-ai lovit peste obraz? Zise ea pentru a îndepărta de ei tăcerea.

- Asta s-a întâmplat când am înțeles că îi iubeai pe Radu-Negru. Aș fi vrut să te omor. Căci eram îndrăgostit de tine.

Nu mi-o spuseseși niciodată.

- Este singurul lucru din viața mea pe care am reușit să ți-l ascund. A durat puțin, însă eu m-am născut, așa cum vezi în clipa asta, din acea dragoste neînțeleasă. M-ai transformat în războinic. Dacă visez cuceriri și sânge, o fac pentru a șterge umilința aceea.

Nu era decât o pasiune de copil, spuse ea fără convingere.

Da, însă rămânem totdeauna credincioși copilăriei noastre, cu sau fără voie. Tu ești cea care m-a învățat acest straniu adevăr. Și iubirea ta este cea care l-a transformat pe Radu-Negru într-un prinț nevolnic, adăugă el după o scurtă pauză. Iartă-mă, poate că-ți par dur și nedrept. Un principe nevolnic, asta înseamnă un principe îndrăgostit. Asta-i un alt adevăr pe care mi l-ai dezvăluit. Principii buni sunt călăii popoarelor, cei ce nu cunosc iubirea.

— Cei ce nu se supun iubirii?

Da, spuse el cu tristețe. Ce prostesc este totul! Am putea schimba tot, întorcându-ne, înșfăcând viața acolo unde ea ne-a obligat să o luăm pe calea care ni se potrivea cel mai puțin. Este însă cu neputință. E ca și cum cineva ne-ar pune să alegem o soartă despre care știm că nu a fost făcută pentru noi.

— N-aș vrea să o schimb pe a mea.

— Ești o resemnată, ca Radu-Negru. Popoarele ar trebui să nu aibă încredere în principii credincioși soartei lor. Această fidelitate îi împiedică să fie mari.

Crestele munților ardeau sub asfințitul în flăcări. Părea că o mare de jăratec se întindea dincolo de creste.

Poate că acolo-i Viena care arde, spuse el privind spre apus. Iar noi putrezim în valea asta, pândind o mie de turci amărâți pe care îi vom strivi vitejește sub stânci, fără nici o fală și fără de urmărire. Vezi tu, dacă ne-am fi născut altundeva, acolo unde războaiele mari au făurit suflete mari...

Maria-Domna îl privi, surprinsă de aceste vorbe pe care ea însăși le rostise. Privi în partea cealaltă, spre câmpia năpădită de noapte, și atinse brațul lui Mihai. Focuri clipeau în depărtare, tot mai limpezi, pe măsură ce bezna urca spre creste. Focuri numeroase, cu o lumină rea, ca ochii de fiare.

— Turcii, spuse el. Vor fi aici poimăine.

*

Radu-Negru văzu acele focuri și mângâie încet gâtul ud al calului, ale cărei picioare tremurau ușor sub el.

Aproape că am ajuns, spuse cu voce tare și plecă în trap mărunt pe poteca ce urca de-a lungul unui pârâu șopotitor. Țăranii aceia avuseră așadar dreptate. Turcii se pregăteau să ocupe Poiana Mărului. Iar el se întorcea singur, fără nici un ajutor, fără nici o speranță, în afară de aceea de a o revedea pe Maria-Domna, tot atât de singur ca la plecare. Mai singur, pentru că atunci se legăna în iluzii și pentru că Della Porta îl însoțea. Și mai pierduse și o noapte întreagă să contemple orașul pustiu în lumina lunii, să se hrănească cu acea tristețe care însă îi rodea inima.

... Cucuvele țipau în turla bisericii. Poarta era închisă. Calul păștea iarba care, în timpul absenței lui, crescuse în piața, printre pietre. Orașul dormea singur, în lumina galbenă a lunii, iar femeia aceea nu se mai afla acolo. Ore întregi o căutase peste tot, în jurul palatului, pe străzile cele mai îndepărtate, acolo unde copacii încărcăți de roade se aplecau greoi pe deasupra zidurilor ce stăteau să cadă în ruină. Se întorsese. Curtea Mariei-Domna era tot atât de pustie ca și celelalte. Nu se vedea nicio urmă de jaf. Turcii, ocupați în altă parte, uitaseră de capitală, în vreme ce ai săi, retrași spre răsărit, nu aveau curajul să se întoarcă acasă înainte de reîntoarcerea principelui. Pătrunse într-o curte, își lăsă calul slobod, după ce-i scosese șeaua și culesese câteva caise pe care le mănca așezat pe treptele de lemn ale casei. Urcă apoi în pridvorul acoperit care se întindea de-a lungul fațadei și se culcă pe jos, cu capul sprijinit de șea.

Un voievod îi apărui în somn. Era îmbrăcat țărănește, pe cap cu o cușmă de miel, cu părul lung căzându-i pe umeri, cu obrazul verde și lucitor ca al unui om otrăvit. Știa că acest voievod murise de vreme îndelungată, de veacuri, și că el domnea peste această țară care acum era a sa. Numele său îi era necunoscut, știa însă că puterea și propria-i coroană veneau de la acest Domn care își apăruse țara împotriva altor năvălitori, la începuturile istoriei. Voievodul înainta încet și, cu mâna dreaptă ținând un paloș însângerat, făcea semn unei oștiri care se afla în urma lui. Însă Radu-Negru nu vedea pe nimeni, cu

excepția unor arbori groși ce se prăbușeau fără zgomot, ascultând de semnele pe care le făcea Domnul cu paloșul. Strigăte se ridicau, slășietoare, către cerul înnorat, ca și cum acești copaci ar fi strivit trupuri omenești în căderea lor. Voievodul dispărui, fără să-i fi adresat cuvântul, și strigătele se stinseră cu încetul sub trunchiurile ce se încurcau între ele, și care închideau orizontul cu frunzișul lor de toamnă. O lumină albastră pâlpâia, timidă, între cer și pământ.

Soarele încă nu răsărise când se trezi, obsedat de vis. Mai mâncă din caisele umede de rouă, își căută calul și ieși din oraș înspre Ordessus. Spre amiază întâlni un grup de țărani care își priveau lanul de grâu, aproape copt pentru seceriș, îl recunoscuseră, se ploconiră în fața lui după datină și îi spuseră că turcii se îndreptau spre mănăstire și că cei mai tineri din sat pleaseră ca să-l ajute pe Mihai care se pregătea să dea lupta cu ei în apropiere de izvoarele Râmnicului Sărat. Puse să fie condus în sat, să i se dea ovăz calului său și plecă din nou în goană, peste câmpurile ce unduiau în soare și sub adierea vântului ca o mare lipsită de primejdii...

Două zile și două nopți călărise fără întrerupere. Întâlni fugari retrăgându-se spre munți din fața armiei turcești, țărani bătrâni în zdrențe, mânănd carele unde își îngrămădiseră familiile și bunurile. Unii din ei clădeau deja colibe la adăpostul pădurii, la marginea luminișurilor, cu ochii întorși spre câmpia pe care, dacă războiul avea să țină, grâul lor avea să putrezească sau să ardă sub bătaia ploii și a soarelui. Duceau mai departe soarta strămoșilor lor. Copii pricăjiți, îmbrăcați în niște cămăși murdare, se jucau de-a războiul printre boii dejugați care mișcau agale din fălci, clipind din ochii umezi, încărcăți de o filozofie ce nu era cea a oamenilor.

Se gândea la copiii fericiți și curați care topăiau pe străzile Veneției, pe marginea canalelor ce reflectau în apele lor imaginea înaltă a palatelor construite la adăpost de toate furtunile. Lumea era prost construită, nu mai era nici o îndoială. Raiul și iadul nu erau decât simbolul acelei greșeli originare, fără soluție

posibilă atâta timp cât oamenii vor rămâne oameni. Iar acești copii aveau fără îndoială o rațiune de a exista, cu zdrențele lor și cu ochii lor surâzători și tragici. Era sigur că aceste vieți aflate la început lăgăduiau ceva nemaiauzit copiilor celorlalți, că nefericiții din ziua de astăzi purtau pe umerii lor goi și firavi crucea unei iluzii care se înclina spre viitor. Printre ei creștea deja voința celui care nu se va resemna, pentru care războiul, minciuna și prostia vor fi arme nevrednice și depășite...

Focurile străluceau spre dreapta când ajunse la Râmnicul Sărat. Urmă firul apei pe o potecă pe care o cunoștea și focurile dispărură îndărătul lui.

O voce răsună în noapte.

— Cine-i acolo?

— Domnul tău, răspunse el.

O umbră îi veni în întâmpinare, cu sabia în mână.

— Bine ai venit, Măria ta. Te așteptam.

Țăranul îi arătă drumul spre culmea unde se găsea Mihai împreună cu ceilalți, și se pierdu din nou în beznă. Înainta, liniștit și sigur, apărât de acel țăran care însemna cu prezența sa hotarul între bine și rău. Se găsea din nou în țară și avu senzația că arborii fremătau înaintea lui, înclinându-și cu respect frunzele.

Mihai dormea, întins pe o moviliță de iarbă proaspăt cosită, pe care calul i-o păștea la căpătâi. Se aplecă peste prietenul din copilărie și îl scutură ușor. Mihai nu se mișcă. Îi fu milă de această oboseală, mai mare decât a lui, și se duse spre grupul ce se adunase la câțiva pași mai încolo. Îi oferiră vin, pâine și brânză. Puse să i se aducă desaga și împărți cele câteva caise rămase, moleșite de căldură și de zdruncinături.

— Le-am cules dintr-o grădină, acolo lângă biserică.

Țăranii le duceau cu pioșenie la gură, le miroseau îndelung, fără să cuteze să muște din fructele sacre pe care domnitorul le adusese din orașul lor îndepărtat. Și le trecură din mână în mână, apoi le mâncară, mestecând miezul fără miros, ca pe o azimă.

Orașul nu a fost jefuit de necredincioși, spuse el. Putem să ne întoarcem acolo, dacă Dumnezeu ne va ajuta să învingem. Sunt prea ocupați la Viena pentru a se gândi imediat la represalii. Și în câteva luni putem pune pe picioare o nouă oaste. Se spune că regele Poloniei și cu papa concentrează forțe pentru a le trimite în sprijinul asediaților. Turcii vor fi zdrobiți și, cu ajutorul Venetiei și al împăratului, îi vom putea alunga de la noi.

Trebuie să sfârșim iute cu ei, Măria ta, zise o voce. Grâul așteaptă să fie secerat și, dacă războiul va dura săptămâni, vom muri de foame.

Trebuie să lovim repede, Măria ta. Grâul nu așteaptă.

— Nu suntem decât trei sute aici, răspunse Radu-Negru. Lanurile nu vor duce lipsă de secerători.

— Mă gândeam la holda mea, răspunse vocea melancolică și se stinse, ștearsă de imaginea valurilor auri de grâu care așteptau secera stăpânului și nu o alta.

— Care este planul?

O mână i se așază pe umăr. Se ridică și Mihai îl cuprinse în brațe. Ceilalți se retraseră în tăcere și rămaseră singuri, așezați, unul în fața celuilalt, pe pământul gol.

— Vii singur?

Îi lămuri vărului său situația de la Venetia, șovăirile dogelui, lupta partidelor, planul pe care-l făurise cu Aloisio. Bătălia de la Viena avea să schimbe totul și, dacă turcii cădeau sub loviturile creștinilor reușiți, puteau și ei să se bazeze pe sprijinul tuturor. Occidentul, de data asta, era obligat să ia inițiativa și să-i alunge pe necredincioși din toate posesiunile lor europene. Un filozof german, pe nume Leibnitz, îi propusese regelui Franței să-i atace pe necredincioși în Egipt, pentru a-i sili să-și retragă o parte din forțele concentrate în Austria. Regele Franței nu dăduse încă vreun răspuns, dar se puteau deja bini pe el. Era numit regele prea-creștin.

— Care este planul tău pentru mine?

— Vino.

Se ridicară și Mihai îi arătă grămezile de pietroare pe culmi, deasupra drumului pe care aveau să treacă turen. Dușmanul dispunea de o mie de oameni și de două sute de cai, punând la socoteală și forțele geniștilor, cu mașini de război și unelte pentru a construi o fortăreață, drumuri și poduri. Care încărcate cu provizii îi urmau, la câteva ore de mers. Toate aceste forțe erau supravegheate în mod permanent de patrula valahe care parcurgeau fără oprire înălțimile și pădurile, de-a lungul drumurilor, fără știrea dușmanului ce nu mai credea în putința unei rezistențe.

– Ce forțe însoțesc carele?

– Abia treizeci sau patruzeci de soldați.

– Va trebui să luăm carele fără să le distrugem. Vor fi baza noii noastre oștiri. De câți cai dispunem?

– Cincizeci.

– Trebuie schimbat planul de luptă. Îți voi vorbi de asta mâine dimineată. Hai la culcare, sunt mort de oboseală.

Se culcară în pădure, la poalele unui stejar ce le ascundea vederii bolta înstelată. Un vânt ușor făcea să freacă frunzele care păreau că ling astrele. Semănau cu limbi de oi lingând în tăcere bucăți de sare scânteietoare.

– Și Dragomir? îl întreabă Mihai.

– O fi murit.

Somnul îl răpi brusc, atât de repede că adormi aproape împotriva voinței sale, speriat de violența asta. Voievodul îl aștepta în vis, cu paloșul său însângerat și înfățișarea sa de spectru, pe jumătate ascuns printre arbori cu frunze roșii de toamnă și de sânge.

Silueta înaltă a ofițerului reapăru la cotitura drumului. Casca sclipi în lumina lunii, iar tropotul calului umplu tăcerea cu ritmul său familiar. Râul strălucea în depărtare, în locul unde se pierdea între masele întunecate ale colinelor împădurite. Noaptea părea liniștită, însă grupul care aștepta

întoarcerea ofițerului, la adăpostul brazilor, nu se găsea într-o dispoziție care să-l facă să o guste.

– Nu văd lumini, spuse ofițerul austriac ajuns în fața lor. Și mi se pare straniu. Acum câteva zile, când am părăsit satul, trupele noastre se aflau acolo. Erau acolo, în fund, un bivouac și niște focuri. Dacă mă întorceam în șea, zăream de aici fațada bisericii, căci mai erau și alte focuri chiar în piață. Dacă turcii nu mai sunt în sat, înseamnă că au trecut pe acolo nu demult.

Copita unui cal bătu de trei ori în drumul pietros, vrând parcă să marcheze ora, cea a nerăbdării, a oboselii sau a neli-niștii sale profetice. O pasăre de noapte, venind dinspre lună, se afundă în beznă, înghițită de linia de întuneric a orizontului acoperit, ce părea fără capăt, dar și lipsit de adâncime.

Trebuie să trecem pe acolo, spuse părintele Marco. Dacă turcii ar fi în zonă, nu s-ar sinchisi să-și aprindă focurile, nu?

Vocea îi era groasă pe măsura bărbii sale dese.

Ce părere ai? îl întrebă Della Porta pe ofițer.

– Prea-cucernicul părinte are poate dreptate. Din moment ce trebuie să trecem, vom trece. Însă, începând din clipa asta, eu încetez de a mai fi chezaș pentru siguranța voastră. Voi continua să vă apăr, în măsura în care îmi va fi cu putință.

Aloisio ar fi vrut să spună ceva, să-și dea cu părerea, însă oboseala acumulată în cursul lungii călătorii prin teritoriul venețian, apoi prin munții austrieci, îl golise cu încetul de orice inițiativă. Voia să ajungă cât mai repede sub zidurile Veneiei, să profite de o ieșire a asediaților, să li se alăture împreună cu grupul său, să-i încredințeze împăratului mesajul dogelui și să doarmă trei zile la rând, să-și despovăreze picioarele de senzația că se transformase în centaur, că gândește ca un cal. Visa uneori la o îmbelșugată rație de ovăz și la un grajd confortabil. Încă o zi și se va pomeni visând la o iapă.

Grupul își reluase mersul, cu ofițerul în frunte, soldații formând ariergarda. Potcoavele cailor scăpărau scântei pe drum. Se miră o clipă, revăzu prăvălia unde își cumpăraseră la Veneția cizmele de război. „Cizme princiare”, îi spusese cizmarul

„Mente gloriei sau morții”, gândise el atunci. Cizme care, în vis, luau forma picioarelor calului său și care scăpărau scânteii ca niște ecouri luminoase în noapte. „Ce cal neobosit”, își spuse el, gândindu-se la Della Porta, ale cărui rezistență și nebulie le pizmuia.

Un miros de sânge îl trezi. Alunecă pe sângele acela ca pe o lungă pantă clisoasă care îl duse din vis în realitate. În fața bisericii satului, luminată din plin de lună, era un morman de cadavre, bărbați și femei, cărora li se vedeau perfect chipurile, ochii deschiși și dinții lucitori. Capete tăiate împodobeau vârful acelei grămezi bine clădite, ca o coroană. Mici șiroaie negricioase se scurgeau lin spre marginile pieței și se întâlneau în umbra caselor. „Visez”, își spuse el. Holbă ochii grei de somn și privi îndărăt spre locul în care doi arbori depășeau în înălțime acoperișurile ascuțite. Trupuri nemișcate spânzurau de ramuri, bărbați și femei ale căror rochii fluturau ușor în adierea vântului.

Ofițerul descălecăse și se apleca asupra cadavrelor pe care le atingea uneori cu mâna sa înmănușată, ca și cum ar fi putut să le învie cu gestul său inutil.

— Asta s-a întâmplat astăzi; chiar în după-amiaza asta, spuse el.

Un soldat îl chemă de partea cealaltă a pieței. „*Herr Leutnant!*” Aloisio îl urmă, sau poate calul său îl împinse într-acolo. Recunoscă fără greutate căștile otomane, hangerele însângerate sau rupte, uniforme multicolore, chipurile crude, mirate de o moarte probabil neașteptată. Voi să coboare pentru a-i vedea mai îndeaproape pe acești morți, pe acești învinși, dar o voce străină, un pic nazală, însă puternică și bărbătească, îl împiedică să-și ducă gestul până la capăt. Privi înspre biserică, peste spinarea calului său, cu un picior atârnat încă în scara șei.

O formă albă răsărise din umbră — din umbră sau din lună?, se întreabă pictorul — și cobora scările ce duceau de la portic în piață. Alți oameni, vreo sută poate, îmbrăcați în cămăși și ițari

albi, o urmară fără zgomot, alunecând peste proprii lor pași ca niște fantome. I ură în curând încercuți. Piața părea dintr-o dată mai luminoasă. Îl auzi pe Della Porta care răspundea în aceeași limbă și care se repezea spre biserică, după ce sărise de pe cal. Timp de câteva minute, medicul vorbi cu necunoscutul. Păreau să se înțeleagă. Vocea asta îi amintise, încă de la început, de ceva. Tonul și accentul îl frapaseră imediat, dar abia după intervenția lui Della Porta îi trecu prin minte răspunsul.

Vocea asta semăna cu cea a lui Radu-Negru. Cu neputință. Visez. Trebuie să fie departe de aici. Și totuși, vocea și gesturile liniștite și sobre ale acestor oameni în alb nu lăsau loc pentru îndoială.

Della Porta făcu stânga-mprejur, se întoarse spre ai săi și le povesti drama și deznodământul ei. Oamenii aceia înveșmântați în alb erau țărani valahi înrolați de turci împotriva voinței lor. Compania din care făceau parte atacase satul prin surprindere, în cursul după-amiezii și ucisese toți locuitorii. Cei care se opuseseră masacrului, cu armele în mâini, fuseseră spânzurați. Țăranii valahi se alăturaseră companiei ienicerilor în timpul serii, atunci când turcii, beți de sânge și de vinul pe care-l căutau în pivnițe, jefuiau casele și îi ucideau pe răniți. Revoltați de acest spectacol, țăranii îi atacaseră pe turci și îi omorâseră până la ultimul. Aveau de gând să se întoarcă acasă, odată treaba asta sfârșită, și se pregăteau să plece când Della Porta și grupul său își făcură intrarea în sat.

– Plec cu ei, adăugă Della Porta, la sfârșitul istorisirii.

– Ai o misiune de îndeplinit..., spuse părintele Marco.

– Sunteți doi pentru a o îndeplini, părinte. Voi fi în plus la Viena. Nu sunt niciodată destui oameni pe lângă Radu-Negru, acolo unde voi avea cu adevărat o bună misiune de dus la capăt. Și apoi, ce credeți? Voi fi singurul ajutor trimis acestui principe de creștinii Occidentului. Presupunând că sunt un trimis, căci eu mă trimit pe mine însumi. Măcar o dată încetez de a-mi mai pune întrebări. Soarta e mai logică decât credeam. Principele avea dreptate. Nu te poți smulge amintirilor. Nu

fac decât să mă întorc, împreună cu oamenii aceștia, la fondul amintirilor mele. Mă credeam un om al mării și iată că pădurea e cea care mă face să trăiesc. Îmi cer scuze că am pălăvrăgit atâta, dar și asta constituie o inevitabilă tradiție personală. Nu încercați să mă rețineți. Hotărârea mea e luată.

Se înclină înaintea călugărului capucin și îi sărută mâna, se opri apoi înaintea lui Aloisio.

Adio, prietene. Poate că nu ne vom mai revedea. Îți doresc o carieră frumoasă în pictură și în politică. Amândouă au nevoie de un picior zdravăn aplicat mai jos de spate. Au îmbătrânit, iar oamenii le-au depășit, încearcă să le faci să meargă în pas cu oamenii.

Salută-l pe Radu-Negru din partea mea. Spune-i...

Zgomotul călăreților și al cailor acoperi glasurile. Piața undui sub un val de cămăși și de plete, apoi se lăsă din nou tăcerea, și cei vii se regăsiră dinaintea cadavrelor. Solia venețiană se puse din nou în mișcare.

Cine e, la urma urmei, acest Della Porta? Întrebă părintele Marco. Îl cunoști de multă vreme?

E un vizionar, răspunse pictorul.

Un magician?

Da, dacă vrei. Un magician care întrebuițează esențele cele mai pure și cele mai simple. Crede în prietenie, în dragoste, în fidelitate. Cunoaște secretul de a se așeza în afara timpului și poate și a spațiului, după cum ai văzut. Face parte, la urma urmei, din familia principelui Valahiei.

- Basarabii, nu-i așa?

- Nu, părinte, cred că nici un nume n-a fost încă găsit pentru asta.

Înțeleg, fiule, înțeleg. Medicul ăsta este purtătorul unui alt mesaj.

- Dumneavoastră ați spus-o, părinte.

Înaintau din nou de-a lungul apelor Muhr-ului. Pictorul adormise călare pe cal și își visa cizmele care se transformau în copite de cal și tropăiau spre un infinit de oboesală.

Capucinelul nu dormea. Apariția neașteptată a acelor țărani cu ochi adânci și copilăroși, modul rapid și aproape hipnotic al lui Della Porta de a se integra grupului lor și de a dispărea, cuvintele pictorului, apropierea primejdiei și a morții, toate acestea îl tulburaseră și totodată îl entuziasmaseră. „Ne trebuie o victorie, Doamne, fă să avem victoria!”

Se rugă multă vreme. O lacrimă îi sclipea în barbă, ca o stea.

*

Soarele se înălțase pe cer când țărani sfârșiră de ferăstruit copaci de pe cele două părți ale drumului. Trunchiurile rămăneau în picioare, ca și cum nimeni nu le-ar fi atins. Rumegușul fusese înlăturat cu grijă, iar urma lăsată de fierăstrău în jurul trunchiurilor fusese camuflată sub mărăcini. Doar coaja dinspre drum nu fusese retezată, pentru ca vântul să nu facă să se prăbușească arborii înainte de vreme. Dându-li-se un brânci zdravăn, ei aveau să cadă peste armata năvălitorilor. Acesta era planul lui Radu-Negru. Alți țărani așteptau la marginea pădurii, gata să intervină în învălmășeală. Porunca domnitorului era limpede: nici un păgân să nu scape, pentru ca știrea dezastrelor să ajungă cât mai târziu cu putință la baza turcească de pe Dunăre.

La începutul după-amiezii, zăriră avangarda, vreo doisprezece călăreți pe care îi lăsară să treacă. Căii înaintau la pas, biciuind aerul cu cozile lor nervoase, iritați de muște. Ienicerii, legănați de ritmul târăgănat, păreau să doarmă, cu ochii pe jumătate închiși, în căldura toridă ce se scurgea din cer. Un cal necheză, însă nimeni nu dădu atenție. Radu-Negru, ascuns în spatele unui tufiș, mângâie gâtul calului său pentru a-l împiedica să răspundă. Unul din ieniceri alunecă iute jos, își lăasă calul la marginea drumului și se îndreaptă spre copaci, timp în care ceilalți își continuau drumul. Își desfăcu centironul, își lăasă în grabă șalvari pe vine și se ghemui, vizibil deranjat de sabia pe care o susținea cu mâna stângă, de tunica ce se încăpățâna să

cadă pe fundul gol și de nădragii care tot dădeau să se ridice în ciuda strădanilor de a-i menține, cu mâna dreaptă, într-o poziție favorabilă nevoii urgente ce-l împinsese să iasă din rând. Făcu un pas greșit înapoi, piciorul îi lovi o rădăcină și căzu pe spate, izbucnind în râs și înjurând. Se ridică cu greu, grotesc și pe jumătate gol, și își căută o poziție mai strategică, înspre hăuș. Un fluierat ușor îl făcu să se întoarcă pe jumătate, un țăran țâșni tăcut din frunziș și îi înfipse un pumnal lung între umeri. Turcul se prăbuși, fără să scoată măcar un țipăt, cu partea dezgolită a corpului în aer, și rămase nemișcat în iarba caldă. Țăranul își reluă pumnalul, prinse cadavrul de picioare și-l târi în tufiș. Un altul se repezi spre drum și aduse calul. Greierii acompaniau pantomima, ca o muzică.

O voce se auzi, foarte departe, de dincolo de cotitură, „Mohamed!”

– Mohamed e în cer, răspunse țăranul printre dinți, în timp ce înșfăca armele defunctului.

Grosul oastei apără pe drum. Se auzeau râsete și zgomotul sec al copitelor care loveau drumul pietros, ca o grindină. Nas-turii aurii ai tunicilor sclipeau în soare. Radu-Negru se gândea la Maria-Domna. Ea nu coborâse de la mănăstire. Avea s-o mai revadă vreodată? Va supraviețui el oare luptei? Domnito-rul din vis îi trecu o clipă prin memorie. Privi arborii și spină-rile îndoite ale țărănilor care își puneau deja mâinile lor osoase și negre pe trunchiuri. Inima îi bătea. Teamă îi chinuia măr-un-tajele. Țăranii se gândeau la grâul lor care aștepta undeva, în spatele pădurii.

Când pașa care comanda coloana ajunsese la cotitura pe unde se scursese avangarda cu câteva minute mai înainte, sunetul unui corn se auzi de pe culmile unde Mihai stătea la pândă alături de oamenii săi. Strigăte sparseră tăcerea, frun-zișurile fremătară sub o adiere nevăzută care înclină arborii cei groși, unii spre alții, dinspre cele două laturi ale drumu-lui. Trunchiurile se prăbușiră peste călăreți. Cani care nu fură striviți în cădere înotau prin frunzișul des ca printr-o mlaștină

măloasă. Țărani se închinau. Scuiară în palmele aspre, ca și cum se pregăteau să apuce coasa sau lopata, și se năpustiră strigând spre dușman. Răsunară împușcături. Un nor de praf ridicat de căderea copacilor se înalță spre cer, ca un fum, pe deasupra câmpului de bătaie. Mirosul sângelui îl însoțea, sălbatic și pătrunzător. Caii strănutau, înnebuniți, trăind printre trunchiuri cadavre de ieniceri cu beregata tăiată, străpunși de săgeți, cu craniul despicat de măciuci.

Un grup de călăreți valahi se năpusti spre câmpie, ca să taie retragerea fugarilor și să atace convoiul carelor. Alții se îndreptară spre mănăstire pentru a prinde din urmă avangarda. Copitele alunecau prin noroiul însângerat. Țărani acționau rapid, grăbiți să isprăvească. Se plecau în față, loveau cu fruntea asudată. Era un alt fel de seceriș, amenințat de o furtună care se apropia de peste tot. Trebuiau să sfârșească, să sfârșească repede, înainte ca furtuna să se dezlănțuie, înainte de a fi prea târziu. Există un timp pentru război, așa cum există unul pentru cules și altul pentru dragoste. Totul trebuia să fie precis și exact, pe măsura vieții lor. Nu se putea face risipă de clipe. Grâul aștepta pe câmpie, și de asemenea copiii înfometați și femeile și bătrânii care, la vremea lor, știuseră să-și facă datoria. Brațele se ridicau, recădeau, o singură dată pentru fiecare cap, pentru fiecare piept, nu era timp să lovească de mai multe ori același dușman.

Un grup se formase în jurul pașei și drapelului verde, aproape invizibil pe fondul verde al pădurii, un grup în care aveau să se concentreze puțin câte puțin toți cei ce scăpaseră cu viață. Radu-Negru trimise un mesager spre creste. Țărani se retraseră. Pădurea îi înghiți din nou. Glasul cornului răsună pentru a doua oară în vale, urmat de bubuitul tunetului, un tunet lung care părea că vine de departe și care zgâlțâi stâncile și copacii ca un cutremur. Avalanșa se rostogoli înspre partea stângă a drumului, turcii se năpustiră înspre partea dreaptă, o altă avalanșă căzu din cer, luând cu sine oameni și cai, ca un torent de praf orbitor.

Țîmp de câteva clipe, pădurea și cerul dispărură în nor. Dubutul încetase. Strigăte străpungeau norii, ici-colo se auzeau nechezături de durere. Era parcă un țipăt al pământului rănit, suferind în trupul zdrobit al oamenilor și animalelor. Cei care scăpaseră se târau ca să iasă din masacru, pentru a cădea imediat sub săgețile și topoarele iuți. Mihai cobora panta abruptă, dând pîtenii calului într-o goană nebună peste trunchiuri și stînci. Radu-Negru își îmboldi calul să-l iasă în întămpinare, făcându-l să sară peste copacii prăbușiți. Cîneva îl strigă. Calul se opri brusc înaintea unei tunici roșii, ca și cum ar fi recunoscut o voce familiară. Principele se aplecă, spre a vedea mai bine. Un om zăcea, întins pe spate, cu pieptul prins sub un arbore, doborât. Își dădu duhul, cu ochii larg deschiși, înainte ca Radu-Negru să fi putut să ajungă lângă el.

E Dragomir! exclamă Mihai, care-și opri se calul înaintea tunicii roșii, împrôșcate de sînge.

Ne trădase, spuse Radu-Negru. Trecuse la turci, își renegase credința. Pădurea l-a pedepsit. Fie ca Dumnezeu să se îndure de sufletul lui.

Făcu semnul crucii și întoarse ochii. În mijlocul flămuri înălțate de un țaran la capătul unei crengi, acvila valahă flutura în vîntul înălțimilor.

— Am renunțat la tot, am părăsit totul, pentru a organiza măcelul ăsta, spuse Radu-Negru. Trădătorul renunțase și el la tot ce avea mai scump în viață. A fost ucis, iar eu am scăpat cu viață. Crezi că asta înseamnă ceva?

— Nimic, răspunse sec Mihai.

Se gîndea deja la asediul Vienei, la lupta hotărâtoare pe care soarta i-o rezerva acolo, la tot ce ar fi putut săvârși departe de această mică vale în care gesturile oamenilor, chiar și în victorie, deveneau inutile, suspendate fără replică în aerul prea pur. Se gîndea că Radu-Negru ar fi putut rămîne în Apus, ar fi putut invoca pretextul Vienei, sau pe cel al negocierilor cu Veneția, pentru a nu se mai întoarce. De ce se întorsese? O femeie îl aștepta acolo sus, un copil avea să vină pe lume, iar

viața de mizerie, de mari înfrângeri și de mici victorii consolatoare îl va înăbuși în curând.

Soarta lui, în schimb, era cu totul alta, căci avea să o modeleze cu propriile-i mâini, ca pe un metal maleabil. Avea să cucerească și să cunoască.

– Nu, repetă el, nu înseamnă nimic. Însă vârul lui nu-i mai auzi cuvintele, căci galopa deja spre mănăstire.

Fremăta de dorință de fiecare dată când femeia se apropia de el, pentru a-i turna vin în cupă. Brațele goale îi apăreau în întreaga lor splendidă albeață, când le ridica, cu un gest suav și ferm, care făcea să-i alunece până la subsuori țesătura mătăsoasă a mânecilor, pentru a împinge cu vârful degetelor pieptenele de baga și argint care îi fixa cocul.

Adierea ușoară unduia perdelele, a căror mișcare ca de aripi mișca aerul și făcea să tremure flacăra lumânărilor.

O dorea de multă vreme și nu îndrăznise niciodată să i-o spună. Șovăia între timiditatea sa, sporită de vârstă și de obezitate, și conștiința datoriei și rangului său. Un secretar al dogelui, dublat de un demn tată de familie, nu ar fi trebuit să se lase ademenit de o curtezană. Capitulase însă la sfârșit în pofida tuturor reticențelor, și se afla aici, de ore întregi, stingherit ca un adolescent, sporovăind despre o mie de lucruri frivole, fără să cuteze să o atingă. Insistența femeii – care putea fi rolul ei în acel vast angrenaj politic; de ce oare stăruia cu o atât de suspectă perseverență și o atât de subtilă îndemănare; ce reprezenta ea oare în acest joc? – această insistență îl indigna, însă continua să ocolească întrebările, dându-i răspunsuri vagi, mândru de diplomația sa. Rezistența lui reprezenta în fond unica-i armă cu o anumită eficacitate în această hărțuială a amorului în care orice altă calitate personală îi lipsea. Femeile sunt la fel de greu de cucerit ca și fortărețele și nu trebuia să pregete prea mult în privința mijloacelor. Machiavelli l-ar fi încântat pe Ovidiu care ar fi folosit cu plăcere principiile

florentinului în a sa *Artă de a iubi*. Asta-i totul în viață, să fi mai tare, cu orice preț, prin orice mijloc. Veneția nu se dădurea altfel, de veacuri.

Îi cuprinse mâna, fără violență, și o atrase lângă el, pe divan.

- Vino, Veronica, am să-ți mărturisesc un mare secret.
Ea se așeză lângă el.

Un secret de stat? întrebă ea, nevinovată și seriosă.

- Nu. Este vorba de ceva cu mult mai grav. Sunt în băgărit de tine. Și nu pari să-ți dai seama.

- Nu îndrăzneam nici măcar să mă gândesc la asta.

Privea piatra albastră care-i sticlea în deget.

- Trebuie să îndrăznești totul în viață, să-ți dai seama de totul.

Mâinile i se îndreptară spre brațele goale, îi ceru să se așeze. Lumina albastră încetă de a mai străluci. Își deslușă ochii, înnebunită.

Eu vă sunt foarte favorabilă, și vă cer în schimb doar de puțin, o vorbă bună strecurată la urechea dogelui la momentul potrivit. Gândiți-vă că soarta unui popor întreg depinde de vorba asta, de îndemânarea voastră politică, și eu vă arăt recunoștința mea.

Mângâie ceafa groasă, udă de sudoare, și apoi degetul ei ca și burta unei pisici bătrâne.

- Îți făgăduiesc sprijinul meu, spuse el, pe când lua femeia hotărâre de a nu-i vorbi niciodată dogelui de problema asta. Suflând din greu și asudând, reuși să o imobilizeze pe femeia care nu-i mai rezista, cu părul ei auriu împrăștiat pe perne, cu ochii închiși. Îi căută gura. Ea nu se opuse și, după o sărutare pătimașă, îi mușcă buzele.

Mă iubești un pic, nu-i așa?, întrebă el, convins de dovada asta.

Da, spuse ea, ștergându-și gura de colțul unei perne, cuprinsă de o dorință nebună de a-i scuipa sărutarea în obraz.

Piatra alhastră scânteia la flăcările lumânărilor, tremurătoare în adierea care venea de departe, de foarte departe.

Aerul se răcise brusc și un miros de păduri scăldate de furtuni năvălise în încăpere.

„Am să răcesc”, gândi secretarul dogelui, cu respirația tăiată din pricina efortului care îl depășea.

NOTĂ FINALĂ

Această carte a fost scrisă în 1959, imediat după terminarea precedentei. Dumnezeu s-a născut în exil și înainte de a cunoaște soarta care o aștepta, vreau să spun înainte de răspunsul editorului. Este la fel de contemporană ca și cealaltă, în pofida cadrului ei istoric.

Trebuie adesea acceptată perspectiva exilului pentru a ajunge, precum Radu-Negru, la această resemnare care este în fond doar o luptă mai dură decât o alta, mai atragătoare și mai directă, dar de sfârșitul căreia depinde tot ceea ce este încă omenesc în om. Turcii, ca și Veneția, pădurea, ca și Erratino, nu sunt decât simboluri vii. Cititorului îi revine sarcina de a le recunoaște, punându-le la timpul prezent.

Le mulțumesc tuturor acelor care mi-au scris din decembrie trecut (1960) și ale căror scrisori, entuziaste și emoționante, m-au ajutat să văd limpede în mine însumi ca și în jurul meu. Aceste scrisori au umplut repede un vid care amenința să înghită în puține zile tot ceea ce iubisem și respectasem încă din copilărie.

Le mulțumesc de asemenea scriitorilor francezi și străini care au avut curajul să mă înțeleagă.

Am fost sfătuit să scriu o carte pentru a explica și a justifica anumite articole publicate în România acum douăzeci și cinci de ani și care au stârnit acea penibilă campanie de presă. Nu am făcut-o, căci nu am nimic de explicat și nimic de justificat. Eu sunt cărțile mele. Restul este literatură.

V.H.

POSTFAȚĂ

Romanul *Cavalerul resemnării* se înscrie în cadrul uneia dintre tendințele cele mai interesante și înnoitoare ale prozei secolului al XX-lea, tendință marcată de o serie de romane (Kafka, Musil, Broch, Joyce sau Mann) în care se suprapun interogația existențială și aceea socială sau istorică. În centrul romanului stă conștiința personajului, transformată într-o perspectivă din care romancierul studiază realitatea pe care vrea să o prezinte.

Radu-Negru este un personaj lipsit de fizionomie (ca majoritatea personajelor masculine din romanele lui V. Horia), prezentat dinăuntru și definit în special printr-o înlanțuire de întrebări. Personajul este neliniștit în fața propriei lui existențe și, pornind de la interogarea asupra lui însuși, se întreabă și asupra lumii care îl înconjoară. Două spații definesc această lume: *Valahia* și *Veneția*. Deși înăuntrul romanului secvența temporală este destul de clară, absența datelor concrete contribuie la crearea efectului atemporal pe care V. Horia se străduiește să-l creeze. Cu toate că, în finalul romanului, asedul Vienei de către turci ne situează în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea (1683), trama reușește să creeze o atmosferă extraordinară care caracterizează o îndelungată perioadă a istoriei României. Este o perioadă care începe în secolul al XIII-lea, odată cu apariția primelor formațiuni statale românești care, de la bun început, trebuie să-și afirme existența în fața puterilor năvălitoare. Acțiunea se petrece în Valahia dar, în realitate, principatul își asumă simbolismul întregului teritoriu românesc, amenințat în permanență de-a lungul secolelor de diferite puteri. Domnitorii români, ca Radu-Negru, protagonistul romanului, au încercat în mai multe ocazii și cu puțin succes să obțină ajutorul puterilor occidentale pentru a opri înaintarea implacabilă a turcilor.

Călătoria apare ca suport de structură al romanului. Frazele principale ale intrigii se suprapun cu deplasările spațiale ale lui Radu-Negru, deplasări descrise în amănunt: în primul rând, peregrinarea din codrul valah până la Veneția în căutare de ajutor împotriva Sublimei Porți și, în al doilea rând, numeroasele drumuri făcute pe teritoriul valah precum și pe teritoriul venețian.

Topografia romanului, copiată după realitate, evocă, pe de o parte, un colț al Valahiei în care s-a născut una dintre primele formațiuni statale românești în secolul al XIII-lea și, pe de altă parte, Serenisima Republică a Veneției. Între aceste două spații se situează, ca punct de sprijin pentru o veche unitate lingvistică și culturală, spațiul locuit de către dalmati. Prezența Imperiului turcesc, a „Sublimei Porți”, trasează între aceste trei spații și chiar înăuntrul spațiului valah, niște frontiere greu de trecut.

Valahia și simbioza om-natură

În spațiul valah, mișcările se ordonează înăuntrul unui cadru general și fix, configurat în funcție de elementele naturale: la nord, Carpații, la sud, Dunărea iar între ei, străbătând teritoriul de la nord la sud, alte trei râuri: două dintre ele menționate de către Herodot, Aluta (Oltul) și Ordessus (Argeșul), iar al treilea este Râmnicul (Pârâul) Sărat, element topografic recurent în opera lui V. Horia¹. În afară de aceasta, câmpia, dealurile și pădurea.

Expresiile preferate prin care se exprimă situarea într-un anumit moment sau direcția unei mișcări („pe deal”, „pe malul drept al Oltului”, „la răsărit, pe malul stâng al Ordessusului”, „trecuse Dunărea înot”, „pe malul drept al Dunării” „dincolo de Dunăre” etc.) pun în evidență relația existentă între om și natură, relație care ajunge să determine ritmul vital. Există o *simbioză om-natură* înăuntrul căreia utilitatea elementelor naturale înglobează toate posibilitățile de acțiune pe care aceste elemente le oferă imaginației. În vremea invaziei lăcustelor și a

secretei, Radu-Negru își salvează poporul de grupuri de copii care străbat pădurile în umbra umedă a stâncilor. Bătrânul Domn tatăl își întărește posesiunile construind tranșee, cam sub grămezi de ramuri. Elementele naturii sunt principala forță de șoc în bătălia finală împotriva turcești de trei ori mai numeroase și mult mai puternice. Prezența munților în drumul de trecere obligă pietrele smulse din stâncă, copaci tăiați în pădure, adevărate iatagane și înlocuind lipsa de oști și zăpăzului, jucând rolul de ariergardă, configurarea naturii în apărarea identității naționale².

Potrivit tradiției folclorice românești, natura este în punct de referință, constant și fundamental. Aceasta este perspectiva din care trebuie înțeles *mul real și simbolic al pădurii* în contextul românesc.

Codrul este prezent în toate etapele importante ale valahului. În copilărie, codrul este *spațiul jocului* și *înșierii întru durere*. Conceput ca un autentic *loc de amor*, codrul devine la tinerețe *spațiul protector* al unei iubiri pierdute. În singurătatea misterioasă a codrului, Radu-Negru trăiește profunda și adulterina iubire pentru Maria-Demna.

Codrul mai este și o „insulă a libertății”, un spațiu refugiu al tuturor acelor care nu se resemnează să trăiască sub dominația turcească. În fața înaintării implacabile a Imperiului Otoman, care ajunge chiar să supună și să controleze o mare parte a teritoriului Valahiei și a teritoriilor vecine, bătrânul Domn, tatăl lui Radu-Negru, reușește să păstreze independența unui mic teritoriu, „pădurea răzvrătită”, „pădurea înțeleaptă”, „pădurea liberă”. În mod semnificativ, această redută de libertate aflată înăuntrul unui imens spațiu stăpânit de păgâni se constituie în jurul Bisericii (Catedralei) și al mormintelor strămoșilor. Descrierea sa se realizează printr-o metaforă care sugerează capacitatea de rezistență și de luptă. Pădurea are forma unui scut medieval:

La sud pădurea se termina în unghu ascuțit, astfel încât refugiul Bătrânului sugera forma unui scut medieval, cu vârful îndreptat spre Dunăre.

Rezistența are un preț mare: suferința. Așa reiese din istorisirea hangului din satul cu rachiul, din prezența femeilor înfometate în piața castelului, cerșind un codru de pâine de la soldații din gardă, din istoria robiei în pământuri îndepărtate a păstorului Udina Burbur, victimă a renegaților dalmați, sau din imaginea fugarilor din fața oștilor turcești:

... țărani bătrâni în zdrențe, mănând carele unde își îngrămădiseră familiile și bunurile. Copii pricâjiți (...) cu zdrențele lor și cu ochii surăzători și tragici.

„Orice măreție începe prin suferință” își amintește Radu-Negru că avea obiceiul să spună tatăl său, exprimându-și încrederea într-o posibilă și viitoare misiune istorică a poporului său. Aceasta este una dintre ideile-cheie ale romanului, care călăuzește traiectoria păstorului dalmat Udina Burbur, a lui Joaquin Cordero din Ibiza și a fraților săi, călugări ai ordinului Mercedarilor (Misericordiei), și, în sfârșit, traiectoria lui Radu-Negru însuși și a prietenului său, medicul italian Della Porta.

Pădurea. simbol de răzvrătire și spațiu de cunoaștere

De-a lungul romanului, pădurea valahă, redută a libertății și spațiu al suferinței, se transformă într-un simbol al răzvrătirii, al nădejdi și al înnoirii. „Pădurea voastră este acum singura nădejde a celor înrobiți, știți asta?” (p. 138), îl întreabă călugărul Joaquin Cordero pe Radu-Negru, în momentul în care îi redă libertatea cu riscul propriei sale vieți. „Pădurile vor exista întotdeauna” gândește pictorul Aloisio Loredan, unul dintre puținii venețieni dispuși să nu ia în seamă luxul și bunăstarea Veneției și să acorde ajutor „războiului celor învinși (a se citi

al valahilor) împotriva învingătorilor”. Pictorul înțelege necesitatea „să păstrăm spiritul pădurilor și să facem din el ideea și copiii noștri, filozofia oamenilor liberi...”.

A păstra spiritul pădurilor și a-l transforma într-un ideal al libertății este și propunerea făcută de Ernst Jünger – unul dintre scriitorii contemporani cei mai admirați de către Vintilă Horia – în cartea sa *Der Waldgänger* (1951)³

Cartea este o meditație pesimistă asupra situației omului în secolul al XX-lea, asupra fricii și alienării sale prin progresul tehnic și prin falsa speranță a ideologilor. Semnalând tragedia Titanicului ca pe un răspuns la hybris-ul progresului, Jünger schițează două simboluri care rezumă situația omului în acest secol: *nava*, care reprezintă ființa temporală și încăpățănarea sa în realizarea progresului tehnic, și *pădurea* care reprezintă *ființa supratemporală*. Refugiul în pădure este o formă de răzvrătire care se opune lumii mecanice și tehnicizate și, în același timp, restabilește intimitatea omului cu mitul, „încă mitul este întotdeauna prezent și, la vremea cuvenită, reapare asemeni unei comori”⁴.

Doctrina pădurilor, afirmă Jünger, este tot atât de veche ca și istoria oamenilor. Îi descoperim prezența în tematica primelor povestiri și legende, în textele sacre și în mistere. Textul lui Jünger stabilește o interesantă *sinonimie contextuală între pădure și esența umanului* care, în secolul al XX-lea, cunoaște un îngrijorător proces de degradare. Recucerirea esenței noastre se află în legătură cu spiritul de răzvrătire și de fidelitate față de rădăcini pe care pădurea l-a adăpostit întotdeauna. Semnalând nevoia de regăsire a omului de către sine însuși, Jünger reamintește faimosul concept de *daimonion*, cu care Socrate denumea ultima profunzime a ființei omenești, acolo unde se poate percepe vocea și urma divinității. Pentru Jünger, *pădure este sinonim cu daimonion*⁵.

În cuvintele lui Aloisio Loredan, pictorul venețian, descoperim aceeași sinonimie, într-o variantă structurală care se

referă la o cosmoviziune mesianică: *pădurea este unicul spațiu în care s-ar putea naște Mântuitorul Omenirii:*

Un nou profet se va ridica într-o zi pentru a predica cruciada împotriva lui Leviatan. Acel profet sau ucel Mesia va ieși poate din adâncurile pădurii voastre. De „acolo” ar trebui să vină

Pădurea capătă, în *Cavalerul resemnării*, o proiectare universală și atemporală pe care o rezumă, în mod simbolic, povestirea lui Joaquín Cordero, după cum semnalează Pilar Palomo în recenzia sa la roman⁶. În întunericul calei unei corăbii turcești, în clipa tăierii legăturilor care-l țineau prins pe Radu-Negru, călugărul mercedar istorisește isprăvile unui împărat tiran și crud care eșuează în încercarea sa de a tăia copacii unei păduri uriașe, preschimbate în redută a tuturor acelor oameni care refuzau să-și piardă libertatea:

Vreme de ani îndelungați soldații împăratului doborâră mii și mii de copaci. Ajunseră astfel la capătul pădurii, unde îi uciseră pe oamenii liberi, pușinii ce mai rămăseseră după atâția ani de luptă și prigoană. Nu erau decât bătrâni, nepuțincioși, nevolnici și bolnavi. „Ăștia erau oamenii liberi?”, s'întrebă împăratul cu dispreț. Și începu marșul îndărăt, spre capitala pe care o părăsise de atâta vreme, mulșumit totuși de victoria lui. Însă, pe măsură ce mergea, își dădea seama că arborii tăiați crescuseră din nou înapoia lui. După câteva zile, se pomeni în mijlocul unei noi păduri, tinere și viguroase, care crescuse din vechile rădăcini. Și pădurea asta era înfesată de oameni liberi care îi înconjurară pe împărat și pe soldații săi și îi uciseră după cum meritau. Nu poți tăia pădurile la nesfârșit, principe, vedeți dumneavoastră.

Pădurea ca redută a oamenilor liberi nu poate fi tăiată de nici un împărat, hîndcă va renaște întotdeauna din propriile

sale rădăcini. După cum subliniază Joaquín Cordero în povestea sa, este imposibil să tai pădurile. În această legătură cu povestire, V. Horia preschimbă tăria regeneratoare a nații într-un mit, acela al veșnicei dăinuiri a dorinței de libertate și a ființa omenească.

Gestul și istorisirea lui Joaquín Cordero în romanul lui Radu-Negru, cel chinuit de dorința de a fugi, trecut de la țara sa originală, pădurea, care s-a preschimbât în căutare de identitate „Veniți din acea pădure, nu știu pe cine sunteți”. Ce știu eu este că trebuie să vă reîntoarceți acolo la principiile pădurii?”

Prințul pădurii este o denumire care trimite la „mitul stilului cavaleresc medieval”, dar și la folclorul românesc. În romanul lui Radu-Negru, în ultimul capitol al romanului în care, în mod semnificativ, „Pădurile”, sunt definite în termenii unei baladă. Radu-Negru străbate pădurea în căutarea trădătorului Dragomir, fostul său colaborator în ocârmuirea țării, acum format acum în aliat al turcilor. Radu-Negru se oprește pentru a descoperi semne ale trecerii fugarului în pământul moale care mai păstrează încă urmele copitelor de cai. Se odihnește pe malul unui pârau și, în vreme ce calul său bea din apa limpede, el repetă un gest arhetipal al țaranului român care își potolește foamea cu un codru de pâine din desagă. Este un gest care cuprinde și sărăcia și modestia eroului de baladă, caruia numai însemnătatea isprăvilor sale îi conferă o măreție de totuși recunoscută. Precum în balade, personificările elementelor naturale configurează, în acest capitol, participarea naturii, ca un personaj în plus, la desfășurarea evenimentelor:

Se găsea din nou în țară și avu senzația că arborii fremătau înaintea lui, înclinându-și cu respect frunzele.

În afară de aceasta, pădurea este aliatul său cel mai sigur, care își asumă cauza justiției și îl pedepsește pe Dragomir:

Un om zăcea, întins pe spate, cu pieptul prins sub un arbore doborât. Își dădu sufletul, cu ochii larg deschiși (...) E Dragomir! exclamă Mihai (...) Ne trădase (...), trecuse la turci, își renegase credința. Pădurea l-a pedepsit.

Radu-Negru refuză posibilitatea de a-l ucide pe Dragomir la sfârșitul unui duel, însă pădurea, simbol al libertății pe care Dragomir o trădase aliindu-se cu turcii, îndeplinește acest dificil act de justiție.

Ca atâția eroi de baladă, Radu-Negru și vărul său, Mihai, se culcă și dorm „în pădure, la poalele unui stejar ce le ascundea vederii bolta înstelată” Aici, în plină pădure, Radu-Negru are un vis revelator și premonitoriu: imaginea unui Domn, strămoș al său, faimos prin victoriile asupra năvălitorilor, apare conducând o oștire de copaci giganți „ce se prăbușeau fără zgomot, ascultând de semnele pe care le făcea Domnul cu paloșul”. Visul acesta îi dezvăluie Prințului cheia succesului împotriva numeroasei și bine înzestratei armate turcești: să prefacă toți copacii din pădure, prin tăiere, în forță de șoc.

În acest episod apare fuziunea între concepția romantică germană a visului și concepția jungiană. În capitolul „Aspecte nocturne ale vieții”, din cunoscuta sa carte *Sufletul romantic și visul* (1939), Albert Béguin⁸ analizează concepțiile unor filozofi ai naturii ca Ritter, Troxler, Schubert, C.G. Carus, von Baadă, pentru care visul se configurează ca o legătură uitată, care ne unește cu originea noastră divină, și ca un punct de inserare a ființei omenеști în amplul proces al cosmosului. Pe de altă parte, în *Essai d'exploration de l'inconscient*, Jung arată caracterul de anticipare sau de prognostic pe care îl poate avea visul. În același timp subliniază importanța visului ca element ce dezvăluie inconștientul colectiv.⁹ Imaginea Domnului îmbrăcat ca un țăran, cu plete lungi, cu o căciulă din blană de miel, este imaginea arhetipală a regelui dac, care îl pune pe Radu-Negru în contact cu un trecut mitic, trecut în care se află cheia prezentului și a actelor sale.

În felul acesta pădurea dobândește o trăsătură nouă care la începutul romanului, era hărăzită Veneției și Occidentului: pădurea este spațiul cunoașterii, este spațiul propice contactelor cu misterul, care se realizează, după cum au intuit romanticii și a demonstrat Jung, prin intermediul visului.

Veneția sau mirajul spațiului fără fronturi

La începutul romanului, cunoașterea pare să fie un atribut rezervat exclusiv altui spațiu, pe care diferite trăsături îl definează ca fiind opus pădurii, *Occidentul*. Prin Della Porta, medicul italian de la curtea valahă, care îl inițiază pe Radu-Negru în secretele artei și filozofiei, Occidentul se prefigurează, în ochii Domnului, ca fiind încărcat de nesfârșite posibilități de apropiere de Adevăr. În Universități, în biblioteci și în operele de artă occidentale par a se cifra enigmele existenței care îl interpelează pe Radu-Negru. Prin intermediul descrierii făcute de Della Porta Judecății de Apoi, pictate de Luca Signorelli în catedrala din Orvieto, acest tablou se preschimbă în simbol iconic al dramei existențiale comune tuturor oamenilor, dramă aflată mai presus de dramele locale și istorice:

Înțelese, în fața Judecății de Apoi, ale cărei personaje nu îi chinuiau memoria, zădărnicia existenței și un lucru încă și mai grav, nedreptatea care face din om o veșnică victimă a morții și un osândit în fața tribunalului lumii de dincolo.

În același timp, Occidentul înseamnă *spațiul libertății*, „lumea liberă”, pentru toți aceia care trăiau „la hotarele deznadejdi, în Carpați, în Balcani, acolo unde turcii făceau ca popoarele mici să simtă fiorii unei judecăți de apoi parțiale și confuze”. De-a lungul romanului se insistă asupra ideii de separație, de frontieră între două spații, configurate ca două lumi diferite: a) *lumea supusă sau hărțuită* de către turci, „în afara lumii civilizate” și b) *lumea liberă* sau Occidentul.

Înăuntrul lumii supuse, turcii au impus o frontieră, încă și mai dureroasă, care divide teritoriul valahilor în *pădurea liberă* și în *teritoriul ocupat*, făcând să se nască sentimentul ruperii de propriul său spațiu. Faptul de a se simți străin în țara lui este, neîndoielnic, o temă care îl preocupă pe autor întrucât reapare în romanele: *posterioare* precum *Lex Impossibles*, *Martha o la segunda guerra*, *Perseguid a Boecio* și *Un sepulcro en el cielo*.

Este interesant de constatat că în vocabularul utilizat în *Cavalerul resemnării* se repetă cuvinte relaționate cu semantica frontierei: „limitele”, „marginea”, „cortina”, „frontiera”. Expresii ca „la marginea pădurii”, „la capătul unei păduri”, „la marginea poienii”, „frontiera dintre teritoriul supus și pădurea răzvrătită”, „frontiera dintre lumea liberă și lumea noastră”, „în spatele acestei cortine” sugerează existența unei fâșii de inaccesibilitate față de care personajul adoptă, esențial, două atitudini diferite:

a) refuzul frontierei, care se manifestă prin încercarea de a străbate linia de separație și dorința de a recăpăta vechea unitate. Este atitudinea adoptată de Radu-Negru (în ciuda continuelor sale șovăiri), de păstorul dalmat Udina Burbur, Della Porta, călugării mercedari și Aloisio Loredan, cu toți definiți prin hotărârea lor de a combate primejdia turcească. Este și atitudinea care-i caracterizează pe valahii refugiați în spațiul „pădurii răzvrătite” și care trăiesc cu dorul țării pierdute.

b) acceptarea frontierei este atitudinea Domnului numit de turci în Valahia supusă, este atitudinea renegaților dalmăți, aceea a Dogelui Veneției și a Consiliului celor Zece, la care se adaugă și locuitorii Veneției care se complac în lux și bunăstare, protejați de un tratat de pace cu Imperiul turcesc care pecetluiește aceeași acceptare. Este și atitudinea care îl ispitește pe Radu-Negru în mai multe ocazii, mai ales în timpul șederii sale la Veneția, când constată că existența cortinei a provocat ruptura totală a comunicării între țara sa și Veneția:

Nici de acasă nimeni nu sosea, nici măcar o veste (...)
Istoria continua îndărătul acelei cortine care ascundea

sângele vărsat și înăbușea strigătele nevinovaților o cortină, a cărei prezență era acceptată cu o anume ușurare, căci ea ascutea pe oamenii liberi de săcătala remușcării.

Într-o oarecare măsură, Radu-Negru se simte chiar recunoscător acestei „cortine”, deoarece lipsa de comunicare, tăcerea îl împiedicau să-și amintească de o realitate care era numai durere și teamă, și față de care tradiția îi transmise o mare responsabilitate.

În felul acesta, folosirea cuvintelor și expresiilor relaționate cu *semantica frontierei* trece dincolo de denotația pur spațială și se proiectează într-o ambianță etică și morală la care aderă și cele două deictice spațiale care se repetă în roman: „aici”/„acolo”. Este manifestarea adverbială a opoziției spațiale *Veneția/Valahia*.

Totuși este interesant de descoperit că, prin sine însăși, frontiera sau „cortina” creată de Imperiul turcesc nu împiedică contactele între cele două lumi. Personaje ca Radu-Negru sau Della Porta au putința să străbată această linie de separație plină de primejdii. Dar contactul este un eșec. De aceea, obstacolele de care se lovește Radu-Negru odată sosit în Occident și a căror cauză deja nu mai sunt turcii, surprind încă și mai mult.

Intrarea lui Radu-Negru în „lumea liberă” este marcată de pierderea libertății. Sfârșitul capitolului al doilea, „Stelele”, care cuprinde călătoria și sosirea la Spalato, primul oraș de pe teritoriul venețian, este un paragraf care sintetizează în mod extraordinar două imagini ale Veneției: aceea pe care Radu-Negru și-o făurise în depărtarea pădurii valahe și aceea pe care o va descoperi prin intermediul propriilor sale trăiri:

Un soldat din gardă le luă săbiile și le așeză pe masa ofițerului care privea pe fereastră ziua de primăvară întinzându-se peste oraș și peste mare. Nu răspunse la salutul lor, absorbit în contemplare. Ca o aripă ușor legănată de valuri, o pânză albă de corabie trecu pe dinaintea cadrului strălucitor

al ferestrei. Interiorul și exteriorul comunicau. Totul era frumos și ordonat. Nici un lucru neprevăzut nu se putea produce. Cerul părea opera oamenilor.

Apoi veni rândul tenebrelor și frigului. O poartă grea se închise în urma lor.

Imaginea contemplată de ofițerul de la vama din Spalato este o metaforă a mirajului lui Radu-Negru. Veneția și Occidentul reprezentau pentru Domnitorul român ambianța culturii, a progresului, a libertății de gândire. „Pânza albă”, ca o anpă, care trece prin fața ferestrei, este un simbol al acestei libertăți, al avântului și progresului omenirii. În mod aparent, progresul se opune tuturor formelor de robie: este o sursă de libertate și de armonie. Omul controlează totul. Gândirea apare ca o ascensiune direct verticală a omului eliberat. „Cerul părea opera oamenilor”. Dar brusc și pe neașteptate, acestei imagini i se opune următoarea: temnița în care sunt duși, preventiv, Radu-Negru și Della Porta. „întunericul”, „frigul”, și „o ușă grea”, care se închide în spatele lor, configurează noua ambianță ca pe un orizont închis.

Începând din acest moment, ambianța Veneției pe care o descoperă Domnitorul valah nu prezintă caracteristicile de fluiditate și mobilitate, potrivite culturii și libertății pe care personajul i le atribua din îndepărtata și chinuita sa Valahie. Dimpotrivă: *Veneția se profilează ca o lume pietrificată, încremenită în rutina frumuseții, a puterii și a bunăstării*. Autorul subliniază frumusețea „ireală” a orașului și toate acele aspecte care exercită o adevărată vrajă asupra lui Radu-Negru. Totuși tabloul Veneției, așa cum îl schițează V. Iloria, nu este atât acela al monumentelor sale, cât acela al viciilor care îl stăpânesc. Exaltarea plăcerii și puterea curtezanelor pe care Radu-Negru le descoperă în apropierea Bisericii Sfântului Ioan Gură-de-Aur și în luxosul palat al Veronicăi Trevisan; viciul contra natură pe care îl descoperă în Piața San Marco; impostura și asasinatul care îl amenință la Torcello, în casa magicianului I torrentino di

Concoresso; lașitatea și minciuna care susțin puterea politică, puterea militară și ambianța culturală. Iar drept normă generală de conduită, care străbate toate mediile: *trădarea*.

În felul acesta, *geografia se transformă în morală*, iar Veneția, Orașul Frumuseții prin antonomasie, este și orașul în care se pot capta cel mai bine semnele decadenței occidentale¹⁰. Descrierea mediului fizic al orașului este un reflex al mediului moral. Există o anumită insistență asupra aspectelor care sugerează deteriorare, asfixie, imobilitate. Ca în textul lui Th. Mann, *Moartea la Veneția*, și aici este prezent mirosul pestilent al lagunelor, neliniștea provocată de data aceasta nu de „scirocco”-ul care îl chinuia pe profesorul Aschenbach, ci de căldura sufocantă la care se adaugă nemișcarea aerului. Faze precum:

Orașul întreg părea o singură casă, într-atât era aerul de nemișcat, cu reflexe de lumină.

După-amiaza de primăvară era înăbușitoare, aerul parcă era o piatră transparentă, a cărei densitate împiedica zborul porumbeilor.

subliniază ideea cheie în prezentarea Veneției: *decăderea și lipsa de libertate*.

Dialectica „deschis/închis” și polifonia spațiului

În cel de-al treilea capitol, „Trădătorii”, al cărui spațiu este Veneția, se poate remarca *predominarea spațiilor închise*. Până și limbajul fugea de aerul liber, era „o limbă de interior, o rimă înveșmântată în culori și mătăsurii moi”. Mediile închise încadrează lipsa de perspectivă și ambianța de mister-trădare în care se mișca Radu-Negru.

Cea mai importantă polaritate spațială din roman, „deschis/închis” înregistrează, de-a lungul istoriei lui Radu-Negru, o adevărată metamorfoză. La început, din spațiul său valah,

hărțuit de turci și chinuit de frontiere, protagonistul se gândește la Occident ca la o lume deschisă culturii, progresului și libertății de mișcare. Contactul direct cu Occidentul îi descoperă o realitate diferită: „deschiderea” caracterizează spațiul pădurii, „închiderea” spațiul Veneției.

Până la intrarea sa în „lumea liberă”, Radu-Negru evoluează aproape întotdeauna în spații deschise. Aceste spații sugerează instabilitatea situației istorice a valahilor, dar și instabilitatea stărilor de conștiință ale personajului. În același timp, spațiul deschis înseamnă contactul direct, interdependența om-natură. Mulțimea spațiilor închise care configurează ambianța Veneției, în loc să evoce siguranța unei case, dimpotrivă, evidențiază nesiguranța, misterul amenințător:

Ceea ce mă necăjește cel mai tare este acest mister absurd care mă înconjoară. Sunt deprins să trăiesc all'aperto, după cum spuneți voi pe-aici, îi mărturisește Radu-Negru, Veronicăi Trevisan, la primirea uneia dintre numeroasele scrisori anonime care îi prevesteau nenorociri.

Aproape toate spațiile închise ascund o primejdie pentru viața lui Radu-Negru: temnița din Spalato, micul palat plin de spioni pe care Dogele l-a pus la dispoziția sa, încăperea cu tavan boltit și jos a magicianului, unde se produce un atentat violent împotriva vieții sale, casa scriitorului Erratino, unde apare Dragomir, trădătorul care îl dă pe mâna turcilor și, în sfârșit, cala corăbiei turcești, transformată în închisoare, în rada portului Veneției.

Spațiul închis produce și pierderea contactului direct cu natura, lucru care se traduce într-un „subtil și dulce” rafinament care întunecă ceea ce este primar și autentic. Aceasta este și trăsătura principală a cadrului spațial în care se desfășoară prima întâlnire de dragoste a lui Radu Negru: casa Veronicăi Trevisan. În mod semnificativ, furtuna, barca în derivă, ploaia și vântul vor constitui cadrul în care se desfășoară cea de a

două scenă de dragoste între Radu-Negru și Veronica. Este un spațiu care se opune frumuseții rafinate, luxului și frivolității din casa unde avusese loc prima întâlnire. Interiorizarea sentimentelor Veronicăi se reflectă în dispariția oricărei podoabe de prisos. Autenticitatea naturii dezlănțuite nu este altceva decât echivalentul plastic al autenticității morale pe care Veronica reușește să o atingă în relația ei cu Radu-Negru.

Începând din acest moment și dinspre tărâmul iubirii, Veronica încearcă să rupă separarea dintre cele două spații: Venetia și Valahia. În acest fel, se alătură celorlalte personaje, precum medicul Della Porta, pictorul Aloisio Loredan, membrii partidului anti-turc, actorul, călugărul mercedar, care rup cu fragmentarea lumii impusă de dominația turcească și stabilesc ceea ce Iuri Lotman, în *Structura textului artistic*, numește *polifonia spațiului*. Geografic, aceste personaje aparțin spațiului Veneției sau Occidentului, dar moralmente se identifică cu cauza apărată în „pădure” și încearcă să o sprijine. De aceea imaginea dominantă este cea din final, a pădurii care se ivește din licărirea albăstrie a inelului dăruit de către Radu-Negru. Mirosul de pădure umple încăperea venețiană în care Veronica încearcă să facă din Secretarul Dogelui un aliat al Domnitorului valah:

Privi piatra albastră, în miezul căreia un călăreș lupta pe sub arbori care se îndoiu sub o furtună (...)

Piatra albastră scânteia la flăcările lumânărilor tremurătoare în adierea care venea de departe, de foarte departe. Aerul se răcise brusc și un miros de păduri scăldate în furtuni năvălise în încăpere.

Prefixul re- și reîntoarcerea la origine

Imaginea pădurii duce la împlinire hotărârea pe care o ia Radu-Negru, în golful Veneției, de a se reîntoarce în țara sa:

Să renunțe la visul său de înțelepciune și de nemurire, să se resemneze fără să ajungă la blesteme, să lupte alături de țărani săi, pentru ca pădurea să continue să întrețină speranța în minile celor înrobiți, nu era acest lucru singura libertate îngăduită în mijlocul legilor care făceau din om un captiv zdrobit în fundul tenebrelor?

Prin contactul direct cu spațiul „lumii libere”, Radu-Negru descoperă un nou concept de libertate și de răzvrătire care îl leagă în mod inexorabil de spațiul său originar: pădurea.

În acest roman, în care interogația existențială se suprapune interogației istorice, originea, ca punct de plecare geografic, istoric sau existențial, nu dispare niciodată în fața scopului care trebuie atins. Domnitorul Radu-Negru face incursiuni în teritoriul valah ocupat de turci, nu numai pentru a duce la bun sfârșit întreprinderi războinice, ci și pentru a omagia un loc sacru și un strămoș.

Însoțit de o mică ceată, în plină noapte, trece Aluta pentru a vizita biserica construită la Nucet de către Mircea cel Bătrân. Biserica fusese jefuită și profanată cu câteva zile mai înainte de către turci. Radu-Negru și soldații săi încearcă să șteargă urmele profanării și să restituie acest spațiu scopului său primordial: *răspândirea luminii*. Aceasta este semnificația torței pe care o aprind și o pun sub portretul lui Mircea cel Bătrân. Un portret în care Domnitorul este prezentat ținând în mână dreaptă miniatura bisericii construite din porunca sa:

Luă torța și o înălță dinaintea frescei care îl înfățișa pe Mircea cel Bătrân, în picioare, în costum de cavaler, cu coroană ascuțită pe cap, cu chivotul mic și aurit în mână dreaptă, închipuind biserica adevărată al cărei ctitor era

Ne aflăm în fața semantizării iconice a unei idei fundamentale în romanul *Cavalerul resemnării*: *strânsa legătură*

dintre identitatea personală – care în cazul unui Domnitor coincide cu identitatea națională – și elementul sacru.

Extrem de frecvent, prefixul re- insistă asupra acestui concept fundamental în roman: *întoarcerea la o stare sau un loc anterior, întoarcerea la origini*

Din punct de vedere temporal, această întoarcere la o stare anterioară echivalează cu aducerea aminte, cu memoria, care nu este numai istorică, ci și ontologică. Radu-Negru înțelege că răzvrătirea împotriva nedreptății condiției umane „care face din om o victimă eternă a morții și un condamnat în fața Tribunalului de Apoi” este inutilă:

Nu exista soluție, orice răzvrătire împotriva morții este sortită aceluiași eșec. Dumnezeu își păzea cu strâmtărie terrenele. Nu exista om în stare să se ridice împotriva soartei obținute a oamenilor.

Radu-Negru se resemnează la condiția sa de muritor, acceptă, după cum arată criticul italian Giuseppe Amorese „propria lui ereditate istorică la care nu se poate renunța, ereditate care este și rezultatul păcatelor celor ce l-au precedat”¹¹. Acceptă situația istorică în care trăiește, situație față de care tradiția familială îi transmisese o grea răspundere. Și atunci se cufundă în unica libertate posibilă: aceea de a fi răspunzător de faptele sale în fața lui Dumnezeu și, în consecință, de a se răzvrăti împotriva Răului, întrupat, din perspectiva istorică și religioasă a poporului său, în turci.

Acesta este punctul de vedere din care trebuie înțeleasă semnificația particulară pe care romanul lui V. Horia o conferă cuvântului „resemnare”, cuvânt care de-a lungul romanului începe să se împerecheze semantic conceptului de „răzvrătire”. Dar nu trebuie să uităm că în sistemul semantic general al limbii, aceste două concepte au semnificații opuse, adică sunt concepte antonime. În mod curios, dinamica narativă a *Cavalerului resemnării* potențează funcționarea simultană a:

a) „resemnării” ca antiteză a „răzvrătirii”, așa cum o consacra semantica generală a limbii; și a

b) „resemnării” ca sinonim al „răzvrătirii”, din momentul în care Radu-Negru descoperă adevărata libertate.

Deci *structura literară creează o sinonimie contextuală între „resemnare” și „răzvrătire”*, sinonimie care actualizează o serie de trăsături semice care pun împreună cele două concepte și le unesc într-un arhisemem, „libertate”.

Această interesantă relație dialectică între cele trei concepte: „resemnare”, „răzvrătire” și „libertate”¹² este cu totul supusă dinamicii relațiilor pe care Radu-Negru le stabilește cu cele două spații: pădurea valahă și Veneția. Modificarea ivită în sistemul de referință al polarității fundamentale în roman, „deschis/închis”, condiționează paralelismul semantic între „resemnare” și „răzvrătire”, în funcție de acest concept care le implică pe amândouă: „libertate”.

Când Domnul Radu-Negru se întoarce de la Veneția în pădurea sa, pădurea i se arată ca fiind adevăratul spațiu deschis, întrucât este spațiul propice contactului cu misterul, cu Dumnezeu, cu un nou mod de cunoaștere care îl pune în legătură cu ceea ce este mai genuin în sine însuși, rădăcinile sale existențiale și istorice, profund creștine. „Resemnare” și „răzvrătire” devin pentru el sinonime din momentul în care descoperă că adevărata libertate este legată de elementul sacru, de eternitate, după cum sugerează citatul din Kierkegaard care slujește de punct de plecare pentru povestea sa:

Cavalerul resemnării renunță la împlinire și se închină cu umilință deplină în fața puterii veșnice. Aceasta este libertatea sa.

MONICA NEDILCU

Universitatea Complutense – Madrid

NOTE

¹ Râmniceul (Părăul)-Sărat), toponim legat de copilăria și adolescența autorului, apare și în *Dumnezeu s-a născut în exil, Journal d'un paysan du Danube, Morta o la segunda guerra, Perseguita a fluicio*.

² Această complicitate, după cum bine se știe, a fost un fapt istoric, care a avut loc în timpul luptei între armata primului voievod valah, Basarab I (în tradiția populară, amintit, de multe ori, ca Negru-Vodă) și trupele lui Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, în trecătoarea de la Loviște, în 1330.

³ Titlul amintește un vechi cuvânt și o legendă din Islanda, care se referă la cel proscris de lege, obligat să se refugieze în pădure. Dar, dacă în vechime proscierea era legată de un delict grav, de exemplu un asasinat, în lumea modernă, după Jünger, proscierea are ceva din automatismul hazardului la jocul de noroc.

⁴ Cf. traducerea franceză, *Traité du rebelle ou le recours aux forêts*, Paris, Ch. Bourgeois ed., 1981, p. 63.

⁵ *Ibid.*, p. 85.

⁶ Cf. Pilar Palomo, recenzie la V. Horia: *El caballero de la resignación*, versiunea spaniolă de R. Vázquez Zamora, Barcelona, Destino, 1961, în *Revista de Literatură*, Madrid, C.S.I.C., XX, nr. 39-40, 1961, pp. 443-445.

⁷ Trebuie să amintim că pădurea era spațiul privilegiat al aventurii în romanele lui Chrétien de Troyes. Semne lexicale ale acestui protagonism spațial ar putea fi considerate sintagma „li forest aventureux” și verbul „s'enforester”, care apar cu multă frecvență. Pe de altă parte, în *Memoriile unui fost Săgetător* (v. *Revista Scriitorilor Români*, München, Societatea Academică Română, 1984, pp. 38-67), V. Horia amintește, printre lecturile sale favorite din copilărie, *Păunașul Codrilor*, un lung roman istoric, în stilul lui Walter Scott, care recrează isprăvile lui Mihai Copilul, erou al apărării teritoriului primelor voievozitate române în fața năvălirilor tătare. Scena principală a isprăvilor lui Mihai Copilul era codrul, de aici și numele său, „Păunașul Codrilor”.

⁸ Cf. Albert Beguin, *L'âme romantique et le rêve*, Paris, Jose Corti, 1939, pp. 74-86.

⁹ Cf. C.G. Jung și Marie-Louise von Franz, J.L. Henderson, J. Jacobi, A. Jaffé, *L'homme et ses symboles*, Paris, Robert Laffont, 1964, p. 78.

¹⁰ Deși departe de exagerările futuriste, V. Horia împărtășește cu această mișcare de avangardă atacurile împotriva Veneției, care au fost un leit-motiv în Manifestele futuriste.

¹¹ Cf. G. Amorese, „Il romeno Vintila Horia”, en *La muna*, Caserta, mai-iunie, 1964, p. 149.

¹² Ca punct de referință pentru această relație semantică, mi se pare interesant următorul citat din cartea lui V. Horia, *Giovanni Papini*: „Căci speranța lui cuprindea și speranța tuturor, vreau să spun a tuturor celor care, moștenind de la el acest curaj, se resemnează la libertatea care înseamnă luptă și așteptare, credință și rugăciune” (Paris, Wesmael-Charlier, 1963, p. 138).

TABLA DE MATERII

Capitolul I	
TOTUL NU-I DECÂT MEMORIE.....	9
Capitolul II	
STELELE	38
Capitolul III	
TRĂDĂTORII.....	73
Capitolul IV	
ORICE, NUMAI MOARTEA NU.....	132
Capitolul V	
PĂDURILE.....	150
Notă finală.....	177
Postfață.....	179
Note.....	197

EDITURA VREMEA

Str. Constantin Daniel,
nr. 14, 010631, sector 1,
București

telefon 021.335.81.31

fax 0378.106.497

e-mail: office@edituravremea.ro

<http://www.edituravremea.ro>

<http://edituravremea.blogspot.com>